

ARKI, PERHE-ELÄMÄ JA VANHEMMUUS

Tutkimus äitien kotoutumiskokemuksista

Sanna Alho
Pro gradu -tutkielma
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Sosiaalityö
Kevät 2020

TIIVISTELMÄ

ARKI, PERHE-ELÄMÄ JA VANHEMMUUS

Tutkimus äitien kotoutumiskokemuksista

Sanna Alho

Kokkolan yliopistokeskus

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Katri Viitasalo

Kevät 2020

101 sivua + liitteet 3, s. 102–107

Tämä sosiaalityön pro gradu -tutkielma kohdistuu maahan muuttaneiden äitien kokemukseen kotoutumisesta ja äitiyden yhdistämisestä kodin ulkopuoliseen elämään. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty näkemys monilapsisten maahan muuttaneiden äitien kotiin jäämisestä sekä kotoutumisen haasteista. Tutkimuksen tarkoitus on täydentää tätä näkemystä äitien kertomasta tuotetun vastapuheen avulla heidän kokemuksiinsa perustuen kotoutumisesta, osallisuudesta, toimijuudesta ja arjesta. Tutkimustehtävänä on kriittisesti tarkastella yhteiskunnan kykyä tuottaa osallisuuden edellytyksiä. Sitä tarkastellaan arjen kansalaisuuden käsitteen avulla. Viitekehyksenä tutkimuksessa käytetään Aila-Leena Matthiesin (2017) hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigmaan liittyviä keskusteluja osallistumisen mahdollisuuksista ja haasteista. Äitien kokemuksia selvitetään kuuden vähintään viisi vuotta Suomessa asuneen 30–50-vuotiaan äidin haastattelujen avulla.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin aineistolähtöinen laadullinen tutkimus ja aineistonkeruun menetelmäksi temaattinen tutkimushaastattelu. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiiä. Äitien kokemuksia tavoitettiin fenomenologisen-hermeneuttisen - ja vastapuhetta konstruktivistisen metodin avulla. Tutkimus osoitti näiden äitien kotoutumiskokemusten perusteella heidän olevan perinteisiä työssäkäyviä perheen äitejä. Näkökulma täydentää ja laajentaa maahan muuttaneista äideistä muodostunutta kuvaa ja vahvistaa myös näkemystä heidän huomioimisesta kategorisoidun ryhmän sijaan yksilöinä.

Tutkimuskysymykseksi valittiin, millaisia osallisuuden mahdollisuuksia ja haasteita yhdistyy kotoutumiseen äitien kertomana. Tulokseksi saatiin, että äidit ovat osanneet rakentaa itselleen ja perheilleen yhteiskunnan tarjoamista kotouttamispalveluista toimivat edellytykset arjesta selviytymiseen sekä onnistuneet kanavoimaan edellytykset itselleen toimiviksi kotoutumismahdollisuuksiksi. Kotoutumiseen liittyvinä haasteina tulee esille koto-ohjauksen-, tiedon-, viranomaisasioinnin-, kielikurssien, konkreettisen työ- ja harjoittelu- paikkojen tarve. Lisäksi haasteena koetaan myös toisen kotimaisen - eli ruotsinkielen osaamisen vaatimus. Toisena tutkimuskysymyksenä selvitettiin, kuinka tutkia äitien kertomaa vastapuheena yhteiskunnan tarjoamalle kotoutuvan naisen identiteetille. Äidit kertovat tutkimuksessa onnistuneesta kotoutumisestaan. He ovat onnistuneet rakentamaan uudessa kotimaassaan äitiytensä uudelleen sekä sopeuttamaan toimintatapansa sen sosiaalisen rakenteen mukaisesti.

Avainsanat: osallisuus, toimijuus, arjen kansalaisuus, äitiys, identiteetti, vastapuhe, kokemus

TIIVISTELMÄ

Sisältö

1 JOHDANTO.....	1
2 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA MAAHANMUUTOSTA JA OSALLISUUDESTA. 5	
2.1 Äitien osallisuus ja kotoutuminen sekä siihen sisältyvät haasteet.....	5
2.2 Työllisyys ja osallistumistoimenpiteiden vaikutus äitien elämään.....	9
2.3 Kotoutuminen yhteiskuntapoliittisena toimintana ja arjen kansalaisuutena.....	11
3 TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIIITEKEHYS JA TEOREETTISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ	15
3.1 Kotoutuvien äitien osallisuus ja toimijuus yhteiskunnassa.....	16
3.2 Kotoutuvien äitien identiteetti ja sen kehittyminen uudessa kotimaassa.....	19
3.3 Ulossulkemista (marginalisointia) ja toiseuden tuottamista	21
3.4 Kotoutuvien äitien näkemysten tavoittaminen kokemuksen ja vastapuheen avulla..	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
4.1 Tutkimuskysymykset, tutkimustehtävä ja tutkimusta koskevia valintoja.....	27
4.2 Menetelmänä temaattinen tutkimushaastattelu	30
4.3 Tutkijan aseman (position) tarkastelua tutkimusta laadittaessa.....	32
4.4 Tutkimukseen osallistujat	35
4.5 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi	37
5 TUTKIMUSTULOKSET	44
5.1 Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta	44
5.1.1 Perhe-elämä, arki ja lasten hyvinvointi	44
5.1.2. Vanhemmuus ja kasvatustavat	45
5.1.3 Perheiden saama tuki.....	47
5.1.4 Yhteenveto naisten kotoutumisesta osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta	54
5.2 Äitinä elämä uudessa kotimaassa	55
5.2.1 Äitiys ja arki uudessa kotimaassa.....	56
5.2.2 Äitien työssä käyminen ja puolisoien tuki	61
5.2.3 Perheiden ja heidän lastensa elämäntavat ja kulttuuri.....	63
5.2.4 Yhteenveto äitinä elämisestä uudessa kotimaassa	66
5.3 Maahan muuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta	69
5.3.1 Suomen kielen oppiminen ja arjessa selviytyminen	69
5.3.2 Äitien työllistyminen ja sitä koskevat tekijät	73
5.3.3 Äitien kotoutumismahdollisuudet sekä siihen liittyvät haasteet	75

5.3.4 Yhteenveto maahan muuttaneiden äitien kotoutumisesta osana toimijuutta ja osallisuutta.....	82
6 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	86
LÄHTEET	94
LIITTEET	102
LIITE 1. Teeman 2-4 analyysseihin liittyvät asiat	102
LIITE 2. INFOKIRJE PRO GRADU-TUTKIELMASTA	104
LIITE 3. TUTKIMUSHAASTATTELURUNKO: Maahan muuttaneiden äitien kotoutumiskokemusten tavoittamisesta	105

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Haastateltavat 6 äitiä (Ä1–Ä6).....	36
---	----

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Naisten/äitien kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta.....	39
Kuvio 2. Äitien elämä uudessa kotimaassa.....	40
Kuvio 3. Maahan muuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta.....	42
Kuvio 4. Keskeiset kotoutumiseen vaikuttavat tekijät.....	91

1 JOHDANTO

Tutkimus käsittelee maahan muuttaneiden äitien kotoutumista osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta. Perehdyn tutkimuksessani siihen, millaisia osallistumisen mahdollisuuksia ja haasteita yhdistyy kotoutumiseen. Äitien kotoutumista tutkitaan arjen kansalaisuuden näkökulmasta. Arjen kansalaisuus merkitsee yksilön kohdalla osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksien rakentumista, tunnustetuksi tulemista ja sitä, että on mahdollisuus tuntea kuuluvansa osaksi yhteiskuntaa (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 13, 2; Kokkonen 2018, 100, 107, 110). Arjen kohtaamisten ja tapahtumien kautta avautuu näkymiä niihin prosesseihin, joissa osallisuuden kokemukset tulevat heidän kohdallaan joko mahdollisiksi tai haasteellisiksi. Tutkimuksen tarkoituksena on monipuolistaa ja lisätä tietoa maahan muuttaneiden äitien arjesta ja toimijuudesta tarkasteltaessa sitä äitiyden, heidän toimijuuden sekä perhe-suhteiden kautta. Uudelleen rakentuneen ymmärryksen avulla nähdään mahdollisuus laajentaa ymmärrystä kotoutumisesta.

Tutkimuksen tehtävänä on tuottaa tietoa kotoutumistyötä varten maahan muuttaneiden äitien näkökulmasta. Tutkimus kohdistuu äitien kokemuksiin kotoutumisesta, ja niiden avulla on tarkoitus tarkastella kriittisesti yhteiskunnan kykyä tuottaa äideille osallisuuden edellytyksiä. Tähän perehdytään tutkimuskysymykseni avulla, millaisia osallisuuden mahdollisuuksia ja haasteita yhdistyy kotoutumiseen äitien kertomana. Nykyisin tiedetään edelleen liian vähän niistä edellytyksistä, joiden avulla äitien olisi helpointa yhdistää perheensä ja valtakulttuurin arvot toisiinsa tavalla, joka parhaiten edistäisi heidän hyvinvointiaan (Kokkonen 2010, 216). Äitien toimijuuden edellytysten tarkastelu tapahtuu teoreettisesti kiinnittämällä perheenäitien kotoutuminen ja sitä koskeva osallisuus osaksi hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigmaan (Matthies 2017) liittyviin keskusteluihin osallistumisen mahdollisuuksista (lupauksista) ja sen haasteista (petoksista).

Aineistonkeruu toteutettiin temaattisen tutkimushaastattelun avulla, johon oli haastattelutilanteisiin yhdistetty maahan muuttaneita koskevia onnistuneita videotarinoita aiheeseen perehtymistä varten. Tutkimuksessa tarkastelen maahan muuttaneiden äitien kotoutumista, siihen liittyviä mahdollisuuksia ja esteitä. Lisäksi lähestyn siinä äitien työllistymistä osallisuuden ja toimijuuden kautta sekä selvitän sitä, kuinka äidit kykenevät yhdistämään työnteon perhe-elämäänsä. Tutkimustani varten haastattelin kuutta maahan muuttanutta äitiä,

jotka ovat asuneet Suomessa vähintään viisi vuotta. Tästä johtuen heillä on kokemusta osallistumisesta sosiaalitoimen tai TE-toimiston erilaisiin kotoutumista koskeviin aktivointi- ja työllisyystoimenpiteisiin tai aiempaa tai nykyistä kokemusta työmarkkinoilla työskentelystä. Näin he kykenivät kertomaan niistä sekä niiden vaikutuksista heidän elämäänsä naisina ja perheen äiteinä suomen kielellä ilman tulkkausta.

Tutkimuksessa on piirteitä fenomenologis-hermeneuttisesta sekä konstruktionistisesta tutkimuksesta. Tutkimuksessani tarkastellaan äitien kokemuksia kotoutumisesta, jolloin fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus ja sisällönanalyysimenetelmä yhdessä sopivat kokemusta tutkittaessa tulkintojen tekemiseen sekä tutkimuskohteen syvälliseen ymmärtämiseen tutkimuksessani (Tuomi & Sarajärvi 2013, 34–35, 95). Siinä on tarkoituksena tavoittaa äitien henkilökohtaisia kokemuksia siitä, miten toimijuus ja identiteetti rakentuvat uudessa kulttuurissa. Tämä tapahtuu äitien äänen ja vastapuheen avulla heidän kokemuksiinsa perustuen yhteiskunnan heille tarjoamista osallistumismahdollisuuksista sekä toimijuudesta käsin. Tähän nivoutuu toinen tutkimuskysymyksistäni, kuinka tutkia äitien kertomaa vastapuheena yhteiskunnan tarjoamalle kotoutuvan naisen identiteetille.

Konstruktionistisen tutkimusmenetelmän avulla tutkin äitien kertomaa vastapuhetta heidän yhteiskunnallisesta osallisuudestaan ja toimijuudestaan eli arjen kansalaisuudesta käsin. Äitien näkemyksien ja kokemusten analysoimisessa käytän tutkimuksessa sisällönanalyysia sen kokemusten kuvaamiseen, tavoittamiseen ja niiden ymmärtämiseen perustuvan soveltuvuuden vuoksi. Lisäksi sen avulla on mahdollista tavoittaa äitien vastauksista, mitä asiat heille todellisuudessa merkitsevät. Sisällönanalyysin avulla jäsennetään äitien kokemuksia ja vastapuhetta tutkimukseni kontekstisoivien käsitteiden eli osallisuuden ja toimijuuden näkökulmista sekä naisten elämään ja arkeen kiinnittyvän metodologisen käsitteen eli arjen kansalaisuuden ja sitä tukevan identiteetin avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 34–35.)

Maassamme korostetaan pääsääntöisesti yhteiskunnan taholta osallistuvaa ja kodin ulkopuoliseen elämään sekä työelämään sijoittuvaa naisen roolia. Tutkimuksessa selvitetään äitien mielipiteitä osallisuudesta ja toimintamahdollisuuksista kokemusten, tietojen ja sitä kautta tuotetun vastapuheen avulla siitä, miten he asemoivat itsensä toimijoina ja millaisen kotoutuvan naisen identiteetin he omaavat. Samalla yhteiskunnallisen näkökulman rinnalle nostetaan naisten subjektiivinen näkökulma.

Kiinnostus aiheeseen on herännyt työskennellessäni lapsi- ja perhesosiaalityössä, jossa olen työssä kohdannut maahan muuttaneita äitejä. Pienten lasten kanssa elävien äitien osallistaminen ja aktivointi kodin ulkopuoliseen toimintaan yhdistämällä se heidän perhe-elämäänsä osoittautui toisinaan haastavaksi. Minua alkoi kiinnostamaan äitien itsensä suhtautuminen asiaan. Alkujaan oletuksenani on ollut, että naisten työelämään osallistumisen esteenä on ollut perheissä aviomiehen ja perheen perinteeseen liittyvä näkökulma naisen tehtävästä vastata kodista, lastenhoidosta sekä kasvatuksesta. Tutkimukseni tarkoituksena on peilata, mitä äitien haastatteluiden yhteydessä vuorovaikutuksessa kokemuksista syntyneet kertomukset kotoutumisesta tuovat esille heidän elämästään.

Maahan muuttaneita naisia koskevassa tutkimuskirjallisuudessa usein myös uusinnetaan näkemystä kotiin jäävistä pienten lasten äideistä. Lisäksi tutkimuksissa korostuu käsitys, jonka mukaan monilapsisilla pienten lasten äideillä ovat suomen kielen kurssit jääneet käymättä tai kesken useiden raskauksien vuoksi. Näin ollen suomen kielen heikko taito vaikeuttaa heidän osallistumistaan ja kotoutumistaan. Ulossulkemisesta ja ennakoasenteellisesta näkökulmasta kertoo myös se, että työvoimapalvelujen piirissä maahan muuttaneille naisille tyypillisimmäksi toiminnaksi katsotaan kuntouttava työtoiminta sekä se, että naiset myös työnhakijoina osallistuvat enimmäkseen työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin kuin siirtyvät avoimille työmarkkinoille (Elonen, Niemelä & Suoranta 2017, 294). Kyseisillä näkökulmilla on merkitystä pohdittaessa erityisesti naisten kotoutumista, työllistymistä sekä suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymistä. Haluan näin ollen selvittää, pitävätkö kirjallisuudessa ja tutkimuksissa esille tulleet näkökulmat kotiin jääneistä ja enimmäkseen työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistuvista äideistä paikkansa ja mikä on äitien itsensä näkemys tähän.

Äitien näkemyksiä tulkitsen heidän kokemuksistaan tuottaman vastapuheen avulla. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa vastapuhetta yleisesti ymmärrettyyn maahan muuttaneen äidin rooliin yhteiskunnassa. Haluan äitien kertoman avulla täydentää käsitystä heidän yhteiskunnallisesta asemastaan ja osallisuudestaan yhteiskunnassamme. Vallitseva näkemys kertoo kotiin jääneistä ja enimmäkseen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvista maahan muuttaneista äideistä. Tärkeätä olisi nähdä ongelmakeskeisen ajattelun sijaan maahan muuttaneet yhdenvertaisesti mahdollisina työmarkkinakansalaisina (Hiitola & Turtiainen 2015, 18). Edellä esitettyjen näkökulmien perusteella on mielenkiintoista tarkastella äitien henkilökohtaisia kokemuksia heidän kiinnittymisestään yhteiskuntaan nykyisen kotoutta-

mis- ja integraatiotoiminnan avulla, saada heidän äänensä kuuluviin ja tuoda esille tietoa heidän kokemansa kautta.

Maahan muuttaneiden osallistumishalukkuudesta kertoo myös heidän näkemyksensä siitä, että yhteiskunnan tarjoama pelkkä taloudellinen tuki ei riitä heidän kotoutumiseensa, vaan he toivovat tukea osallisuuden ja työllistymisen mahdollistumiseen (Peltola 2014, 93–94; Hiitola & Turtiainen 2015, 28). Lisäksi maahan muuttaneiden naisten näkemys siitä, että kouluttautuminen ja työssäkäynti antavat perheiden lapsille positiivisia roolimalleja välittävät kuvaa halusta omaehtoiseen toimijuuteen (Hiitola & Turtiainen 2015, 28). Maahan muuttaneiden äitien tukeminen koulutuksen, kielitaidon ja työkokemuksen hankkimiseksi olisi erityisen tärkeää, jotta heillä olisi paremmat edellytykset kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan (Busk, Jauhiainen, Kekäläinen, Nivalainen & Tähtinen 2016, 51). Äitejä haastatteleamalla haluan selvittää tämänhetkisten kotouttamistoimenpiteiden ja osallisuuden edellytysten soveltuvuutta heidän kokemansa ja kertomansa kautta.

Perheiden äitien hyvinvoinnilla on myös suuri vaikutus koko perheen ja erityisesti perheen lasten hyvinvointiin, koska yleensä pääasiallinen hoitovastuu lasten hullosta ja kasvatuksesta on maahan muuttaneissa perheissä ollut äideillä (Peltola 2014, 128). Äitien kotoutuminen ja työllistyminen edellyttävät välillisesti myös perheiden lapsia koskevien peruspalveluiden toimivuutta, koska niillä on oma vaikutuksensa naisten mahdolliseen kodin ulkopuoliseen osallistumiseen (Hiitola & Turtiainen 2015, 9). Myös lapset toivovat vanhempiensa kiinnittyvän laajemmin yhteiskuntaan, koska lapset näkevät heidän yhteiskuntaan osallistumisen parantavan kodin ilmapiiriä (emt., 92). Äitien hyvinvoinnilla on mielestäni suuri vaikutus perheen lasten ja nuorten vointiin ja välillisesti myös yhteiskuntaan kiinnittymiseen.

Tutkimuksen toteuttamisen kannalta merkityksellistä on, että tutkimushaastatteluiden avulla saatiin tietoa, miten yhteiskunta palveluineen tukee parhaalla mahdollisella tavalla äitien kotoutumista. Saatuja tietoja voidaan hyödyntää nykyisten ja tulevien maahan muuttaneiden kotoutumisessa. Tutkimuksen yhteiskunnallisen merkittävyyden osoittamiseksi toivon myös, että haastatelluilta äideiltä saatuja tietoja kotoutumiseen liittyvistä onnistumisista, haasteista sekä toimivista osallistamisedellytyksistä ja -keinoista voidaan tulevaisuudessa hyödyntää heille suunnatuissa palveluissa ja niiden sisällössä kehittämällä niitä paremmin vastaamaan heidän tarpeitaan.

2 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA MAAHANMUUTOSTA JA OSALLISUUDESTA

Tässä luvussa tutkimusta taustoitetaan aiemmilla tutkimuksilla perhe-elämästä sekä osallisuuden teemoista. Samalla käsitellään tutkimuksen keskeiset käsitteet osallisuus ja toimijuus sekä arjen kansalaisuus. Maahan muuttaneiden äitien tietoisuuden ja sitä koskevan toimijuuden lisäämisen näkökulmasta on mielekästä perehtyä osallisuuteen ja sitä koskevien toimenpiteiden edistämiseen. Esitettyjen tietojen valossa on syytä pohtia, millaisena äidit itse kokevat asemansa. Huomionarvoista osallisuuden näkökulmasta on myös se, miten äidit kokevat osallisuuden ja työmarkkinoille osallistumisen tuomat yhteiskunnan heille tarjoamat konkreettiset toimenpiteet, heihin kohdistuvat asenteet ja heidän toiminnalleen asettamat puitteet sekä mahdolliset rajoitteet. Lisäksi siinä halutaan selvittää, millaisen merkityksen äitien puheissa saa yhteiskunnan tasolla tapahtuva kotouttamis- ja osallistamistoiminta, heidän kohtaamisensa ja vallitsevat mielipiteet.

Yhteiskunnassa rajoittaviksi tekijöiksi ovat muodostuneet työmarkkinoiden jakautuminen hierarkkisesti sekä yhteiskunnassa vallitsevat ennakoasenteet (Keskinen & Vuori 2012, 16). Rajoittavana tekijänä työllistymisessä on tietämättömyys ja ennakoasenteisiin perustuvat väärinkäsitykset. Ennakoasenteellisista ja syrjivistä näkemyksistä kertoo erilaisiin ihmisiin liitettävät oletukset ja stereotyyptit heidän taustastaan, ihonväristään, uskonnollisesta vakaumuksestaan tai muista vastaavista tekijöistä. Kaikista näistä tekijöistä huolimatta maahan muuttaneet itse kokevat ratkaisevimaksi kotoutumisessaan, työllistymisessään ja osallistumisessaan heidän kielitaitonsa. (Keskinen & Vuori 2012, 16; Heikkilä & Pikkarainen 2006, 269.)

2.1 Äitien osallisuus ja kotoutuminen sekä siihen sisältyvät haasteet

Äitien ja heidän perheidensä yhteiskuntaan integroitumisessa tärkeässä asemassa on eri palveluita koskeva tieto. Tiedolla on suuri merkitys juuri naisten osallisuuteen. Ulla Peltola sekä Laura Metso (2008, 3) ovat selvittäneet tutkimuksessaan maahan muuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukemiseen liittyen helsinkiläisten kotoutumisvaiheen ohittaneiden maahan muuttajien terveydenhoitoon, sosiaaliseen integraatioon ja työllistymisen edistämiseen liittyviä palvelutarpeita sekä sitä, miten nykyinen palvelujärjestelmä pystyy vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Tutkimuksessa käsiteltiin lisäksi sitä, miten voidaan tukea

maahan muuttajien valmiuksia käyttää olemassa olevia julkisia palveluita ja sitä, miten julkisissa palveluissa voidaan palvella maahanmuuttajia nykyistä paremmin ja missä määrin ilmenee tarpeita kehittää uusia palveluita.

Peltolan ja Metson tutkimusaineisto perustuu Helsingin kaupungin sosiaaliviraston, TE-toimiston, työvoiman palvelukeskuksen sekä järjestöjen työntekijöiden ja esimiesten teemahaastatteluihin. Tutkimuksessa asiakastyön haasteiksi nousivat maahan muuttajien kohdalla palveluissa yhdenvertaisuuden toteutuminen, suomen kielen heikko taito, työntekijän ja asiakkaan välistä kommunikaatiota heikentävät kulttuurierot sekä asiakkaille vieras palvelujärjestelmä. Haasteeksi koettiin isojen perheiden äitien ja yksinhuoltajien vaikea asema. Lisäksi luku- ja kirjoitustaidottomilta sekä oppimisvaikeuksia omaavilta puuttuivat palvelut sekä maahan muuttajatyönhakijoille suunnatut työllistämistä tukevat palvelut. Tutkimuksen mukaan asiakkaiden kokonaisvaltainen tilanteen selvittäminen ei vastannut tarpeita. Tutkimuksessa nousi esille, että maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää työntekijöiden asenteiden ja työtapojen muuttamista, puuttuvien palvelujen kehittämistä, palvelujen välisen yhteistyön lisäämistä sekä panostamista maahanmuuttajien kokonaisvaltaiseen tukemiseen kotoutumisprosesseissa. (Peltola & Metso 2008, 3.)

Yhteiskunnan tarjoamaa kotouttamista toteutetaan osana osallisuus- ja osallistamisprosessia. Asiakkaan osallisuutta ja osallistamista jäsentävät Kati Närhi, Tuomo Kokkonen sekä Aila-Leena Matthies (2014) Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmään koskevassa tutkimuksessa. Tutkimus on toteutettu palvelunkäyttäjien ja heidän kanssaan työtä tekevien katutason työntekijöiden ryhmähaastattelujen perusteella. Haastatteluaineistossa on tullut ilmi, että yhteiskunnan sisällä toimivan palvelujärjestelmän tarjoamana osallisuus konkretisoituu suurelta osin etukäteen määriteltyyn osallistamisen alueeseen sekä asiakkaan näkökulmasta määriteltyyn tapaan olla osallisina palvelujärjestelmässä (Närhi ym. 2014, 227). Asiakkaan osallisuuden näkökulma on yhdistettävissä maahan muuttaneiden äitien tilanteeseen, koska he ovat muun muassa kotoutumiseen sekä aktivointiin liittyvien toimenpiteiden vuoksi yhteiskunnan palvelujärjestelmien eli sosiaalitoimen, TE-hallinnon, ja Kelan asiakkaita. Närhen ym. (2014) tutkimuksesta saadun tiedon mukaan palvelujärjestelmän toiminnassa korostui järjestelmästä johdettu osallistaminen, jossa asiakkaan osallisuusnäkökulma jää toissijaiseksi järjestelmään nähden. Maahan muuttaneiden äitien osalta palvelujärjestelmän toimijuutta selvitettäessä olisi tärkeää saada

heiltä näkemys yhteiskunnan tarjoamasta osallistamisesta. Esitettyjen tietojen valossa on kiinnostavaa pohtia, millaisena äidit itse kokevat asemansa. Kokevatko he olevansa enemmän passiivisia osallistamisen kohteita ilman vaikutusmahdollisuuksia vai kokevatko he, että heidän ääntään ja mielipiteitään osallistamisen yhteydessä kuullaan.

Maahan muuttaneiden äitien osallisuudesta saadaan viitteitä myös heidän näkemyksiään selvittämällä ja haastatteleamalla heidän kokemuksiaan työllisyysihanteiden sekä -velvoitteiden istuvuudesta heidän elämäänsä perheiden äiteinä ja lastensa vanhempina. Samassa yhteydessä on mahdollista tutkia äitien näkökulmasta osallisuuden tukemiseen liittyviä tekijöitä sekä esteitä. Heidän kohdalla osallisuutta on hyvä peilata myös äitiyden, perheen sekä vanhemmuuden näkökulmasta. Etnisen ryhmittymän osalta naisten osallisuudesta ja erityisesti naisten lastenhoidon merkityksestä sosiaalisen kansalaisuuden näkökulmasta yhdistettynä äitiyteen kirjoittavat Minna Seikkula ja Minna Rantalaiho (2012) tutkimuksessaan romaninaisten osallisuudesta yhteiskunnassamme. Äitiys ja vanhemmuus ovat relevantteja tekijöitä määrittämään maahan muuttaneiden naisten toimijuutta, koska ne järjestään kuuluvat osaksi naisten elämää ja arkea. Romaaninaisia koskevassa tutkimuksessa nousi esille ristiriita naisten osallistumisessa perheen ja kodin ulkopuoliseen toimintaan sekä perinteiseksi määritellyn kotiin ja perheeseen liitetyn naisroolin välille (Seikkula & Rantala 2012, 56). Maahan muuttaneet vanhemmat ovat tästä perinteestä poiketen korostaneet vanhemmuuttaan suhteessaan omiin mahdollisuuksiinsa toimia suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä, johon he näkevät kiinteästi kuuluvan kouluttautumisen sekä työelämässä toimimisen (Hiitola & Turtiainen 2015, 91–92). Vanhemmuuttaan he arvioivat kokonaisvaltaisesti yhteiskunnan jäsenyydestään sekä omasta toimijuudestaan käsin (Hiitola & Turtiainen 2015, 92). Naisten toimijuutta tarkasteltaessa on tärkeä huomioida perinteiden merkitys naisten elämässä, mutta myös muutoksen mahdollisuus perheissä. Lisäksi on syytä huomioida perheitä ja naisia koskevien ajattelutapojen yksilölliset erot. (Hiitola & Turtiainen 2015, 91–92.)

Naisten osallisuuden näkökulmaan perehtyy myös Necmiye Cömertler (2007) tutkimuksessaan, jossa tarkastellaan Suomessa elävien turkkilaisten maahan muuttaneiden naisten elämistä Suomessa ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä samalla ongelmia, joita he kohtaavat maahan muuttaneina ja naisina Suomessa (Cömertler 2007, 2). Tässä laadullisessa etnometodologisessa haastatteluihin (30 naista) perustuvassa kenttätutkimuksessa tutkittiin naisten elämää taloudellisesta, sosiaalisesta sekä kulttuurisesta kontekstista.

Sen mukaan naiset haluavat tietoa muun muassa asioimisesta julkisissa palveluissa ja instituutioista kuten terveydenhuolto- ja lastenhoitojärjestelmistä sekä sosiaalipalveluista etuuksineen. Cömertlerin (2007) tutkimuksessa turkkilaisnaisten suurin haaste ja este yhteiskuntaan integroitumiselle oli heidän heikko suomen kielen taito. Tutkimuksen mukaan osalle haastatelluista naisista Suomeen muuttaminen oli tukenut heidän henkilökohtaista kehitystään ja muuttanut heitä aktiivisemmiksi, itsevarmemmiksi ja itsenäisemmiksi. Sen mukaan myös kaikki haastateltavat naiset uskoivat koulutuksen tärkeyteen ja välttämättömyyteen heidän lapsillaan. (Cömertler 2007, 2–3, 9, 11, 20, 53–54, 55–56.)

Maahan muuttaneiden naisten ja heidän perheidensä näkökulmaa valottaa Disa Bergnehrin (2016) laadullinen tutkimus Äitiyden merkityksestä lasten ohjaamisessa tottelevaisuuteen ja koulussa pärjäämiseen: hyvinvointiin luottavat maahan muuttaneet naiset puhuvat äitiydestään Ruotsissa asuessaan. Kyseessä on 16 ruotsalais-irakilaista maahan muuttanutta äitiä koskeva tutkimus, jossa heidät on jaettu viiteen haastattelufokusryhmään keskustelemaan äitiydestään. Siinä tutkittiin Ruotsissa asuvien irakilaisnaisten puhetta maahanmuutosta, heidän äitiytensä toimintatavoista ja pyrkimyksistä sekä aloitekyvystä maahanmuuttoa koskevissa uudelleen sijoittumisen prosesseissa. Tutkimuksessa selvitettiin lisäksi sosioekonomisten ja kulttuuristen ehtojen vaikutusta heidän äitiyteensä uudessa maassa. Lisäksi siinä selvitettiin, kuinka taloudellinen tilanne ja materiaalin elintaso vaikuttivat heidän äitiyteensä sekä heidän perhesuhteisiinsa. (Bergnehr 2016, 1, 14, 26.)

Bergnehrin (2016, 6) tutkimustuloksissa korostuu, kuinka naiset kuvaavat äitiyteen liittyviä toimintatapoja ja tulevaisuuden haaveita sekä pyrkimyksiä heidän itsensä ja lastensa osalta. Tutkimustulosten perusteella ruotsalais-irakilaiset naiset vahvistavat heidän heikon taloudellisen tilanteen seurauksena useita heitä yhdistäviä tekijöitä, jotka rajoittavat heidän toimintakykyään äiteinä sekä heidän perheidensä toimintaa. Yhdessä perheiden pakkomuuton seurauksena syntyneet muutokset sekä niukka taloudellinen tilanne vaikuttavat uudessa maassa heidän äitiyteensä johtaen heidät kasvattamaan lapset tottelevaisuuteen ja kuriin. Lapsia koskevat rajat yhdistetäänkin järjestään perheissä lasten koulussa pärjäämiseen ja sitä kautta tulevaisuuden menestykseen. Huolta maahan muuttaneiden vanhempien keskuudessa aiheuttaa lisäksi yhteiskunnan taholta koettu lapsia koskeva liika vapaus, joka entisestään vahvistaa perheiden vanhemmilla lasten kuria ja rajoja. Perheissä lapsia koskevien rajojen tarkoituksena on suojella heitä haitalliselta käytökseltä sekä tulevaisuuden

ongelmilta ja tutkimuksen naiset yhdistävätkin sen järjestään suojelemaan äitiyteen. (Bergnehr 2017, 6, 15–19.)

Tutkimukseeni maahan muuttaneiden äitien arjesta ja perhe-elämästä uudessa kotimaassa voidaan yhdistää Marja Peltolan (2014) etnografinen väitöstutkimus Kunnollisia perheitä – Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Tutkimus on toteutettu 16 pääkaupunkiseudulla asuvan perheen vanhempia ja heidän alaikäisiä lapsiaan teemahaastatteleamalla vuosina 2007 ja 2009. Se sisältää 45 haastattelua, joissa selvitettiin vanhemmilta ja heidän lapsiltaan, millaisena yhteisönä he kuvaavat oman perheensä maahanmuuton jälkeisinä vuosina ja vuosikymmeninä. Siinä tutkittiin perheiden yhteiskunnallista ja sosioekonomista asemaa, niihin liittyvää sukupolven ja sukupuolten hierarkiaa sekä nuorten perheenjäsenten tulevaisuutta ja tulevaisuuden suunnitelmia. (Metsola 2014, 41–42, 44–45, 57, 111, 268, 281.)

Tutkimustuloksissa nousi esille perheen merkitystä koskeva kerronta eli hyvän perheen kriteerit, joissa keskeistä ovat perheyhteisyyttä rakentava yhdessäolo, toimiva kommunikaatio, keskustelut sekä kiinteät perhesuhteet. Nämä koettiin kulttuurisiksi resursseiksi, jotka haluttiin välittää perheen lapsille. Tärkeäksi nousi myös perheissä vanhempien rooli kunnollisina ja vastuullisina vanhempina. Perhettä koskeva puhe toimi haastatelluilla areenana, jolla osoitettiin kunnollisuutta ja asemoitiin itse ja oma perhe yhteiskunnassa kunnolliseksi perheeksi. Haasteina tutkimuksessa nousi esille lasten ja vanhempien eritahtinen kotoutuminen, joka lisää perheen lasten vastuuta ja pahimmassa tapauksessa johtaa maahan muuttaneissa perheissä sukupolvien välisiin konflikteihin. Maahanmuuton nähtiin vaikuttavan ja lisäävän perheyhteisöjen sukupolvien ja sukupuolten välisiä konflikteja. Perheen muutto uuteen maahan on suuri elämänmuutos, jonka seuraukset ovat pitkäkestoisia ja vaikuttavat sen perhesuhteisiin. (Peltola 2014, 129–131, 133, 142, 152–153, 161, 169, 273–274.)

2.2 Työllisyys ja osallistumistoimenpiteiden vaikutus äitien elämään

Maahan muuttaneiden äitien osallisuuteen perehtymistä puoltaa se, että tutkimustietoa on vähemmän juuri siitä, millä tavalla työllisyystoimenpiteisiin osallistuvat hahmottavat työllisyyspalvelut ja millaisia mahdollisia muutoksia kyseiset palvelut aikaansaavat heidän

toimijuudessaan. Työllisyyspalveluiden tarkoituksenmukaisuutta ja merkityksellisyyttä selvittää Elosen, Niemelän ja Saloniemen (2017, 295) tutkimus, jossa on ollut tavoitteena sekä kiinnostuksen kohteena tarkastella työvoimapalvelujen roolia haastateltujen 16 henkilön elämässä ennen ja jälkeen työllistymispalveluun osallistumisen. Siinä on tutkittu haastateltujen kokemuksia siitä, millä tavoin he ovat kokeneet toimenpiteiden vaikutukset työttömänä ollessaan tulkintoihin heidän voimavaroistaan toimia työmarkkinoilla sekä elämässä yleensäkin. Tämä tutkimus ei ole suunnattu suoraan maahan muuttaneille, mutta siitä saatuja kokemuksia voidaan peilata maahan muuttaneiden äitien kokemuksiin sosiaalitoimen ja TE-hallinnon heille tarjoamista palveluista. (Elonen ym. 2017, 281, 295.)

Yleisesti voidaan todeta, että perheiden äidit ja isät työttöminä sekä lastensa kanssa kotona ollessaan ovat tilanteestaan huolimatta toimijoita, jotka asettavat päämääriä, tekevät tulevaisuuden suunnitelmia sekä turvautuvat käytettävissä oleviin keinoihin päämäärien saavuttamiseksi. Yksilön toiminta ei koskaan tapahdu tyhjiössä ilman sosiaalista ympäristöä, joka joko mahdollistaa tai rajoittaa toimijan valitsemia päämääriä ja keinoja niiden saavuttamiseksi. Kotona ja työttömänä ollessaan yksilöltä puuttuvat suurella määrällä nämä toimijuutta edistävät mahdollisuudet. Työssäkäyntiä ja vapaa-ajan osallistumista erilaisiin toimintoihin on perinteisesti pidetty yksilön osallisuuden keskeisinä tekijöinä (Keskinen & Vuori 2012, 11). Yksilön elämässä työtä ei ole nähty pelkästään toimeentulon lähteenä, vaan myös tekijänä, joka rakenteistaa yksilön ajankäyttöä, sosiaalisia kontakteja, liittyy hänet yhteisönsä päämääriin, tuo säännöllistä toimintaa sekä toimii hänellä lisäksi statuksen ja identiteetin lähteenä. (Elonen ym. 2017, 282.)

Osallisuuden näkökulmaan perehtyy myös Marja Tiilikainen 1990-luvun lopussa tekemässään tutkimuksessa, jossa korostetaan naisten henkilökohtaisten kokemusten sekä näkökulmien selvittämisen merkitystä. Hänen etnografisessa tutkimuksessaan tarkasteltiin maahan muuttaneiden naisten kokemuksia terveydenhuollon palveluista sekä luottamusta viranomaistoimintaan. Tiilikainen tutki Helsingin seudulla asuvien iältään 16-48-vuotiaiden somalainien kokemuksia maahanmuutosta seuraamalla säännöllisesti tutkimukseen valikoitunutta 22 somalainien ydinjoukkoa vuosina 1996-1998. Aineiston keruu sisälsi kymmenen kuukauden mittaisen tiiviin kenttäjakson, jonka aikana somaliperheisiin oltiin yhteydessä lähes päivittäin. Aineisto hankittiin osallistuvan havainnoinnin lisäksi vapaamuotoisten keskustelujen ja nauhoitettujen haastattelujen avulla sekä kenttäpäiväkirjamerkintöinä apuna käyttäen. Tutkimus vahvisti näkemystä somalainien toistuvista äitiyslomista,

hoitovapaista ja opiskelujaksoista. Monet somalinoisista ovat pääsääntöisesti kotona hoitamassa monilapsisia perheitään, mutta osa heistä myös opiskelee ja työskentelee kodin ulkopuolella. (Tiilikainen 2001, 95–96, 101, 109–111.)

Marja Tiilikaisen tutkimuksesta selviää, että Suomessa perheiden ja naisten tukena ei lasten kasvatuksessa ole perinteistä sukua, joka tulee esille myös omassa tutkimuksessani äitien vastauksissa. Tiilikaisen tutkimuksessa korostuu naisten haastava elämäntilanne sekä viranomaistoiminnan riittämätön tuki. Lisäksi hänen tutkimuksessaan korostuu naisten kohdalla kotoutumisen haasteena erityisesti heikko suomen kielen taito yhdistettynä haastavaan elämäntilanteeseen monilapsisten perheiden äiteinä. Tästä seuraa, että maahan muuttaneiden äitien kokemusten ja tarpeiden selvittäminen edellyttää myös heidän monimuotoisten sosiaalisten tilanteidensa ymmärtämistä. (Tiilikainen 2001, 95–96, 101, 109–111; Tiilikainen 2007, 267, 282–283.)

2.3 Kotoutuminen yhteiskuntapoliittisena toimintana ja arjen kansalaisuutena

Tutkittaessa maahan muuttaneiden äitien kotoutumiskokemuksia arjen kansalaisuuden näkökulmasta on heidän yhteiskuntaan kiinnittymiseen keskeistä perehtyä yhteiskunnallisesta viitekehyksestä käsin eli yhteiskuntapoliittisena toimintana. Sitä kautta kotoutumiskäytännöille ja -toiminnoille annetaan yhteiskunnassa puitteet ja mahdollisuudet. Kotoutumisen tulisi olla prosessi, jossa tullaan osaksi yhteiskuntaa ja sen eri tasoilla toimivia verkostoja (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 15–16). Kotouttamisprosessin tavoitteena on tarjota maahan muuttaneille yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia kielellisiä, yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia ja taitoja, joiden avulla on mahdollisuus selvitä uudessa ympäristössä (Kokkonen 2010, 207; Saukkonen 2013, 89). Onnistuneessa prosessissa maahan muuttaneiden äitien tulisi kokea sopeutuvansa uuteen asuin-ympäristöönsä sekä sen kulttuuriin ja käytäntöihin oman etnisen ja kulttuurisen identiteettinsä, kielensä sekä uskontonsa säilyttäen (Saukkonen 2013, 65).

Yhteiskuntapoliittisesta viitekehyksestä katsottuna kotoutumisen edellytetään tapahtuvan kaksisuuntaisena toimintana, joka tarkoittaa maahan muuttaneiden ja uuden yhteiskunnan keskinäistä vuorovaikutusta sekä kantaväestön tottumista elämään etnisesti ja kulttuurisesti

monimuotoisessa yhteiskunnassa (Saukkonen 2013, 87; Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 14). Kaksisuuntainen kotoutuminen merkitsee maahan muuttaneiden kohdalla yksilöllistä kehitystä kohti suomalaista yhteiskuntaa sekä tasavertaista osallisuutta yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään (Kokkonen 2010, 207). Kaksisuuntainen kotoutuminen tarkoittaa niin ikään kantaväestön ja maahan muuttaneiden molemminpuolista oppimista toisiltaan ja toistensa kulttuurista.

Tutkimukseni aihe maahan muuttaneiden perheiden äitien osallisuus ja toimijuus yhdessä kokonaisvaltaisen yhteiskuntaan integroitumisen ohessa nivoutuu arjen kansalaisuuden näkökulmasta katsottuna osaksi äitien elämää, kotoutumista sekä työssäkäyntiä. Arjen kansalaisuus toimii näin ollen keskeisenä metodologisena käsitteenä tutkimuksessani. Onhan vallitsevalla kotouttamispolitiikallamme vahva yhteys yhteiskunnassamme työmarkkina-kansalaisuutta painottavaan työllisyyspolitiikkaan (Keskinen & Vuori 2012, 29). Yhteiskunnan taholta maahan muuttaneiden kotouttamisen lähtökohtana on työllistyminen ja toimenpiteillä tähdätään tämän tavoitteen toteutumiseen. Maamme kotouttamispolitiikka on työllistymiseen ja sen edellytyksiin sidottua, mutta samalla se on yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavaa toimintaa. Yhteiskunnan taholta yksilö halutaan nähdä aktiivisena toimijana sekä työtä tekemällä kotoutuvana yksilönä (Närhi ym. 2014, 228). Tästä huolimatta integraatiopolitiikassa on nähty tärkeänä tekijänä myös maahan muuttaneiden oman kulttuurisen identiteetin, kielen sekä elämäntapojen vaalimisen, koska niiden on todettu edistävän yksilöiden ja heidän perheidensä kotoutumista eli uuden maan kielen, kulttuurin ja yhteiskunnan sääntöjen oppimista sekä edesauttavan heidän osaltaan kolutukseen ja työmarkkinoille siirtymistä (Kokkonen 2010, 91). Myös kotouttamislain tavoitteena on maahan muuttaneiden yksilöllinen kehitys kohti työelämää ja yhteiskunnallista toimintaa heidän omaa kulttuuriaan ja kieltään vaalien (Saukkonen 2013, 87).

Yhteiskunnassa maahan muuttaneiden määrän lisääntyessä myös naisten osuus työllistettävien joukossa kasvaa. Eri tilastojen valossa maahan muuttaneiden työllisyystilanne sekä työllistyminen on koettu valtaväestöä heikommaksi (Forsander 2008, 320, 323–324, 327; Peltola 2014, 93). Tilastojen valossa erityisesti naisten työllistyminen on ollut selkeästi miehiä heikompaa. Eläketurvakeskuksen Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista tarjoaa tietoa julkisen talouden näkökulmasta maahan muuttaneiden ansioista. Tutkimuksen mukaan maahan muuttaneilla naisilla ala-

ikäisten lasten lukumäärä vähentää heidän työllistymisensä todennäköisyyttä sekä työurien pituutta (Busk, Jauhiainen, Kekäläinen, Nivalainen & Tähtinen 2016, 14).

Yhteiskunnassa painottuneen yhteiskuntapoliittisen työllisyysnäkökulman rinnalla tulee maahan muuttaneiden äitien elämää tarkastella heidän arjestaan käsin eli puolisoina, äiteinä ja osana perhettä eli naisten elettyä arkielämää. Maahan muuttaneiden arjen kansalaisuutta rakentavat yhteiskunnan makrotason rakenteet sekä mikrotason sosiaaliset kohtaamiset, jotka konkretisoituvat heidän palvelujärjestelmien ja viranomaisten kautta tapahtuvissa tapaamisissa ja kohtaamisissa. Tällaiset kohtaamiset ja tapaamiset voivat myös luoda eriarvoisia valtasuhteita, jotka ilmenevät arjen käytännöissä sekä kielenkäytössä samalla vaikuttaen välillisesti äitien elämään. Nämä eriarvoiset valtasuhteet saattavat olla seurausta yhteiskunnan rakenteihin juurtuneista ulossulkevista järjestelmistä (Ahrne 2010, 156–157). Näin ollen maahan muuttaneiden äitien kotoutuminen on keskeisesti yhteydessä heidän osallistumiseensa sekä toimijuuteensa, jolloin he voivat kokea tuntevansa riittävästi uuden kotimaansa yhteiskuntaa ja sen toimintamalleja, kulttuuria ja kieltä pärjätäkseen kohtuullisesti arjessa. Äitien yhteiskunnallisen osallisuuden näkökulmasta arjen kansalaisuuden tapahtumiksi katsotaan kohtaamiset sekä kohtaamistapahtumat, joissa konkretisoituvat osallisuuden ja toimijuuden mahdollisuudet ja paikat sekä rakenteelliset edellytykset niiden toteutumiseen (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 10–11).

Maahan muuttaneiden äitien arjen kansalaisuuden rakentumisen prosesseja muovaaviksi tekijöiksi voidaan nähdä ammattilaisten puheissa, kohtaamisissa sekä käytännöissä ja julkisuudessa esiintyvät toistuvat heitä koskevat käsitykset, jotka vaikuttavat äitien ja heidän perheidensä elämään. Äitejä ja heidän perheitään koskevissa viranomaiskohtaamisissa kuten heitä itseään koskevissa kotouttamistoimenpiteissä sekä heidän lastensa osalta neuvoloiden, päiväkotien ja koulujen toimintatavoissa konkretisoituvat ajallisesti pitkäaikaiseen arjen kansalaisuuden toteutumiseen ja jakamiseen liittyvät suhteet palveluntuottajien sekä äitien ja heidän perheidensä välillä (Hiitola & Peltola 2018, 126–127). Äitien arki muodostuu kohtaamishetkestä ja -tilanteista syntyvistä prosesseista, joiden hahmottamiseksi on heidän osalta tärkeätä tarkastella ja peilata heidän arkielämänsä heidän työllisyyteen, perhe-elämään ja sukupuolta tuottaviin prosesseihin sekä muihin mahdollisiin yhteiskunnallisesti vaikuttaviin rakenteellisiin tekijöihin ja käytäntöihin (Korvela & Rönkä 2014, 194–195). Näin ollen äitejä sekä heidän perheidensä arkea tarkasteltaessa on keskeistä perehtyä

yhteiskunnallisten toimintaedellytysten valossa heidän työnsä ja perheensä yhteensovittamiseen. (Korvela & Rönkä 2014, 194–195, 197–198.)

Kohtaamistilanteissa ja -tapahtumissa keskeistä on juuri se, tarjoavatko ne sosiaalista tukea sekä edistävätkö ne maahan muuttaneiden äitien sekä heidän perheidensä toimijuutta ja autonomiaa (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 13). Äitien toimijuutta mahdollistava ja hyvinvointia lisäävä kotouttamistoiminta tarkoittaa heidän arjen kansalaisuuden vahvistumista. Käytännössä arjen kansalaisuus merkitsee osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksien rakentumista, tunnustetuksi tulemista ja sitä, että on mahdollisuus tuntee kuuluvansa yhteiskuntaan. Äideille kertyneet kokemukset vaikuttavat siihen, millaiseksi heidän sekä heidän perheidensä osalta arjen kansalaisuus elettäessä muodostuu ja vaikuttaa siihen, kekevatko he mahdollista osallisuutta ja tunnustetuksi tulemista palvelujen piirissä ja yhteiskunnassa yleensäkin. Näin ollen äitien ja heidän perheidensä arjen kansalaisuuden rakentumiseen vaikuttavat kaikki heille kertyneet kumuloituneet kokemukset kotoutumisesta ja elämästä yhteiskunnassamme. Kotoutumisprosessissa yhteiskunnan kotouttamistoimenpiteet ovat omalta osaltaan rakentamassa äitien arjen kansalaisuutta yhteiskuntaan osallisuutta ja toimijuutta joko vahvistamalla tai heikentämällä sitä. Nämä äitien elämään vaikuttavat moninaiset prosessit arkielämän kehyksissä ilmentävät heidän toimintaansa sekä toimintakykyään osana heidän arkeaan (Korvela & Rönkä 2014, 194–195). Samalla nämä heidän arkeensa liittyvät toimintaedellytykset ja -ehdot muokkaantuvat heidän arjen käytännöissään osaksi heidän elettyä elämää. Tästä seuraa, että arjen kansalaisuuden käsitteen avulla on mahdollista tarkastella maahan muuttaneiden äitien yhteiskunnallisen kuulumisen ja osallisuuden kysymyksiä. Sen avulla tarjoutuu myös mahdollisuus tutkia äitien sidettä heidän arkensa toimintaan. Arjen kohtaamisten ja tapahtumien kautta avautuukin näkymiä niihin moninaiisiin ja ristiriitaisiin prosesseihin, joiden kautta osallisuuden kokemukset tulevat joko mahdollisiksi tai vaikeutuvat. (Vuori 2012, 235–236, 238, 240; Hiitola & Peltola 2018, 133, 139; Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 7–8, 10–11, 20.)

3 TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS JA TEOREETTISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

Maahan muuttaneiden äitien arkea, perhe-elämää ja siihen liittyvää osallisuutta on tarkoitus selvittää heidän henkilökohtaisten kokemusten ja siitä tuotetun vastapuheen avulla. Tämä tapahtuu tarkastelemalla kriittisesti yhteiskunnan kykyä tuottaa äideille osallisuuden edellytyksiä. Osallisuuden edellytysten tarkasteleminen tapahtuu kiinnittämällä naisten kotoutuminen ja sitä koskeva osallisuus osaksi hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigmaan (Matthies 2017) liittyviin keskusteluihin. Osallistumisparadigma toimii tutkimukseni keskeisenä viitekehysenä. Aila-Leena Matthies viittaa osallistumisparadigman dialektisessa näkökulmassaan yhteiskunnan kriittiseen petokseen, mutta myös rakentavaan lupaukseen. Paradigman dialektisuuden vuoksi se soveltuu kotoutuvien äitien osallisuutta koskevan tutkimukseni viitekehyyksi ja osallisuudesta käytävien keskustelujen kehykseksi.

Nykyisin osallistumiskeskusteluista on tullut yhteiskunnan eri alueilla ja erityisesti hyvinvointipalveluissa vaikuttava oma paradigmansa. Siinä halutaan palauttaa valtaa takaisin kansalaisille, tuoda päätäntävällä sivussa olevien vaikutusmahdollisuuksia esille sekä huomioida palveluiden käyttäjät paremmin hyvinvointipalveluiden järjestämisessä ja antaa mahdollisuus kuulluksi tulemisen kokemuksesta. Ajattelutapa sopii myös tästä syystä tutkimukseni viitekehyyksi, koska siinä on tarkoituksena tavoittaa kotoutuvien naisten kokemuksia osallistumiseen liittyvistä vaikutusmahdollisuuksista ja niitä koskevista esteistä sekä antaa heille vastapuheena ääni tuottaa tietoa. (Matthies 2017, 149–151.)

Tutkimukseni tärkeitä käsitteitä ovat kokemus, vastapuhe, osallisuus ja identiteetti sekä arjen kansalaisuus, jotka muodostavat työlleni teoreettisen viitekehyyksen. Seuraavaksi tarkastelen lähemmin näitä kotoutumiseen läheisesti liittyviä käsitteitä kuten osallisuutta ja maahanmuuton myötä korostuvaa identiteettiä sekä kokemuksen merkitystä kotoutumisprosessissa. Lisäksi selvitän arjen kansalaisuuden käsitettä, koska sen avulla on mahdollista kohdistaa äitien kokemusten tarkastelu siihen, kuinka he määrittävät paikkaansa yhteiskunnassa osallisuuteen ja tunnustetuksi tulemiseen perustuen.

3.1 Kotoutuvien äitien osallisuus ja toimijuus yhteiskunnassa

Yhteiskunnan ideaalista osallistumisnäkökulmasta katsottaessa yksilöt nähdään aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat valinnoillaan palvelujen sisältöön ja niiden tuottamiseen (Matthies 2017, 150). Näkökulman mukaan toiminnallisten kansalaisten toivotaan ottavan vastuuta sekä osallistuvan omalta osaltaan yhteiskunnan ylläpitämiseen ja rakentamiseen. Kansalaisten osallisuutta korostava ajattelutapa saattaa myös osallistujien näkökulmasta viestiä lupauksen oman hyvinvoinnin kohentumisesta, josta myös Aila-Leena Matthies (2017, 153) kirjoittaa hyvinvointipalveluihin liitetystä osallistumisparadigmastaan. Osallistumisen näkökulmasta olisi tärkeää tiedostaa, millaisten lupauksen varassa hyvinvointipalveluiden käyttäjinä he osallistuvat palveluita koskeviin erilaisiin toimintoihin. Heihin kohdistetaan ristiriitaisia odotuksia. Heidän odotetaan olevan samaan aikaan yhteiskunnan taholta aktiivisia toimijoita, ottavan vastuuta omasta tilanteestaan ja samalla mukautuvan viranomaiskäytäntöihin ja toimenpiteisiin. Osallistamisen ajatus on hyvä silloin, kun kansalaisille tarjotaan sen avulla elämänlaadun todellista paranemista ja kun se on heistä itseltään lähtöisin olevaa eli omaehtoista toimintaa (emt., 156). Osallistumisen mahdollisuudet (lupaukset) kääntyvät petokseksi silloin, kun palvelujärjestelmä valjastetaan osallistumisparadigman hallinnan välineeksi ja kun ihmiset ohjataan järjestelmästä lähtöisesti osallistumaan osallisuus- ja aktivointitoimenpiteisiin ilman asianomaisten omaehtoista motivaatiota ja kiinnostusta sekä tietoa mahdollisesta työn jatkumisesta ja tilanteen paranemisesta toimenpiteen jälkeen (emt., 149, 156; Välimaa 2008, 246). Tutkimukseni näkökulmasta tämä tarkoittaa esimerkiksi kotoutuvien äitien osalta sitä, että ei huomioida heidän kiinnostuksensa kohteita ja pitkän tähtäimen suunnitelmia kuten ammatillista kouluttautumista tai ammatin hankintaa, vaan heidät ohjataan lyhytkestoisiin lyhyentähtäimen toimenpiteisiin. Tällöin osallistumistoimenpiteen jäsenyys tuotetaan ulkoapäin ja osallistujista muodostetaan ulkoapäin kategorisoitu ja määritelty asiayhteyden mukainen ryhmittymä (Välimaa 2008, 246, 248; Närhi ym. 2014, 228, 232).

Osallisuutta korostavasta tavoitetilasta huolimatta palveluiden käyttäjien kokemukset ja mielipiteet jäävät edelleen usein sivuun. Tästä seuraa kiinnostus äitien henkilökohtaisista kokemuksista heitä ja heidän perheitään koskevista toimenpiteistä ja palveluista. Asiakas-kansalaisuus on yhteiskunnan keskeinen osallisuutta koskeva tavoite, joten siitä toivoisi seuraavan yksilöiden vaikutusmahdollisuuksien korostumista toiminnoissa. Työskentelyn

tarkoituksena pitäisi olla toimijuuden vahvistuminen. Osallisuuden osalta näyttää usein toteutuvan näennäistoiminta ja -vaikuttaminen. Tähän yhdistyy osallistumisparadigman joukkopetos (Matthies 2017, 159–160). Se tarkoittaa juuri näennäisosallistumista ja ihmisten harhauttamista. Tällaisella yksilön osallistamisella ei ole tarkoitukseen muuttakaan mitään olennaista ihmisten elinoloissa ja yhteiskunnan valtasuhteissa. Näin ollen tarjottu osallistumistoimenpide tai -projekti toimii käytännössä ainoastaan jäsenyyttä tuottavana määräämiskäisenä institutionaalisenä jäsenyytenä osallistujalleen. Huonoimmillaan osallistuminen ja yhteisön jäsenyys toimivat institutionaalisen vallan välineinä ja saattavat vain synnyttää ja vahvistaa sen jäseniin liitettäviä negatiivisia leimoja. Tutkimukseni tarkoituksena on muuttaneiden äitien kokemuksen sanoittamisella rikkoa tätä hiljaisuutta ja vahvistaa äitien näkökulmien avulla tietoisuutta heidän osallisuudestaan yhteiskunnassa. (Välimaa 2008, 260, 246; Närhi ym. 2014, 228, 232; Matthies 2017 159–160.)

Kotoutuvien äitien osallisuutta tarkasteltaessa on tärkeitä nähdä heidät osallisuuden näkökulmasta aktiivisina tiedontuottajina ja toimijoina. Heidän osallistumisensa tulisi merkitä heistä lähtöistä, omakohtaista halua osallistua ja vaikuttaa asioihin. Sen sijaan toimenpidekeskeiseen osallistamiseen liittyy ajatus kansalaisista passiivisina osallistujina, joita ohjataan tai vaaditaan osallistumaan erilaisiin toimenpiteisiin. Se on järjestelmälähtöistä, ulkoapäin johdettua ja sen tarve on syntynyt muualla kuin osallistujien mielissä. Närhi ja muut (2014) korostavat sitä, että osallisuuden ja osallistumisen nähdään toteutuvan paremmin, kun yksilöiden asioista ja elämästä ollaan aidosti ja kokonaisvaltaisesti kiinnostuneita ja kun he saavat toiminnassaan aktiivisen osallistujan sekä tiedontuottajan roolin. Tätä näkökulmaa tukee myös ajatus osallistumisen lupauksista eli siitä, että yksilötason palveluprosesseissa yksilöt otetaan huomioon ja he tulevat kuulluiksi (Matthies 2017, 151). Osallistumisparadigmassa aito osallistuminen ja sitä koskeva lupaus edellyttävät juuri autonomisesti ajattelevia, täysivaltaisia ihmisiä autoritaarisesti johdettujen ja ohjattujen ihmisten sijaan. (Matthies 2017, 155; Närhi ym. 2014, 232–234.)

Ihmisten osallistumisen esteenä nähdään palvelujärjestelmästä käsin sen monimutkaistuminen, järjestelmälähtöisyys sekä näiden puitteissa tapahtuva palvelunkäyttäjien kohtaamisen konteksti (Närhi ym., 2014, 236). Esteet nähdään olevan yhteiskunnan rakenteissa, jolloin ne tarkoittavat käytännössä toimimattomia käytäntöjä ja lainsäädäntöä, aktivoivaa politiikkaa sekä resurssien puutetta. Osallistumisparadigman yhteydessä tästä puhutaan joukkopetoksena, jossa toivottu muutos tyrehtyy rakenteellisesti (Matthies 2017, 155). Hy-

vää tarkoittava toiminta ja osallisuus estyvät rakenteellisten tekijöiden vuoksi ja kääntyvät ihmisten itsemääräämisoikeuden ja subjektiviteetin menettämiseksi, jota ei ehkä edes tunnusteta tapahtuneen. Yksilöiden osattomuuden kokemus tuntuu jäävän yhteiskunnassa, sen tarjoamissa toiminnoissa ja palveluissa edelleen ilman riittävää huomiota. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että yhteiskunnassa vallalla oleva ajattelu aktiivisesta toimijasta ja osallisuutta korostavasta toiminnasta ohittavat ja samalla vaientavat yhteiskunnassa vaikutusvallan ulkopuolelle olevien toimijoiden äänet. (Närhi ym. 2014, 236; Matthies 2017, 155.)

Yksilöiden toimijuus sekä toimijuuden mahdollisuudet ovat suuressa määrin yhteydessä yhteiskunnan tarjoamiin edellytyksiin sekä äitien yhteiskunnalliseen asemaan. Yhteiskunnan toiminta- ja palvelurakenteiden kautta kotoutuvien äitien toimijuutta tarkasteltaessa se asettaa heille ryhmäidentiteetin mukaan toimijuutta koskevat rajat, kehykset sekä puitteet, joihin se naiset kotoutuvina asettaa. Tästä on esimerkkinä työvoimapalvelujen piiristä maahan muuttaneille naisille tyypillisimmäksi palveluksi katsottu kuntouttava työtoiminta sekä naisten näkeminen työnhakijoina enimmäkseen työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin osallistuvina kuin avoimille työmarkkinoille siirtyvinä työnhakijoina (Elonen ym. 2017, 294). Tällaisten naisille suunnattujen toimijuuden kehysten sekä puitteiden nähdään olevan kiinteässä yhteydessä yhteiskunnan sosiaaliin rakenteisiin, joita ohjaavat säännönmukaiset vakiintuneet käytännöt, ajan myötä muuttumattomina pysyneet käyttäytymistavat, ihmisten välisten suhteiden muodostamat järjestelmät, mekanismit sekä systeemit ja lisäksi yhteisössä vallitsevat säännöt ja resurssit. Nämä yhteiskunnan lainsäädännölliset, hallinnolliset sekä järjestelmäsidoittavat toimet vaikuttavat yksilöihin kohdistettuihin odotuksiin ja heidän toimintansa edellytyksiin joko niitä osaltaan vahvistaen tai rajoittaen. Osallistumisparadigmalla halutaan palauttaa valtaa takaisin kansalaisille ja lisätä erityisesti yhteiskunnassa vaikutusvallan ulkopuolella olevien henkilöiden kuten tutkimuksessani kotoutuvien äitien vaikutusmahdollisuuksia ja heiltä saadun kokemustiedon perusteella muuttaa käytäntöjä heidän osaltaan osallistuvampaan suuntaan sekä kehittää ja parantaa niitä. (Forsander 2008, 329; Vuori 2012, 240; Pekkarinen 2014, 216–222; Matthies 2017, 150–151, 152.)

Rakenteellisten tekijöiden lisäksi yksilön toimijuutta ohjaavat häntä itseään koskevat subjektiiviset tekijät eli sukupuoli, perhe- ja koulutausta, menneisyys sekä kasvuympäristö ja mahdollisen uskonnollisen yhteisön tai muun vastaavan instituution kautta juontuva vaikutus yksilön toimijuuteen. Kotoutuvien äitien toimijuutta tarkasteltaessa toiminta- ja palvelurakenteen näkökulmasta tuo se esille heidän toimijuuden vain yhteiskunnan sekä järjes-

telmän näkökulmasta. Naiset elävät kuitenkin osana yhteiskuntaa perheissään puolisoina ja lastensa äiteinä, joten myös kokonaisvaltainen näkemys heidän elämästään on tutkimusta tehtäessä tärkeässä asemassa.

3.2 Kotoutuvien äitien identiteetti ja sen kehittyminen uudessa kotimaassa

Kotoutuvien äitien toimijuuden ja osallisuuden näkökulmasta tulee heidän identiteettiään tarkastella perinteisen kotiin sitoutuneen naisen identiteetistä käsin, mutta kiinnittää huomio myös heidän kohdallaan toimijuuden näkökulmaan sosiaalisissa tilanteissa ja kertomuksissa rakentuvana sekä vaihtuvana tilana. Toimijuuden katsotaan nivoutuvan yhteen identiteetin, subjektiviteetin ja subjektiopositiokäsitteiden kanssa (Söderström 2017, 9). Identiteetti nähdään usein melko pysyvänä, muuttumattomana tai hitaasti kehittyvänä itseymmärryksenä, mutta tämän näkökulman lisäksi ihmisten kanssakäymisessä kehittyvänä ja nopeasti vaihtuvana käsityksenä siitä, millaisina ihmiset ymmärtävät toinen toisensa. Haastateltujen äitiyttä pohdittaessa tulee identiteettiä peilata heidän taannoiseen ja nykyiseen kasvu- ja elinympäristöön, koulutustaustaan, perheeseen ja sitä koskevaan arvomaailmaan sekä uskonnon merkitykseen. Identiteetin yhteyteen kiinnittyvät myös vahvasti kulttuurin ja etnisyyden käsitteet. Yksilön kulttuuri-identiteetin syntyminen ja vahvistuminen merkitsevät yksilön syntymistä ja sosiaalistumista tiettyyn kansakuntaan ja yhteisön jäseneksi (Sihvola 2000, 17). Kulttuuri mielletäänkin yleisesti ihmisten ja sen yhteisön jäsenten kollektiiviseksi tietoisuudeksi. (Hautaniemi 2001, 14; Suoninen 2012, 89, 96–98.)

Äitiys on tärkeä näkökulma pohdittaessa maahan muuttaneiden naisten identiteettiä ja kotoutumista. Kiteytyyhän toinen tutkimuskysymyksenikin siihen, kuinka tutkia äitien kertomaa vastapuheena yhteiskunnan tarjoamalle kotoutuvan naisen identiteetille. Äitiys ja identiteetti molemmat ovat kansalliset rajat ylittäviä, mutta myös tilannesidonnaisia (Bergnehr 2016, 9). Niihin molempiin vaikuttaa eletty elämä ympäristöineen ja kulttuureineen. Identiteettiä tarkastellaan ihmisten kanssakäymisessä kehittyvänä ja vaihtuvana käsityksenä, jolloin siihen tulee liittää näkemys identiteetin kehittymisestä toisten ympärillä olevien ihmisten kanssa neuvoteltaessa (Suoninen 2012, 89). Myös äitiys nähdään eletyn ympäristön muokkaamana ja siinä korostuu kyseisessä ympäristössä keskeisesti vaikuttavat ajatukset äitiydestä. Yhteiskunnassa vallalla olevat puhettavat vaikuttavat identiteettien rakentamiseen, mutta samoin myös äitiyteen (Söderström 2017, 8). Naisten identiteettiä järjestel-

män ja yhteiskunnan taholta pohdittaessa voidaan siihen liittää tilanteinen äidin identiteetti sekä ulkoisesti havaittava ryhmäjäsennyden eli äitiyden tuoma identiteetti, joilla tarkoitetaan yleensä sellaisia identiteettejä, joihin identiteetin edustajat itse ja kanssatoimijat herkästi orientoituvat (Suoninen 2012, 97). Tilannekohtaista identiteettiä voidaan pitää dynaamisena ja tilanteesta riippuvana ja se perustuu usein rooliin kuten äidin rooliin (Liebkind 2001, 23). Ryhmille kuuluvissa identiteeteissä korostuvat ne tavat, joilla ryhmittymän jäsenet (äidit) tulkitsevat kuuluvansa jossakin mielessä keskenään yhteen. Identiteetin muodostus on ryhmittymälle kuten äideille niiden kulttuuristen piirteiden tunnistamista tai valitsemista, jotka katsotaan tärkeimmäksi ryhmän jäsenyyden määrittelyssä. (Sihvola 2000, 16; Suoninen 2012, 89, 97; Bergnehr 2016, 9.)

Maahan muuttaneita äitejä ja heidän äitiyttään uudessa maassa identiteetin näkökulmasta pohdittaessa merkitsee se heillä uusien ja vanhojen toimintatapojen sopeuttamista maahanmuuton vuoksi (Bergnehr 2016, 9). Maahanmuutto pakottaa äidit rakentamaan heidän äitiyttään ja sopeuttamaan heidän toimintatapojaan uuteen kotimaahan sen sosiaalisen rakenteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että kotoutuvat naiset määrittävät mielessään, mitä äitiys pitää sisällään ja mitä sen pitäisi pitää sisällään. Etnisten tai kulttuuristen ryhmien identiteetit eivät muotoudu tyhjiössä, vaan juuri erilaiset yhteiskunnan valtasuhteet määrittävät niitä. (Huttunen 1994, 38; Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11; Endling & Liljeros 2010, 17; Bergnehr 2016, 9.)

Kotoutuvat äidit nähdään usein enemmän kasvottomina ryhmänsä edustajina kuin yksilöinä, jolloin heitä koskevat yksilölliset erot jäävät yleistävän luokituksen varjoon (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 17; Brunila & Isopahkala-Bouret 2014, 24). Lisäksi ulkoapäin tapahtuvan ryhmittymän luokittelu tuottaa ihmisille sellaisia sosiaalisia tai yhteisöllisiä identiteettejä, joissa ulkopuoliset asettavat heidät tiettyyn kategoriaan, johon heille liitetään tiettyjä ominaisuuksia ja toimintaodotuksia (Juhila 2004, 23). Osallistamisen näkökulmasta tapahtuva ryhmittymän profilointi siihen liitettyjen taustatekijöiden kuten äitien osalta kulttuurin, perinteisten arvojen, uskonnon, pukeutumisen ja kielitaidon perusteella saattaa johdattaa heidän kohdalla esimerkiksi uudensuomenlaisiin kategorisointeihin (Matthies 2017, 156). Yhteisöllinen identiteetti perustuu pitkälti siihen, että erottaudutaan muista ryhmistä ja yhteisöistä (Löytty 2005b, 89). Sosiaalisia identiteettejä ja niiden toimijuutta testataan jatkuvasti erilaisissa vuorovaikutus- ja toimintatilanteissa (Juhila 2004, 24).

Järjestelmän pohjalta tapahtuva identiteettipolitiikka voi olla myös toiseuttavaa ja toisia ryhmiä poissulkevaa (Isopahkala-Bouret & Brunila 2014, 34). Äitien identiteettiä pohdittaessa on hyvä huomioida, että heillä saattaa osallistumisen myötä ilmetä erilainen identiteetti kuin perinteisesti heille on luonnehdittu ulkopuolelta kuuluvan. Tällöin he tulevat nähdyiksi ja kohdelluiksi yksilöinä, eivätkä yleisten marginalisoivien kategorioiden edustajina (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 10). Tällöin kotoutuvat äidit pääsevät puhumaan heille järjestelmästä ja instituutiosta lähtöisiä identiteettimääryksiä vastaan ja neuvottelevat itselleen toisenlaisia identiteettejä eivätkä hyväksy heille sellaisenaan valtakulttuurin asettamaa usein varsin leimaavaa identiteettiä. Osallistumisparadigmassakin korostetaan autonomista ajattelua, subjektivoitumista sekä itsemääräämisoikeutta keskeisinä yksilön osallisuuden määreinä (Närhi ym., 2014; Matthies 2017, 156–157). Äitien kohdalla vastapuhe tarkoittaa leimautumista vastustavia tekoja eli toimijuutta (Keskitalo-Foley 2014, 154). Sen avulla on mahdollista vastustaa jokapäiväisessä kielenkäytössä ulkoapäin annettuja kategorioita. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 10–11; Välimaa 2008, 248; Suoninen 2012, 89, 96–98.)

Ihmisiä luokiteltaessa on kyse identiteettien rakentamisesta ja tulkitsemisesta, jolloin pohditaan sitä, millainen itse tai joku toinen on. Tämä tarkoittaa sitä, että tehdään eroa suhteessa toisiin eli rakennetaan identiteettiä niin itselle kuin toisillekin ja luodaan käsitystä kullekin kuuluvasta paikasta, siihen liittyvine oikeuksineen ja velvollisuuksineen (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11). Yhteiskunnassa asioita ja yksilöitä koskevien luokitusten syntyminen on yhteydessä kulttuurisiin konteksteihin sekä moraalisiin arvotuksiin. Luokittelu ylläpitää ja tuottaa sosiaalista ja moraalista järjestystä (Juhila 2004, 20). Luokittelu on vahvasti sidoksissa oman aikakautensa käsityksiin siitä, mikä on totuttua ja mikä ei. (Suoninen 2012, 89, 93–94, 98.)

3.3 Ulossulkemista (marginalisointia) ja toiseuden tuottamista

Järjestelmän taholta tapahtuva kotoutuvien äitien eronteko ja sitä kautta vaikutusmahdollisuuksista sivuun joutuminen johtavat heidän osalta ulossulkemisen näkökulman esille nostamiseen. Marginaalissa eli sivussa oleminen voidaan nähdä olevan yhteydessä myös ulossulkemiseen eli toiseuden tuottamiseen. Taustojensa perusteella äidit perheineen voidaan määrittellä kulttuurisesti marginaalissa oleviksi eli niin sanotusti vieraiksi valtaväestöön

nähdän. Toiseus on keskeinen tapa tehdä eroa meidän ja muiden välille. Se on yleistys, joka tahtomattaankin niputtaa yhteen eroja ja luo stereotyyppisyyden kaltaisia yleistyksiä yksilöistä ja ryhmistä (Löytty 2005a, 11). Siinä eroavaisuudet tutun ja vieraan välillä eivät määrity neutraalisti tai tasa-arvoisesti, vaan usein toisista tehdään vertauskohtaansa vähempiarvoinen, toinen (Löytty 2005c, 162). Julkisen vallan sisältämät instituutiot voivat tuottaa juuri nimeämiskäytännöillään marginaalisia identiteettejä ihmisille ja kiinnittävät ne näin konkreettisia yksilöitä koskeviksi (Forsander 2008, 330). Marginaalius tulee naisten kohdalla ymmärretyksi kulttuurisesti tuotettuna erontekona ja mahdollisesti ulkopuolisuuden kokemuksena. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 12–14, 16; Juhila 2004, 25–26; Löytty 2005a, 11; Sernhede 2010, 81–82; Isopahkala-Bouret & Brunila 2014, 11, 14–15, 26–27.)

Marginalisointi on poliittinen teko, koska siinä puhetapa sulkee pois toisenlaisia ajattelutapoja. Marginaalia koskevat puhetavat mielletään poliittisiksi juuri siitä syystä, että ne tuottavat ja muokkaavat puhetavan kohteeksi puhuteltuja. Marginaaliin asettamiseen liittyy eronteon lisäksi usein eriarvoistavia käytäntöjä, määritellyn liikkumavaran määrittämistä sekä heitä koskevaa syrjintää. Tällaisella toiminnalla on yhtymäkohtia osallistumisparadigmaan liitettyyn hyvinvointipalveluiden petokseen, jossa alkujaan hyvää tarkoitettua yksilön toimijuutta ja elämänlaatua parantava sekä vapauttava osallistuminen kääntyykin vastakohdakseen eli yksilöiden hallinnaksi, kontrolloimiseksi sekä alistamiseksi (Matthies 2017, 154–155, 157). Hyvinvointipalveluissa korostuu täten yksilön osallisuuden sijaan auttamistoiminnan lähtökohtana järjestelmän ehdot (Närhi ym. 2014; emt., 157). Tämän kehän välttämiseksi tulisikin äitien osallistumisedellytyksiä pohtia kriittisesti arvioiden niitä heidän osallisuuden näkökulmasta, jotta vakiintuneisiin ja eriarvoisuutta tuottaviin toiminta- ja esitystapoihin pystyttäisiin puuttumaan ja käytäntöjä myös muuttamaan. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 12–14, 16; Juhila 2004, 25–26; Löytty 2005c, 181; Isopahkala-Bouret & Brunila 2014, 11, 14–15; Matthies 2017, 154–155, 157.)

3.4 Kotoutuvien äitien näkemysten tavoittaminen kokemuksen ja vastapuheen avulla

Kokemus yhdessä vastapuheen kanssa on keskeinen osa työni empiiristä osuutta. Tutkimuksessa tullaan perehtymään tutkimushaastattelujen avulla äitien kotoutumiseen osallisuuden näkökulmasta heidän henkilökohtaisten kokemustensa ja näistä syntyneen vastapu-

heen avulla. Kokemuksen tutkimuksessa on kohteena yleensä yksilön symbolisesti rakentunut todellisuus, joka tarkoittaa kokemuksellisesti (empiirisesti) yksilön subjektiivista merkityksenantoa eli kokemusta. Kokemuksessa on kyse yksilön (subjektin) tajunnallisesta toiminnasta sekä kohteesta, johon toiminta suuntautuu. Kokemuksessa ja erityisesti merkityksellisessä kokemuksessa on kysymys sen rakenteesta tästä suhteesta, joka liittyy yksilön (subjektin) ja hänen toimintansa kohteen (objektin) yhdeksi kokonaisuudeksi (Perttula 2005, 116–117). Tieteen teoreettisilta lähtökohdilta kokemukset ovat rekonstruktivisia eli hermeneuttisesti ymmärrettäviä ja tulkittavia, joissa tavoitteena on symbolisen ilmauksen merkityssisällön selventäminen. Siinä pyritään rekonstruoimaan ilmauksen tuottanut kokemus sellaisenaan kuin tutkittava on sen kokenut. Yksilön kokemuksen tavoittamista sekä sen ymmärtämistä auttaa fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote, jonka avulla on mahdollista jäsentää ymmärrettävästi ja tulkita yksilön kokemuksia ja hänen kokemaansa. (Laine 2001, 27, 29.)

Kokemuksia tavoitettaessa tutkitaan ihmisen suhdetta oman elämän todellisuuteen, joka syntyy vuorovaikutuksessa häntä ympäröivän todellisuuden kanssa (Laine 2001, 27). Yksilön ymmärtäminen ei voi tapahtua irrallaan häntä ympäröivästä todellisuudesta ja sitä koskevista suhteista. Yksilön kokemusta tavoitettaessa merkittävää on tutkia sitä yksilön elämäntilanteesta (situaatiosta) käsin. Ihminen on aina suhteessa todellisuutensa erilaisiin elämäntilanteisiin (situaatioihin). Kokemuksen tutkijana on tärkeää huomioida se, millaisista todellisuuksista yksilön elämäntilanteet muodostuvat. Yksilön kokemukset muodostuvat merkitysten kautta ja maailma, jossa he elävät näyttäytyy heille merkityksinä (Laine 2001, 27–28). Nuo merkitykset ovat tutkimuksen varsinainen kohde. Siinä pyritään ymmärtämään ihmisten sen hetkistä merkityksimaailmaa sekä hahmottamaan sitä tutkimuksen avulla merkitykselliseksi merkityskokonaisuuksiksi. Kertoman eli kielen avulla äidit ilmaisevat tutkimuksessa tavoitettavia kokemuksia kotoutumisestaan. (Burr 1995, 83, 137; Laine 2001, 26–29, 39–42; Latomaa 2005, 40–43, 77; Perttula 2005, 117.)

Fenomenologisen tutkimuksen hermeneuttinen ulottuvuus tulee esille tulkinnan tarpeen myötä, joka tarkoittaa käytännössä haastateltavien ilmaisuista mahdollisimman oikeiden merkityksellisten tulkintojen löytämistä. Kyseessä on tietoinen merkitysanalyysi, jossa nostetaan tietoiseksi totuttua sekä tehdään näkyväksi toisen erityislaatuista suhdetta tutkittavaan ilmiöön tutkijan kriittisesti reflektoidessa haastateltavien ilmaisuja mahdollisten merkityksellisten ja oikeiden tulkintojen tekemiseksi. Haastateltavien puheesta todennäköi-

simmän ja uskottavimman tulkinnan löytäminen tarkoittaa hermeneuttista kehää, jossa tutkija käy tutkimuksellista kehämäistä dialogia tutkimusaineistonsa kanssa tavoittaakseen haastateltavan ilmauksista näiden tarkoittaman merkityksen ja sen syvällisen ymmärtämisen. (Laine 2001, 29, 31–32, 34–35; Reinhartz & Chase 2001, 225; Latomaa 2005, 40–43, 77; Perttula 2005, 117.)

Tutkimuksen keskeinen tehtävä on tarkastella kotoutuvien äitien henkilökohtaisia kokemuksia vastapuheen avulla heidän elämänsä, arjen osallisuuden ja toimijuuden edellytyksistä sekä heidän identiteetistään käsin. Äitien jokapäiväisestä elämästä ja sen tuottamista kokemuksista kertoma (narratiivi) toimii tutkimuksessa vastapuheena (Burr 1995, 134–135). Konstruktionistisen lähestymistavan avulla on tarkoitus tavoittaa äitien haastattelujen kautta kertomana syntyneitä vastapuhetta heidän perhe-elämästään sekä arjestaan. Maahan muuttaneita äitejä koskevassa tutkimuksessa tutkitaan nimenomaan heidän elämästään kertomaa. Konstruktionistinen lähestymistapa perustuu ihmisen toiminnan ymmärtämiseen ja selittämiseen perustuvaan näkökulmaan (Kuusela & Saastamoinen 2003, 11). Konstruktionismissa korostuu kielen käyttö keskeisenä ja aktiivisena jaetun sosiaalisen maailman ja tieteelliseen tiedon rakentajana (Nikander 2001, 276). Tärkeätä on ymmärtää äitien kielenkäyttö aktiiviseksi sosiaalisesti toiminnaksi, jonka kautta puheen kohteena olevat ilmiöt saavat muotonsa ja jonka kautta samalla sosiaalisesti jaettua tietoa rakennetaan ja myös uusinnetaan. Äitien ilmaisemat kuvaukset ovat aina osa sosiaalista prosessia ja vuorovaikutusta, jolloin heidän kuvattu kielensä ja sen rakentamat ymmärtämisen tavat kuten arkiymmärrys ja tieteellinen kuvaus kertovat jotain siitä, mitä he tässä hetkessä pitävät keskeisenä suhteissaan. Näin ollen tieto on sosiaalinen konstruktio eli kulttuurisesti avautuva ja aikaan sekä paikkaan sitoutuva. Myös kaikki ymmärtämisen tavat ovat aktiivisen sosiaalisen toiminnan tulosta ja perustuvat kieleen. (Burr 1995, 58–59, 134–135; Nikander 2001, 276, 283.)

Vastapuhe on itsessään aktiivista toimijuutta vaativa teko, jonka avulla on mahdollista kamppailla päätävävallasta sivussa eläville ihmisille todellista osallisuutta ja toimijuutta (Söderström 2017, 15). Yhteiskunnassa vallalla olevien tavoitteiden ja asiantuntijatiedon kyseenalaistamisella sekä yksilöiden ja ryhmien omaa kokemustietoa tavoittamalla voidaan toteuttaa osallisuutta sekä siirtää vastuuta hyvinvoinnista ihmisille itselleen (Matthies 2017, 152, 156–157). Vastapuheen avulla marginaaliin paikantuneet löytävät keinoja vas-

tustaa järjestelmälähtöistä luokittelua ja alistavia käytäntöjä sekä raivata tilaa omaehtoiselle toimijuudelle unohtamatta mahdollisuutta sen avulla uudelleen määritellä valmiiksi tarjottuja identiteettejä (Brunila & Isopahkala-Bouret 2014, 12). Sen avulla on mahdollista myös kamppailla negatiivista leimaa vastaan sekä rakentaa ulospääsyä kyseisestä kulttuurisesti tuotetusta leimasta (Välimaa 2008, 251). Vastapuhe on Välimaan (2008, 251) mukaan toimintaa, jolla rakennetaan ulospääsyn lisäksi neuvotteluja itselle valittujen ja soveltuvien uusien kategorioiden jäsenyyksistä.

Naisten puheen ja näkökulmien tavoittamisella on mahdollista saada esille heidän ajatuksiinsa siitä, miten he puhuvat yhteiskunnassamme vallitsevan mielipiteen sijaan kotoutuvan äidin elämästä, roolista sekä yhteiskunnan heille asettamista odotuksista sekä toimenpiteistä. Tutkimuksessa tullaan sivuamaan yhteiskunnassamme vallalla olevaa kodin ulkopuoliseen osallistumiseen sekä työllistymiseen painottuvan toimijuuden soveltuvuutta naisten elämäntilanteeseen. Yhteiskuntamme edellyttämä työllistyminen sekä osallistuminen kodin ulkopuoliseen työelämään kohdistuu naisten kohdalla elämän ruuhkavuosiin, jolloin naisilla toistuvat raskaudet ja pienet lapset sitovat heidät usein kotiin (Forsander 2008, 324). Vastapuheen avulla on mahdollista pysähtyä kuuntelemaan heidän ääntään, joka valtakulttuurissa on usein määritelty marginaaliin kuuluvaksi ja kuulla, miten naiset asemoivat itsensä suhteessa valtakulttuurin tapoihin määrittäessään paikkansa ja identiteettinsä (Löytty 2005c, 171–172). Myös hyvinvointipalveluihin liitettyyn osallisuuteen kytkeytyy lupaus demokratisoitumisesta, asiantuntijuudesta sekä erityisesti kuulluksi tulemisen kokemuksesta (Matthies 2017, 149). Vastapuhe haastaakin yhteiskunnassa vakiintuneen tiedon ja virallisiksi muodostuneet totuudet, jotka perustuvat ajan saatossa muotoutuneisiin kulttuurisiin käsityksiin, ylätasen tiedon tuotantoon sekä viranomaiskäytäntöihin (Söderström 2017, 13–14). Yhteiskunnassa valtasuhteet määrittävät marginaalin ja siihen kuuluvat ryhmittymät joko antaen niille toiminnallisesti ja kulttuurisesti tilaa tai rajoittaen sitä (Procter 2004, 2). Maahan muuttaneiden äitien kertomana on mahdollista kuulla heidän itsensä ilmaisemana vastapuheena näkemys heidän todellisesta osallisuudestaan ja toimijuudestaan yhteiskunnassa.

Vastapuhe edellyttää naisten luottamuksen herättämistä, valtaistumista sekä äänen kuuluville saamista, jotta he rohkenevat puhua asioista (Tuori 2012, 107). Se myös vahvistaa ihmisten mahdollisuuksia toimia täysivaltaisina yhteiskunnan sekä yhteisön jäseninä sekä aktiivisina toimijoina (Matthies 2017, 152). Yhteiskunnassa vaikuttavassa valtakulttuurissa

ja sitä koskevissa puhetoissa esitetään maahan muuttaneet äidit usein ennakkokäsityksiin perustuen kotiin jääneinä ja yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolella elävinä suurperheen äiteinä kodin ulkopuolella työtä tekevien äitien sijaan. Vastapuheen tehtävänä nähdään usein olevan vallitsevan valtakurssin kyseenalaistaminen sekä paikalta siirtämiseen uusilla kontekstualisoinneilla ja uuden puhujaposition luomisella (Davydova 2012, 95). Sen tarkoituksena on vastustaa kulttuurisesti vallitsevia kategorisoinnin tapoja (Keskitalo-Foley 2014, 153). Lisäksi sen avulla on mahdollista tukea ja vahvistaa yhdenvertaista ja tasa-arvoista yhteiskuntaa sekä kehittää aktiivista kansalaisuutta. Sen niukkuus johtuu yleensä siitä, että sillä ei ole yhteiskunnassa tilaa ja positiota tulla esitetyksi ja kuulluksi. (Davydova 2012, 95–97.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Seuraavaksi perehdytään tutkimusta koskeviin tutkimuskysymyksiin, tutkimustehtävään sekä kuvataan tutkimusaineiston hankintaa ja sen analyysiä. Tutkimukseni analyysi on tapahtunut kaksivaiheisesti. Analyysi on ensin toteutettu teemoittelun avulla, koska tutkimusaineistoni sisältöineen perustuu tutkimushaastattelun teemoihin. Teemoihin sisältyvien asioiden avulla on sisällönanalyysinä muodostunut niitä koskevat merkityskokonaisuudet. Analyysin toinen vaihe on toteutettu maahan muuttaneiden äitien kokemusten analysointina tutkijana tulkiten sitä, miten äitien kokemuksista on syntynyt uutta tietoa heidän kertomasta. Tutkimusaineiston käsittelyyn liittyen käydään luvussa läpi analyysimenetelmänä sisällönanalyysi. Lisäksi siinä selvitetään haastateltavien tavoittamista, kuvataan tutkimushaastattelumenetelmä sekä onnistumistarinavideoiden katselu.

4.1 Tutkimuskysymykset, tutkimustehtävä ja tutkimusta koskevia valintoja

- Millaisia osallisuuden mahdollisuuksia ja haasteita yhdistyy kotoutumiseen äitien kertomana?
- Kuinka tutkia äitien kertomaa vastapuheena yhteiskunnan tarjoamalle kotoutuvan naisen identiteetille?

Tutkielmassa keskitytään maahan muuttaneiden äitien kotoutumiseen osallisuuden ja toimijuuden näkökulmista tuomalla esille äitien omia näkemyksiä niihin. Kotoutuvien naisten näkökulman selvittämiseksi on siinä tarkoitus tavoittaa äitien näkökulmasta käsin arjen toimijuuden teoretisointia ja pyrkiä ymmärtämään äitien kulttuuristaan liittyvää perhekeskeistä arvomaailmaa. Äidithän elävät usein kiinteästi osana perheyhteisöä, johon kulttuuriperimä, etninen yhteisö sekä yhteisön perinteet heidät kiinnittävät. Heidän näkemyksiään tulkitessa on tärkeitä huomioida kulttuurista sekä perinteet. Tutkimukseni tavoitteena on uudelleen rakentuvan ymmärryksen pohjalta löytää aiemmin tuntemattomia tapoja tarkastella esimerkiksi äitien roolia perheissä, heidän toimijuuttaan ja perhesuhteiden järjestelyä. Lisäksi sen tarkoituksena nähdään mahdollisuus nykymäärittelyjen kyseenalaistamiseen, suhteuttamiseen sekä uusiin avauksiin.

Tutkimustehtävänä on perehtyä äitien kotoutumiseen heidän tuottaman kertoman kautta yhteiskunnan kyvystä osallistaa heitä. Tutkimus kohdistuu äitien kokemuksiin kotoutumi-

sesta. Äitien kertoman kautta tuottaman vastapuheen avulla on tarkoitus tarkastella kriittisesti yhteiskunnan kykyä tuottaa heille osallisuuden edellytyksiä. Vakiintuneen yhteiskunnallisen näkökulman rinnalle siinä nostetaan myös naisten yksilöllinen/subjektiiivinen näkökulma aiheeseen. Kotoutumista tarkastellaan tässä hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigmaan liittyvien keskustelujen pohjalta, koska siinä tulee huomioiduksi osallistumisen edellytykset (lupaukset) ja haasteet (petokset) laajemmassa viitekehyksessä eli hyvinvointipalveluissa osana laajempaa yhteiskunnallista demokratian kysymystä sekä pienemässä mittakaavassa eli yksilöiden oman osallistumisen merkityksen näkökulmasta (Matties 2017, 153). Tutkimuksen keskeisenä metodologisena käsitteenä toimii äitien kotoutumiskokemuksia tutkittaessa arjen kansalaisuus, jolla paikannetaan äitien kokemuksia osallisuudesta ja tunnustetuksi tulemisesta. Arjen kansalaisuudella on yhtymäkohtia hyvinvointiparadigmaan liittyvään yksilön osallisuuteen eli tässä tutkimuksessa maahan muuttaneiden äitien arjen toimijuuteen. Äitien kokemuksia tutkitaankin arjen kansalaisuutena, jossa yhdistyy kokemuksen tarkasteluun yhteiskunnallisen eli makrotason - ja kansalaisen osalta mikrotason ulottuvuudet. Arjen kansalaisuus paikantuu yhteiskunnallisesta viitekehyksestä käsin yhteiskuntapoliittiseen toimintaan, jonka kautta yksilöiden kotoutumiskäytännöille ja -toiminnoille annetaan yhteiskunnassa puitteet ja mahdollisuudet toteutua.

Tutkimus perustuu laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimusmenetelmään ja se on aineistolähtöinen. Siinä tutkitaan naisten henkilökohtaisia kokemuksia heidän tuottaman vastapuheen avulla heidän suhtautumisestaan yhteiskunnassamme edellytettävään osallisuuteen ja toimijuuteen. Siinä keskitytään naisten kokemusten tavoittamiseen heidän elämänsä kulkunsa sekä vastapuheensa avulla kotoutuvien naisten osallisuuden ja toimijuuden edellytyksistä sekä heidän identiteetistään käsin. Tutkimuksessa kuvataan naisten kokemuksia heidän elämäntilanteestaan (situaatiosta) käsin peilaten niitä yhteiskunnan heille tarjoamiin osallisuuden ja toimijuuden edellytyksiin sekä haasteisiin.

Kotoutuvien naisten kokemusten ja äänen esille tuominen perustuu tutkimuksellisista lähestymistavoista sisällönanalyysiin, jonka avulla mahdollistuu äitien kertomaan perustuen tulkintojen tekeminen heidän vastauksistaan teemoittelun ja tyypittelyn avulla. Naisten kertoman kautta tavoitettiin haastattelujen avulla heidän kokemuksiaan, jotka ovat lähtökohtaisesti rekonstruktiiivisia eli tulkinnallisesti ja syvällisesti ymmärrettäviä. Kokemusten tavoittamisessa on kyse aineiston analyysiin ja tulkintaan perustuen tavoittaa ja selvittää

kertojan symbolisen ilmauksen merkityssisältö. Tämä tapahtuu tutkimuksessa fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusmetodin avulla. Sen avulla on mahdollista jäsentää ja tulkita ymmärrettävästi yksilön kokemuksia ja hänen kokemaansa (Laine 2001, 27, 29). Fenomenologiassa tutkitaan ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteen, joka syntyy vuorovaikutuksessa eletyn todellisuuden kanssa. Fenomenologis-hermeneuttisessa metodissa tarkastellaan yksilön kokemuksia ja sitä millaisia merkityksiä yksilö antaa kokemalleen. Tutkimuksen kohteena ovat maahan muuttaneiden äitien kertomat kotoutumista koskevat kokemukset merkityksineen, joita paikantaen tavoitetaan heidän sen hetkistä merkityksensä ilmaansa. (Laine 2001, 26–29, 31–35, 39–42; Latomaa 2005, 40–43.)

Konstruktionismin avulla tutkitaan äitien kertomana heidän tuottamaa vastapuhetta. Siinä heidän puheissaan on kysymys kielen merkkijärjestelmien roolista sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa (Alasuutari 2001, 103). Kieli nähdään osana merkkijärjestelmien kokonaisuutta, joka ohjaa ja jäsentää äitien sosiaalista vuorovaikutusta. Lisäksi kieli ohjaa merkittävästi heidän ajatteluaan, keskinäistä ymmärrystään ja vaikuttaa myös sitä kautta heidän toimintaansa ja siihen, miten sitä tulkitaan. Konstruktionismin mukaan ajateltuna äitien kielenkäyttö tuottaa tulkintoja heidän todellisuudestaan, kuvaa heidän tilannettaan, määrittelee heidän asemaansa sosiaalisessa maailmassa sekä toimii heillä ajattelun ilmaisuvälineenä (Kuusela 2003, 28). Kielen avulla äideille annetaan mahdollisuus argumentoida, perustella, oikeuttaa ja tuottaa asioita heidän näkökulmastaan. Siinä on lähtökohtana heidän kielenkäyttönsä ymmärtäminen toimintana, jonka kautta heidän puheensa kohteena olevat ilmiöt saavat muotonsa ja jonka kautta sosiaalisesti jaettu tieto myös rakennetaan ja uusinnetaan. Tutkimustieto syntyy sosiaalisen kommunikaation välityksellä ja tuottaa tietoa sekä ymmärrystä äitien kotoutumisesta. (Alasuutari 2001, 103, 108; Nikander 2001, 283; Kuusela 2003, 28; Gould, 2016, 11–12.)

Hermeneuttisen (kokemus) ja konstruktionistisen (vastapuhe) metodien sekä sisällönanalyysin avulla tapahtuva naisten kotoutumista koskevan puheen tulkintaprosessi ja sen jäsentäminen tuottivat reflektiivisen pohdinnan kautta haastateltujen puheesta heidän kotoutumisestaan merkityksellisiä asiakokonaisuuksia. Tämä tarkoitti haastateltavien ilmaisusta merkityksellisten tulkintojen syvempää pohdintaa. Kyseessä oli tietoinen merkitysanalyysi, jossa nostettiin tietoiseksi ja näkyväksi naisten arjen todellisesta toimijuudesta ja osallisuudesta totuttua sekä tehtiin näkyväksi kriittisesti reflektoiden heidän ilmaisujaan, jotta niistä

saatiin esille merkitykselliset tulkinnat. (Laine 2001, 26–29, 31–35, 39–42; Latomaa 2005, 40–43; Gould, 2016, 14.)

Kotoutuvien naisten kokemusten pohjalta tuotetun kertoman eli vastapuheen avulla pyrittiin tavoittamaan heidän näkemyksensä osallisuuteen ja toimijuuteen yhteiskunnassa. Tutkimuksessa äideille annettiin puheenvuoroissa eri asema kuin yhteiskunnassa heille valta-diskurssin määrittelemänä annetaan. Haastattelujen avulla oli tarkoitus saada heidät kyseenalaistamaan vallitsevaa valtakurssia sekä luomaan heille mahdollisuus sen paikalta siirtämiseen uusille kontekstisoinneille ja mahdollisille uusille puhepositioille (Davydova 2012, 95). Naisten kokemuksista tavoitettiin heidän tuottamiaan merkityksenantoja heidän arjestaan, äitiydestään ja kotoutumisestaan.

Tutkimuksen empiriaosuuteen valittujen keskeisten haastatteluteemojen: 1) Taustatietojen, 2) Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe elämää ja vanhemmuutta, 3) Äitinä elämä uudessa kotimaassa ja 4) Maahan muuttaneiden äitien/naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta, avulla selvitettiin heidän ilmaisemiensa näkemysten todellisia merkityssisältöjä eli rekonstruointiin merkitysten tuottama kokemus sellaisena kuin he ovat kyseiset asiat elämässään kokeneet (Perttula 2005, 116–117). Tutkimuksella tavoitettiin naisten näkemysten avulla uudelleen rakentuvaa ymmärrystä maahan muuttaneiden äitien osallisuudesta ja perhesuhteista sekä haluttiin kyseenalaistaa nykymäärittelyä naisilta saadun tiedon perusteella (Keskinen & Vuori 2012, 30–31). Tutkimus täydentää äitejä koskevaa yhteiskunnassa vallitsevaa puhetapaa, jossa heidät helposti nähdään ennakkokäsityksiin perustuen kotiin jääneinä ja yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolella elävinä suurperheen äiteinä.

4.2 Menetelmänä temaattinen tutkimushaastattelu

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa toimi temaattinen tutkimushaastattelu, joka mahdollisti naisten kokemusten ja näkemysten tavoittamisen ilman heidän ajattelun rajoittamista liian tarkoilla ja strukturoiduilla haastattelukysymyksillä ja rungolla. Haastattelu oli avoimen sekä syvähaastattelun välimuoto. Siinä sen aihepiirit eli tema-alueet olivat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuivat (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208). Maahan muuttaneita äitejä koskevissa haastatteluissa aihealueet käy-

tiin syvällisesti ja vuorovaikutteisesti keskustellen läpi. Äidit kertoivat myös luottamuksellisesti tutkimuksen ulkopuolisista kotoutumiseen liittyvistä asioista. Äitejä koskevat tutkimushaastattelut muistuttivat paikoin vahvan vuorovaikutuksensa vuoksi syvähaastatteluja.

Haastattelun teemat muodostuivat tutkimusta koskevan tutkimustehtävän sekä sitä koskevien käsitteiden ja teorian mukaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208). Aiheen teemoittelun tarkoituksena tutkimuksessa oli pyrkimys teorian ja empirian vuoropuheluun, joka on tärkeitä tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Teemat jäsenettiin niin ikään teoreettisten pääkäsitteiden spesifioiduksi alakäsitteiksi ja luokiksi. Haastattelun teemoja pohdittaessa niistä nousi esille yhteiskunnasta lähtöisin olevat tekijät sekä henkilökohtaiset yksilöiden (naiset) subjektiiviset tekijät. Haastatteluun valittujen aihealueiden avulla tavoitettiin äitien kertomaa heidän arjestaan, perheestään, identiteetistään, toimijuudestaan ja osallisuudestaan yhteiskunnassa. Lisäksi päästiin irti vallitsevista ajattelutavoista ja ennako-oletuksista uudelleen rakentuvan ymmärryksen pohjalta sekä löydettiin uusia tapoja tarkastella äitien yhteiskuntaan kiinnittymistä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208.)

Aktivoiva ja osallistava toiminta sekä yhteiskunnassa vallitseva sosiaalipolitiikka nousivat esille äitejä koskevan tutkimushaastattelun sekä kysymysten runkoa pohdittaessa keskeisinä aihealueina. Näiden lisäksi tavoitettiin haastattelun yhteydessä naisten kokemuksia kotouttamisesta sekä integraation kautta yhteiskuntaan kiinnittymisestä sekä toiminnallisesta kansalaisuudesta. Yhteiskunnan osallistavien ja aktivoivien tekijöiden lisäksi selvitettiin haastattelujen avulla yhteiskunnan tarjoamia kotoutumismahdollisuuksia, haasteita sekä mahdollisia ennakoasenteellisia tekijöitä yksilön ja järjestelmän näkökulmasta. Haastattelun teemat kotoutuvien naisten subjektiivisista tekijöistä sisälsivät aihealueina heidän huomioimisen kotoutuvina naisina, joilla on oma kulttuuri-, etninen tausta ja perinteet osana heidän arkeaan sekä elämää. Lisäksi teemoissa huomioitiin arjen osalta perheen ja äitiyden sekä vanhemmuuden merkitys heille kuuluvana arvona sekä heidän osallistumismahdollisuutensa tietoineen ja taitoineen uudessa kotimaassa eli uuden yhteiskunnan ja kulttuurin tuntemus sekä kielitaito. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 41–43; Hirsjärvi & Hurme 2008, 66–67.)

Äitien kotoutumista koskeva temaattinen tutkimushaastattelun runko kysymyksineen syntyi haastattelun ilmiöiden pääluokkien eli äitien osallisuutta koskevien henkilökohtaisten

eli subjektiivisten (vanhemmuus, äitiys, arki) sekä yhteiskuntalähtöisten tekijöiden (kotoutuminen, toimijuus, osallisuus) huomioimisesta ja niihin sisältyvistä yksityiskohtaisista aihealueista. Aiheen kannalta keskeisten ilmiöiden pääluokkien ja niistä johdettujen teema-alueiden sisältämien asioiden tarkoituksena oli kohdistua äitien arkea ja perhe-elämää koskeviin kysymyksiin.

Tutkimushaastattelujen aluksi käytiin läpi tutkimusta koskevat lomakkeet sekä kerrottiin äideille haastattelujen nauhoittamisesta yksilöhaastatteluina mp3-nauhurilla myöhempää tutkimustyöskentelyä varten. Lisäksi haastattelujen alussa katsottiin kaikkien haastateltavien äitien kanssa yhdessä aiheeseen virittäytymiseksi maahanmuuttajia koskevia onnistumistarinoita Keski-Pohjanmaan alueelta. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius on vastaanottanut onnistumistarinoiden toteuttamisesta, nimeltään "Tarinoita kotoutumisen tueksi" <https://maahanmuuttajatmaaseudulla.wordpress.com/2018/05/18/tarinoita-kotoutumisen-tueksi/>. Teemahaastattelujen yhteyteen kuuluvien videotarinoiden katselun avulla oli tarkoitus aiheeseen virittäytymällä vahvistaa äideiltä saatua tietoa (Attkinson & Coffey 2001, 813). Lisäksi videotarinoiden yhteisen katselun toivottiin auttavan heitä orientoitumaan aiheeseen ja sen sisältöön sekä myös edesauttavan haastatteluun liittyvää tutkijan ja tutkitavan välille syntyvää luottamusta. Haastattelun alkuun sisältyvä videotarina koettiin äitien keskuudessa hyväksi, koska siinä käytiin läpi kaikki kotoutumiseen liittyvät keskeiset aihealueet eli kieli, kansalaisuus, työharjoittelupaikka, koti ja asuminen sekä lasten päivähoido.

4.3 Tutkijan aseman (position) tarkastelua tutkimusta laadittaessa

Valmistauduin haastatteluihin testaamalla haastattelun kysymykset avaininformantin avulla. Hänen kanssaan tutkimushaastattelua testatessa saoin haastattelun teemat maahanmuuttaneille äideille ymmärrettävään muotoon. Pyysin myöhemmin teemahaastattelun runkoa ja kysymyksiä testanneen entuudestani tuntemaan maahanmuuttaneen äidin osaksi tutkimukseeni haastateltavia äitejä. Tutkimukseeni osallistujat valikoituivat tutkimukseeni lumipallo-otantana, jolloin sain haastateltava kerrallaan aina uuden haastateltavan siihen. En näe aktiivisten maahanmuuttaneiden äitien osallistumisen tutkimukseeni haastatelluiksi äideiksi vaikuttaneen sen toteutukseen ja tuloksiin. Haastattelemani äitien kertomana tavoitan juuri heidän sanoittamaansa kokemusta, jolla he rikkovat vallitsevaa käsitystä kotiin jääneistä pienten lasten äideistä ja korostavat heidän ulospäin suuntautuneisuuttaan. Nämä

näkemykset koskevat vain tähän tutkimukseen osallistuneiden äitien kertomaa ja eivät näin ollen ole yleistettävissä muihin maahan muuttaneisiin äiteihin koskeviin päätelmiin kuten ei ole laadullisessa tutkimuksessa tarkoituskaan tehdä. Näin ollen tutkimukseni luotettavuus eli reliabiliteetti ei mielestäni kärsi tutkimukseeni valikoituneista aktiivisista äideistä huolimatta, koska näiden äitien kertomana saatiin näkyviin se, mikä todentuu heidän elämässään ja arjessaan merkityksellisenä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232). Laadullisessa tutkimuksessa saatuja tuloksia voidaan pitää vain ehdollisina tiettyyn aikaan ja paikkaan liittyvinä selityksinä (emt., 161). Huomioitavaa on kuitenkin se, että yksittäisiä tapauksia tutkimalla on tarkoitus saada näkyviin se, mikä ilmiöissä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiöitä yleisemmällä tasolla eli näkökulmaa ohjaa ajatus siitä, että yksittäisessä toistuu yleinen (emt., 182).

Tutkimushaastattelujen toteutus tapahtui haastateltujen äitien kanssa vuorovaikutuksen tuloksena. Haastateltujen äitien äänen esille saaminen edellytti heidän luottamuksensa vahvistamista ja myös osittain oman tutkija-aseman häivyttämistä sekä sen selvittämistä haastatelluille, että kyseessä on puolueeton tutkimus, joka perustuu tutkijana minun omaan henkilökohtaiseen kiinnostukseeni heidän tilanteestaan ja kokemastaan (Tuori 2012, 107). Tulkitsen, että haastateltavien äitien avoimuus ja vuorovaikutteisuus johtui varmasti siitä, että haastatteluissa oltiin aidosti kiinnostuneita heistä ja heidän arjestaan sekä heidän jokapäiväisestä perhe-elämästään. Tutkimuksen aihe maahan muuttaneiden äitien kotoutumiskokemusten tavoittaminen ei myöskään määrittänyt heitä etukäteen, vaan oli avoin heidän esittämilleen tulkinnoilleen heidän arjestaan ja asemastaan yhteiskunnassa. Haastatteluja toteutettaessa ei heitä ja heidän elämää tuotu provosoivasti esille, vaan pyrittiin aitoon ja arvostavaan dialogiin heidän kanssaan heidän kokemustensa ja niiden sanoittamisen tavoittamiseksi.

Toteutin haastattelut pääasiassa kotonani lukuun ottamatta yhtä haastattelua, joka toteutettiin haastateltavan työpaikalla. Haastatteluajankohdat enakkoon sovittuamme hain haastateltavat kotoa autolla luokseni ja automatkan aikana kerroin heille haastattelustani, sen perusteista ja nauhoittamisesta, tutkimushaastattelun kulusta kysymyksineen sekä haastattelun alussa katsottavasta kotoutumistarinarista. Uskoakseni tuo automatkalla käyty keskustelu vahvisti äitien luottamusta ja auttoi samalla haastattelujen toteutusta. Tutkimusta tehtäessä haastatteluajan edellytetään olevan tieteen sääntöjen mukaan haastateltavalle neutraali ympäristö, mutta tästä huolimatta valikoin haastatteluaiheiksi kotini. Haastattelun

yhteydessä tarjosin heille teetä ja pientä purtavaa. Haastattelut kestivät runsaasta tunnista kahteen ja puoleen tuntiin kuljetuksineen. Haastattelujen toteutusten perusteella, äitien avoimen kerronnan ja rentouden näkökulmasta haastattelupaikan valintana kotini oli toimiva. Tulkitsen, että haastateltavat olivat hyvillään siitä, että kutsuin heidät kotiini. Haastatteluun osallistumisesta palkitsin haastateltavan kiitokseksi elokuvalipulla.

Tavoittaakseni äitien kertomuksia kotoutumisesta valitsin metodiksi sisällönanalyysin menetelmän yhdessä kokemuksen selvittämiseen perustuvan fenomenologis-hermeneuttisen - ja vastapuheen kohdalla konstruktionistisen menetelmän kanssa. Nämä menetelmät edellyttävät tutkijalta syvällistä tutkimuskohteen eli äitien kokemuksista kertoman ymmärtämistä. Ymmärtämisessä piilee kuitenkin aina riski virheellisten tulkintojen tekemiseen ja tutkijan objektiivisuuteen oikeaa ymmärrystä ja tulkintaa tavoitettaessa siitä huolimatta, että tulkinnat perustuvat informanttien kerrontaan heidän subjektiivisista kokemuksistaan, joita tutkija pyrkii mahdollisimman objektiivisesti kuvaamaan (Burr 1995, 160–162, 171, 180; Gould 2016, 16). Lisäksi tutkimuksen toteutuksesta voi todeta, että valitsemani menetelmät äitien kokemusten tavoittamiseksi osoittautuivat tutkimuksen teon näkökulmasta työläiksi.

Tutkimustani ohjasi yksipuolinen näkemys kotona olevista monilapsista maahan muuttaneista äideistä. Tätä näkemystä halusin lähteä selvittämään äitien omien kertomusten kautta. Kyseinen ennakko-oletus ohjasi tutkimukseni laadintaa ja sen toteutusta. Kaikissa päätelmissä on kyse tutkijan tekemistä valinnoista, jotka vaikuttavat ja ohjaavat koko tutkimusentekoprosessia. Myös teemoittelun ja tyypittelyn kautta tapahtuvassa asiakokonaisuuksien muodostumisessa on tärkeitä huomioida osuuteeni havaintoihin ja tulkintoihin sekä päättelyyni perustuvaan intuitioon, vaikka tutkimuksen toteutuksessa ja sen raportoinnissa olen pyrkinyt toimimaan mahdollisimman objektiivisesti (Tuomi & Sarajarvi 2013, 100, 102).

Aineiston analyysin helpottamiseksi kirjoitin äitien haastatteluista tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjasin tunteita ja tunnelmia heidän kanssaan katsotuista kotoutumistarinoista, tutkimushaastattelujen kulusta, niiden herättämistä tunteista ja mahdollisista tunnelmista kuten niiden onnistumisista ja epäonnistumisista. Ajatuksenani oli, että päiväkirjaa apuna käyttäen olisi mahdollista kuvata prosessin etenemistä muistini tukena sekä jälkikäteen tapahtuvan tutkimuksen analyysin sekä tutkimustuloksien tulkintojen tukena. Tutkimus-

päiväkirjaani olen käyttänyt tutkimuksen analyysin sekä tutkimustulosten laadinnan ja kirjoittamisen apuna ilman syvällisempää käyttöä. (Atkinson & Coffey 2001, 813.)

4.4 Tutkimukseen osallistujat

Haastattelin kuutta kotoutuvaa äitiä selvittääkseni heiltä yhteiskunnan taholta asemoitua paikkaa sekä heidän kokemuksiaan osallisuudesta ja toimijuudesta. Lisäksi tutkin yhteiskunnan tarjoamien kotouttamis- sekä osallistumistoimenpiteiden soveltuvuutta heidän perhe-elämäänsä ja arkeensa. Etsin tutkimukseen äitejä, joilla edellytin olevan aiempaa kokemusta osallistumisesta sosiaalitoimen tai TE-toimiston erilaisiin kotoutumista koskeviin aktivointi- ja työllisyystoimenpiteisiin tai aiempaa tai nykyistä kokemusta työskentelystä avoimilla työmarkkinoilla.

Tutkimukseeni osallistuneet äidit olivat asuneet Suomessa vähintään viisi vuotta, jolloin he olivat tietoisia yhteiskunnan tarjoamista kotouttamis- ja työllistämistoimenpiteistä sekä niiden vaikutuksista heidän elämäänsä naisina ja perheen äiteinä. Lisäksi he osasivat riittävän hyvin suomen kieltä, jotta haastattelut onnistuivat suomen kielellä ilman tulkkausta. Haastatteluun osallistuneita äitejä ei eritelty maahantuloperusteella, joten siihen valikoitui kolme kiintiöpakolaisena tullutta naista/äitiä, yksi turvapaikanhakijana tullut - ja yksi perheen yhdistämisenä tullut nainen/äiti sekä yksi suomalaisen puolisona tullut nainen/äiti.

Äitien tavoittaminen tutkimushaastatteluun oli monisyinen prosessi. Alkujaan heidät oli tarkoitus tavoittaa kaupungin maahanmuuttajapalveluiden alaisuudessa olevan maahanmuuttajaneuvoston naisjäsenistä sekä maahanmuuttajapalveluihin kuuluvan kotouttamispalveluiden henkilöstöstä. Haastateltavien tavoittamiseksi ja haastatteluiden toteuttamiseksi hain kaupungilta 13.4.2019 päivätyllä lupahakemuksella tutkimuslupaa. Virallisen tutkimusluvan haastatteluiden toteuttamista varten sain 3.5.2019. Lisäksi heidän tavoittamiseksi tarkoitukseni oli mennä maahanmuuttajaneuvoston kokoukseen kertomaan tutkimuksestani, mutta kokous peruuntui. Tutkimuslupamenettelyn kautta onnistuin saamaan vain yhden haastateltavan tavoitteenani olleesta viidestä äidistä. Näin ollen jouduin miettimään uudelleen haastateltavien tavoittamistavan.

Haastateltavien tavoittamiseen käytin paljon aikaa löytääkseni tutkimukseeni sopivat henkilöt. Osaan tiedusteluistani en saanut vastausta. Lopulta yhden tavoittamani haastateltavan avulla onnistuin saamaan toisen haastateltavan. Jälleen hänen kautta sain yhden äidin lisää. Näitä edellisiä (3 hlöä) ja yhtä äitiä lukuun ottamatta muut äidit tavoitin omalla aktiivisuudellani. Näin onnistuin saamaan vielä kaksi äitiä lisää haastateltavaksi. Lisäksi yhden tutkimukseen sopivan haastatellun äidin tunsin entuudestaan. Hänen kanssaan olin jo aiemmin työstänyt tutkimushaastatteluni kysymyksiä ja esitestannut ne ennen varsinaisia haastatteluja. Näin ollen tutkimukseeni osallistuvien haastateltavien määrä kasvoi kuuteen henkilöön. Haastateltujen äitien anonymiteetin säilyttämiseksi nimettiin heidät tutkimuksessa heidän yksityisyyden suojaamiseksi nimimerkein Äiti-a–Äiti-f. Aakkostamalla (Äiti-a–Äiti-f) heidät sekoitettiin, jolloin entuudestaan tuttu äiti ei ole haastattelun viimeisin henkilö/äiti. Tutkimuksessa olen nimennyt äidit nimikkein Äiti-a–Äiti-f ilman erisnimenkaltaisia peitenimiä, koska halusin kunnioittaa haastattelemani äitejä ilman heille peitenimellä luotua uutta identiteettiä.

Aineiston keruumenetelmäksi valikoitui lumipallo-otanta. Lumipallo-otannassa tutkijalla on aluksi tiedossa joku tai joitakin avainhenkilöitä, jotka johdattavat hänet toisen avainhenkilön luokse (Berg 2009, 51; Tuomi & Sarajärvi 2013, 86). Aineiston keruu tapahtuu siten, että tutkija etenee tiedonantajasta toiseen, kuten kävi tutkimuksessani maahan muuttaneiden äitien kohdalla eli yhdeltä haastateltavalta sain yhteystiedot seuraavaan uuteen haastateltavaan. Lumipallo-otanta on suosittu tutkijoiden keskuudessa, jotka tutkivat erilaisia poikkeavuuksia, herkkiä aihealueita tai väestöön liittyviä erityispiirteitä. Lumipallo-otanta sopii erinomaisesti tutkimukseeni aineiston keruumenetelmäksi sen aihealueen eli äitien arjen ja heidän perhe-elämänsä tutkimisen vuoksi. (Berg 2009, 51; Tuomi & Sarajärvi 2013, 86.)

Taulukko 1. Haastateltavat 6 äitiä (Ä1–Ä6)

Äiti /ikä/lapset	Maahantulotapa	Suomeen tuloaika	Suomen kansalaisuus	Kotimaa
Äiti-a /36-40-v./ 1-5 lasta	Kiintiöpakolainen	2004	On, v. 2014	Sudan
Äiti-b / 30-35-v. /1-5 lasta	Turvapaikanhakija	2011	On, v. 2017	Irak
Äiti-c /36-40-v. /1-5 lasta	Suomen kansalaisen puoliso	2004	Ei ole Suomen kansalaisuutta	Thaimaa
Äiti-d/ 40-45v. /1- 5 lasta	Kiintiöpakolainen	2005	On, v. 2017	Sudan
Äiti-e / 36-40-v./1- 5 lasta	Kiintiöpakolainen	2008	On, v. 2008	Sudan
Äiti-f / 45-50-v. /5-10	Perheen yhdistämise-	2005	On, v. 2014	Somalia

lasta	nä			
-------	----	--	--	--

Entuudestaan tuntemani äidin päädyin ottamaan tutkimukseeni kuudenneksi haastateltavaksi äidiksi, koska haastavia asioita käsiteltäessä koin tuttuudesta olevan hyötyä. Tutulle henkilölle (haastattelija) on helpompaa uskaltautua puhumaan avoimemmin herkistä asioista. Pidetäänhän haastateltavan ja haastatellun välistä luottamusta suuressa arvossa haastatteluissa (Hirsjärvi & Hurme 1995, 77). Välttämättä haastatteluissa ei rajallisen ajan vuoksi pääse syntymään riittävää haastavien asioiden käsittelyä edellyttämää luottamusta vieraiden ihmisten välille. Tutkimushaastatteluiden onnistumisesta ja luottamuksesta kertoo kuitenkin haastateltujen äitien avoin kerronta ja haastavien aiheiden läpikäyminen, jolloin haastatteluissa ilmeni paikoin otteita syvähaastattelusta. Tästä huolimatta päädyin valitsemaan jo entuudestaan tuntemani äidin niin sanotuksi avaininformantiksi tutkimushaastateluuni. Avaininformantin roolissa on keskeistä se, että informantilla on kokemusta tutkimusta koskevasta tutkittavasta ilmiöstä (Salasuo 2015, 168, 172).

4.5 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Analysoin maahan muuttaneiden äitien kotoutumiskokemuksia sisällönanalyysillä, koska se menetelmänä sopii erinomaisesti ihmisten kokemusten kuvaamiseen, tavoittamiseen ja ymmärtämiseen. Siinä on kyse todellisuuden tajuamisesta inhimillisenä ajatteluna ja ymmärtämisenä sekä myös siitä, mitä asiat haastateltaville todellisuudessa merkitsevät. Analyysitavan on katsottu sopivan fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen liittyviin tutkimuksiin kuten on tutkimukseni maahan muuttaneista äideistä sekä konstruktionistisen tutkimusotteen osalta äitien kokemuksista tuotetun vastapuheen tutkimus. Tutkimukseni analyysi on toteutettu aineistolähtöisesti sisällönanalyysiin perustuen yksinkertaistaen äitien tutkimushaastattelun teemoittaisia vastauksia entisestään pelkistäen ja tyyppitellen yksinkertaisiin luokkiin sekä niistä samanlaisuuksia etsien, jolloin on muodostunut pääteemojen sisältämät asiakokonaisuudet. Aineistolähtöiseen analyysiin perustuen on tutkimuksen pääteemojen ja niiden sisältämien asiakokonaisuuksien perusteella toteutettu äitien vastauksista yhtäläisyyksiä kartoittaen ja heidän vastauksistaan merkityksellisiä näkemyksiä esille nostaen teoreettinen kokonaisuus. Tutkimuksessani päättelyn logiikka on perustunut fenomenologis-hermeneuttiseen (kokemus) sekä konstruktionistiseen (vastapuhe) tulkitaan haastateltujen puheista. Äitien sekä heidän perheidensä kotoutumista ja arkea koskevien asiakokonaisuuksien valintaan ovat vaikuttaneet tutkimuksen tarkoitus kokemuksen ja

kokemuksesta tuotetun vastapuheen tavoittaminen sekä tutkimuskysymykset. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 14, 93, 95–96, 100–101, 110, 108, 113.)

Analyysin eteneminen ja toteutus äitejä koskevassa tutkimuksessa

Analyysi on toteutettu sisällönanalyysin avulla alkujaan kuudesta nauhoitetusta yksilöhaastattelusta litteroidusta 96 sivun tutkimushaastattelujen materiaalista. Siinä etsittiin äitien vastauksista samanlaisuuksia, aiheen kannalta merkityksellisiä asioita ja aiheita poimien niitä asiakokonaisuuksiksi sekä myöhemmin tutkimustuloksissa tutkittavasta ilmiöstä käsitteellisemmän näkemyksen luomiseksi ja synteesin toteuttamiseksi. Analyysi on toteutettu kolmen pääteeman alle muodostuneista (2–4) keskeisistä tekijöistä (analyysirunko), jotka ovat rakentuneet äitien haastattelujen teemoista nostamalla esille yhtenäisiä kokonaisuuksia sekä niitä luokittelemalla. Tutkimushaastattelun ensimmäinen teema eli haastattelujen äitien taustatiedot sisältöineen tulee esitetyksi aiemmin alaluvussa 4.4 otsikolla Tutkimukseen osallistujat.

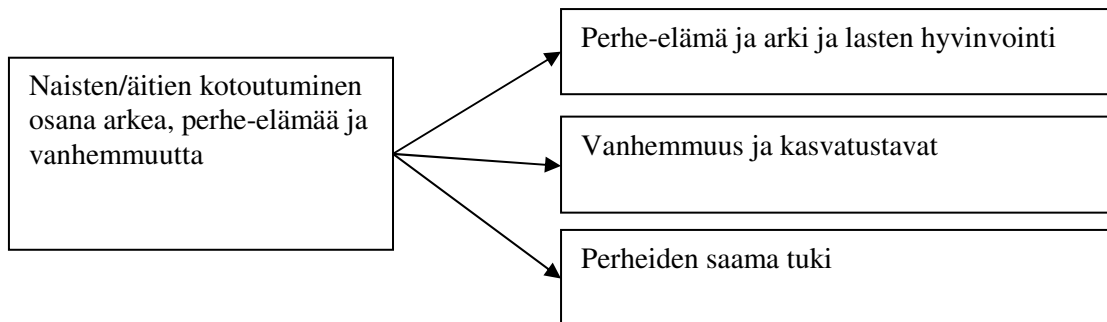
Analyysi pohjautuu tutkimushaastatteluni pääteemoihin, joten sitä on voinut käyttää sellaisenaan myös analyysin jäsentelyyn (Eskola & Suoranta 2005, 179). Haastateltavien äitien vastauksista on operationalisoitu aiheen kannalta keskeisten käsitteiden avulla teemoittain merkitykselliset asiakokonaisuudet, jolloin on samalla tapahtunut koordinoivaa tulkintaa apuna käyttäen merkityskokonaisuuksien syntetisointia (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103). Työskentelyä on ohjannut kiinteästi tutkimuskysymyksiin perustuen olennaisen esiin nostaminen tutkijana ymmärrykseeni ja tulkintaani perustuen (emt., 101, 109). Haastattelumateriaalin teemoittelun ja tyypittelyn pohjana on ollut teemoihin perustuva ja tulkinnallista lukutapaa vaativa yksinkertainen taulukointi, koska haastatteluaineisto on tyypitelty tutkimushaastattelujen pääteemojen avulla.

Pelkistämisen avulla äitien vastausten perustella on tullut esille teemoittain nousseet seuraavat yksityiskohtaiset kokonaisuudet (kts. Liite 1 Teeman 2–4 analyysihin liittyvät asiat, s. 100–101). Kyseessä olevia aihealueita edelleen yhdistelemällä muodostuivat haastattelujen äitien lausuntojen perusteella kunkin teeman merkitykselliset asiakokonaisuudet, joita tutkimustulosluvussa selvitetään tarkemmin. Kuvioissa 1–3, s. 39–41) esitetään konkreettisesti, kuinka tutkimuksen keskeisistä teemoista 2) Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta, 3) Äitinä elämä uudessa kotimaassa ja 4) Maahan muuttaneiden äitien/naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta, on sisällönanalyysin

avulla pelkistämällä nostettu esille teeman sisältämät keskeiset asiat, joita edelleen pilkkomalla ja pelkistämällä ovat muodostuneet kyseisen teeman merkitykselliset asiakokonaisuudet. Seuraavaksi selvitetään yksityiskohtaisemmin tutkimuksen keskeisten teemojen eli 2) Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta, 3) Äitinä elämä uudessa kotimaassa ja 4) Maahan muuttaneiden/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta, osalta analyysin tuloksena syntyneitä merkityksellisiä asiakokonaisuuksia.

Teema 2: Naisten/äitien kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta

Teeman 2 aiheita/asioita (kts. Liite 1 Teeman 2 sisältämät yksityiskohtaiset asiat, s. 100) teemoittamalla ja tyypittelemällä sisällönanalyysin avulla muodostuivat toisen teeman merkityksellisiksi asiakokonaisuuksiksi seuraavat 1) Perhe-elämä, arki ja lasten hyvinvointi, 2) Vanhemmuus ja kasvatustavat ja 3) Perheiden saama tuki.

Kuvio 1: Naisten /äitien kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta

Kuviossa 1 esitetään tutkimushaastattelun teeman 2. Naisten/äitien kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta keskeisiksi edellytyksiksi heidän kotoutumisessaan toimiva perhe-elämä, arki ja lasten hyvinvointi. Nämä antavat edellytykset naisten/äitien elämälle uudessa kotimaassa. Ne myös mahdollistavat äitien toiminnan kodin ulkopuolella. Toimivaan perhe-elämään liittyy keskeisesti lasten hyvinvointi, joka tarkoittaa lasten kohdalla päiväkodin, koulun ja perheen välillä toimivaa vuorovaikutusta. Lasten hyvinvointiin kuuluu osana heidän arkeaan harrastustoimintaan osallistuminen, jonka merkitys korostuu myös äitien haastatteluissa.

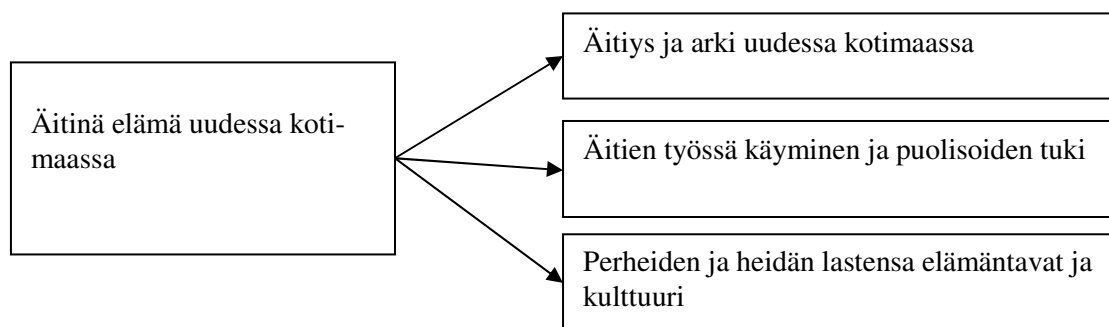
Äitien kotoutumisen edellytyksiin vaikuttaa myös heidän vanhemmuutensa sekä lasten kasvatuksessa kokemat tavat. Kahden eri kulttuurin kanssa kosketuksissa eläminen johtaa väistämättä vanhemmuuden ja kasvatustapojen pohdintaan ja reflektointiin. Kasvatusta-

voissa käyvät vuoropuhelua perinteiseen vanhanaikaiseen vanhemman vastuun kantamiseen liittyvä rooli ja kaverivanhemmuuteen liittyvä neuvottelevan vanhemman rooli. Kasvatustavoissa korostuu lapsen iästä riippumatta lasten kohdalla vahva huolehtimisen malli ja vanhempien kunnioituksen vaaliminen. Sen sijaan vapaata kasvatusta ei nähdä maahan muuttaneiden perheissä mahdollisena kasvatustapana.

Äitien kotoutumisessa merkittävässä asemassa ovat yhteiskunnan tarjoamat palvelut lapsiperheille sekä heitä vanhempina koskeva tuki. Perheiden lasten kautta korostuu neuvolan, päivähoidon ja koulujärjestelmän antama hoiva ja huolenpito. Perheen vanhempia tukevat viranomaiset (sosiaalitoimi, Kela, TE-toimisto & Poliisi). Kolmannen sektorin tarjoamilla palveluilla ja kotouttamistoimenpiteillä on myös huomattava merkitys vanhemmille uuteen maahan kotiuduttaessa.

Teema 3: Äitinä elämä uudessa kotimaassa

Teeman 3 aiheita/asioita (kts. Liite 1 Teeman 3 sisältämät yksityiskohtaiset asiat, s. 100) teemoittamalla ja tyypittelemällä sisällönanalyysin avulla muodostuivat toisen teeman merkityksellisiksi asiakokonaisuuksiksi seuraavat 1) Äitiys ja arki uudessa kotimaassa, 2) Äitien työssä käyminen ja puolisoiden tuki 3) Perheiden lasten elämäntavat ja kulttuuri.

Kuvio 2. Äitien eläminen uudessa ympäristössä / kotimaassa.

Tutkimushaastattelun toisen teeman 3) Äitinä elämä uudessa kotimaassa koskevassa kuviossa 2. havainnollistetaan heidän elämäänsä liittyviä keskeisiä tekijöitä. Tärkeäksi heidän äitiydessään ja arjessaan nähdään lasten huolenpidosta, kasvusta ja kehityksestä huolehtiminen. Äitiys on Suomessa erilaista kuin äitien kotimaassa, jossa perheen tukena on muu perhe sekä suku. Sen sijaan Suomessa asuessaan vanhemmat joutuvat keskenään huolehti-

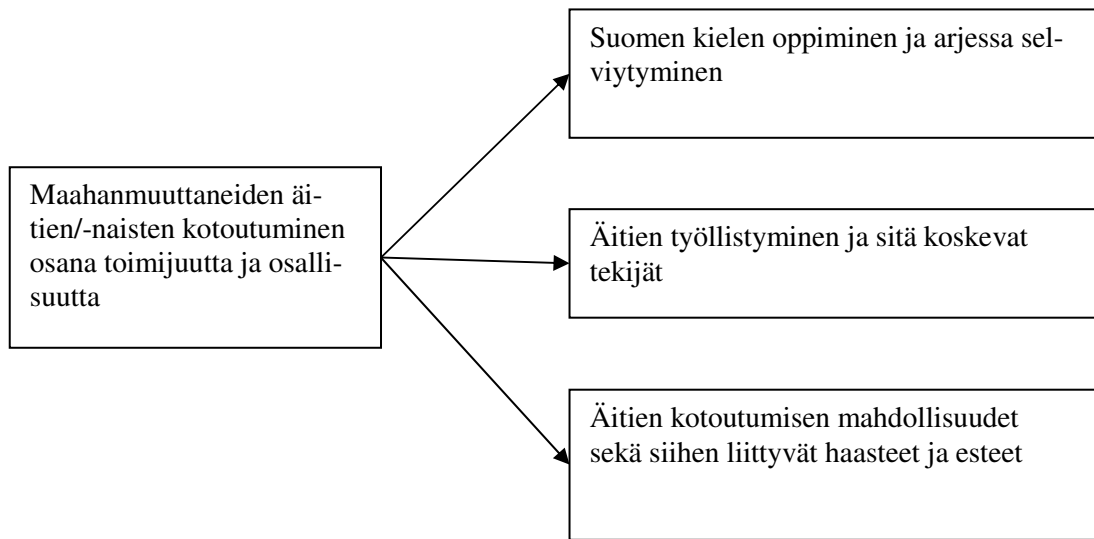
maan lapsistaan ja kodinhoidostaan ilman muun perheen ja suvun tukea. Suomessa äidit saavat lastensa kasvuun ja kehitykseen tukea yhteiskunnalta neuvola-, päivähoito- ja koulujärjestelmien avulla.

Suomeen muuttamisen myötä opiskelu, ammatinhankinta sekä työssäkäynti ovat tulleet osaksi äitien elämää. Äitien työssäkäynnin mahdollistaa heidän lapsiaan koskeva toimiva päivähoito- ja koulujärjestelmä. Näistä edellytyksistä huolimatta äitien tulee sovittaa ammattiin opiskelu ja työssä käyminen yhdessä puolisonsa kanssa perheen ja lasten arkeen. Äitien kotoutumisessa on puolison tuella suuri merkitys. Puolison antama tuki lasten- ja kodinhoidossa ovat tärkeimpiä tekijöitä äitien kotoutumisessa, koska se mahdollistaa äitien opiskelemaan lähtemisen, ammatin hankinnan sekä työelämään sijoittumisen.

Äitinä uudessa ympäristössä eläminen haastaa myös perheiden ja lasten totut elämäntavat, rutiinit ja kulttuurin. Haastattelujen perusteella perheiden lasten toivottiin omaksuvan tiettyjä äitien omaan kulttuuristaan liittyviä tekijöitä kuten toisten ihmisten huomioimisen, vanhempien sekä yleensäkin kanssaihminen kunnioittamisen, suurperheen merkityksen ja yhteisöllisyyttä korostavan ajattelutavan. Sen sijaan äitien vastauksissa ei nähty mahdollisena lapsille vallitsevassa kulttuurissa vapaata kasvatusta eikä yksilökeskeistä ajattelutapaa.

Teema 4: Maahan muuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta

Teeman 4 aiheita/asioita (kts. Liite 1 Teeman 4 sisältämät yksityiskohtaiset asiat, s. 101) teemoittamalla ja tyypittelemällä sisällönanalyysin avulla muodostuivat neljännen teeman merkityksellisiksi asiakokonaisuuksiksi seuraavat 1) Suomen kielen oppiminen ja arjessa selviytyminen, 2) Äitien työllistyminen ja sitä koskevat tekijät ja 3) Äitien kotoutumisen mahdollisuudet sekä siihen liittyvät haasteet ja esteet.

Kuvio 3. Maahan muuttaneiden äitien /-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta.

Tutkimushaastattelun teemassa 4) Maahan muuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta, havainnollistetaan kuviossa 3 kolme keskeistä osa-aluetta, joista ensimmäisenä on äitien suomen kielen oppiminen ja arjessa selviytyminen. Äideillä on kokemusta saapumisajankohdan mukaan erisisältöisistä suomen kielen kursseista. Heidän kertoman mukaan kursseille on päässyt yhden tai kahden kuukauden sisällä maahantulosta ja niissä on oppinut kielen lisäksi arkielämän selviytymiseen liittyviä taitoja.

Äitien kotoutumiseen osana toimijuutta ja osallisuutta nähdään kiinteästi kuuluvan heidän työllistymisensä sekä sitä koskevat tekijät, koska yhteiskuntamme kotouttamispolitiikka liittyy kiinteästi työllistämiseen ja näillä toimenpiteillä tähdätään juuri tämän tavoitteen toteutumiseen (Keskinen & Vuori 2012, 29). Haastatteluissa sivuttiinkin äitien työllistymistä juuri heidän ammatinhankinnan, työskentelyn sekä nykyisen työtilanteen ja työhistorian näkökulmista.

Äitien toimijuuden ja osallisuuden näkökulmasta kotoutumiseen liittyy vahvasti kokemus perheiden kohtaamista viranomaispalveluista ja -tuesta. Äitien mukaan heidän kotoutumisensa edellytykset ovat vahvasti yhteydessä heidän ammatin hankintaan sekä työllistymiseen. Kaikilla haastatelluilla äideillä on kotoutumisessa ollut vahvana keskinäisenä tekijänä motivaatio, selviytymishalu sekä selviytymiskeinojen luova käyttö uudessa ympäristössä yhdistettynä riittävään tietoon uuden kotimaan peruspalveluista, käytännön- ja viranomai-

sasioinnista. Osana toimijuuteen ja osallisuuteen perustuvaa kotoutumista sisältyy siihen myös kotoutumista koskevat haasteet sekä niitä koskevat kehittämissuhteet.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Luvussa käydään tutkimustuloksia läpi tutkimushaastatteluiden teemoista muodostuneiden äitien elämää koskevien keskeisten aihealueiden kuten 5.1 Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta, 5.2 Äitinä elämä uudessa kotimaassa sekä 5.3 Maahan muuttaneiden/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta avulla. Alalukujen lopussa on niitä koskevat yhteenvedot kiteyttämässä niiden ydinasiat ja niitä koskevat päätelmät.

5.1 Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta

Äitejä koskevien tutkimushaastattelujen perusteella muodostui kuva naisten/äitien kotoutumisen edellytyksistä osana heidän arkeaan, perhe-elämäänsä ja vanhemmuuttaan. Haastatteluissa tiedusteltiin äideiltä arjesta, johon kuuluu heillä perhe, lapset sekä vanhemmuus ja kasvatuskysymykset. Näiden lisäksi korostuivat yhteiskunnan taholta perheiden lapsille ja perheen kotona oleville pienten lasten äideille tarjotut kotoutumispalvelut sekä vanhemmille tarjottu viranomaistuki. Nämä tekijät yhdessä vaikuttavat heidän tämänhetkiseen elämään uudessa kotimaassaan.

5.1.1 Perhe-elämä, arki ja lasten hyvinvointi

Äitien vastauksissa tulee esille halu olla äiteinä jaksavia kielen ja kulttuurin oppimisessa, jotta perheen arjesta selviytyminen ja elämä helpottuvat uudessa kotimaassa. Tämä edellyttää äideiltä oppimishalua ja motivaatiota kielen ja kulttuurin oppimiseksi perheen jokapäiväistä elämää varten. Päämääränä heillä on halu pystyä auttamaan lapsiaan heidän asioissaan ja koulutehtävissään. Näin lapset voivat olla vanhemmistaan ylpeitä heidän osatessaan auttaa heitä ja samalla toimiessaan heille esimerkkeinä (Cömertler 2007, 21). Äideillä on suuri halu oppia uuden kotimaan kieli. Tämä tulee esille myös Disa Bergnehrin (2016, 23) irakilaisia maahan muuttaneita äitejä koskevassa tutkimuksessa. Äitejä kannustaa tähän yhteiskunnan heille tarjoamat kotoutumista edistävät palvelut ja tuki.

Perheiden arjessa korostuu vanhempien sekä heidän lastensa hyvinvointi. Myös Disa Bergnehrin (2016, 5–6) Ruotsiin muuttaneita maahan muuttaneita äitejä koskevassa tutkimuksessa korostuu lasten hyvinvointi sekä äitiydessä keskeisenä tehtävänä kasvattaa ja huolehtia lapsistaan sekä luoda heille uudessa kotimaassaan hyvät kasvuolosuhteet. Per-

heiden hyvinvointiin vaikuttaa keskinäisen vuorovaikutuksen ja toiminnan lisäksi lapsille yhteiskunnan taholta järjestetty tuki sekä toimiva päivähoito- ja koulujärjestelmä. Lasten hyvinvointiin kuuluvat päivähoidon ja koulunkäynnin lisäksi myös harrastukset sekä ystävien tapaaminen.

5.1.2. Vanhemmuus ja kasvatustavat

Maahan muuttaneiden perheissä korostuu lasten kasvatuksessa huolehtiminen, tukeminen, rakastava ote ja turvallisuuden tunteen luominen, mutta myös lapsille rajojen asettaminen. Vanhemmuuteen kuuluu päättäminen lapsen elämästä ja ohjaaminen vapaa-ajan harrastustoimintaan. Lapsen tehtäväksi nähdään koulunkäynnistä ja koulutehtävistä huolehtiminen sekä siellä pärjääminen. Myös Necmiye Cömertlerin (2007, 29) tutkimuksessa kaikki haastatellut naiset uskovat lastensa koulutuksen tärkeyteen ja välttämättömyyteen. Niin ikään Disa Bergnehrin (2016, 5, 14) tutkimuksessa hyvä lasten koulumenestys nähdään edellytyksenä elintason nousuun sekä parempaan sosiaaliseen asemaan.

"Täällä suomalainen perhe ei oikeen uskalla näyttää tunteitaan omalle lapselle. Sitten lapsi alkaa kääntyä muualle, kun kotona ei saa turvallisuutta, tukea ja läheisyyttä.", Äiti-c.

Kasvatukseen kuuluu läheisyys ja rakkaus, mutta myös turvallisuuden tunteen luominen lapselle. Lapsille halutaan välittää tunteiden näyttämisen taito, joka tuntuu puuttuvan tai olevan vähäistä suomalaisten perheiden vanhempien ja lasten keskuudessa. Haastateltava tunnistaa eron oman kasvatustapansa ja vallitsevan kasvatustavan välillä. Hänen mukaansa suomalaisissa perheissä ei osoiteta tunteita, mikä voi johtaa siihen, että lapsi kääntyy vanhempiaan ja kotiaan vastaan sekä etsii turvaa ja läheisyyttä kodin ulkopuolelta.

Lapsen kotona, päiväkodissa ja koulussa kohtaamat ristiriitatilanteet pyritään aina vanhempien toimesta perheissä selvittämään lapsen kanssa ja mahdollisten ongelmien ja kiusatuksi tulemisen yhteydessä lasta ohjeistetaan kertomaan asiasta vanhemmilleen sekä päiväkodin ja koulun henkilökunnalle. Lisäksi lasta koskevissa ristiriitatilanteissa on tarkoitus selvittää ja perustella lapselle, miksi toimitaan vanhemman ohjeiden mukaan. Lasta kuullaan tilanteessa eli lapsen näkökulmaa ei sivuuteta vanhemman päätävävallasta huolimatta.

"Mä oon ihan tavallaan, mä oon tosi vanhanaikainen vanhempi. Eli vanhanaikainen tarkoittaa mun omaa kulttuuria. Mä yritän kasvattaa lapseni justiin samalla tavalla kuin mut on kasvatettu.. Ei, ei vanhemmat ei oo lapsen kavereita.. Se vaan niin, et äiti on äiti ja isi on isi.", Äiti-c.

Haastateltu äiti vahvistaa näkemyksensä, jonka mukaan hänen vanhemmuudessaan esiintyy vahvana perinteinen vanhemman rooli, joka on peräisin hänen kohtaamastaan lapsuudenajan kasvatuksesta. Perheiden vanhemmuutta haastaa äitien haastattelujen perusteella Suomessa äitien esille tuoma kaverivanhemmuus, jossa vanhemmat toimivat lapselleen myös kaverin roolissa. Heidän kotimaissaan vanhemmat toimivat äidin ja isän rooleissa, eivätkä lastensa kavereina.

"Mutta mä opin täällä paljon, että hei me voimme ihan olla lasten kavereinakin, mutta silti jonkin asian suteen sun pitää pysyä äitinä.", Äiti-c.

"Oon kaveriäiti ja mä oon positiivinen äiti. Se kuuluu, missä asiassa. Että mihin aikaan mä oon vähän tiukka, mihin aikaan mä oon kaveri, mihin aikaan mä oon ystävä, mihin aikaan mä oon ÄITI.", Äiti-e.

"Mulla on 15-vuotias lapsi ja sen kanssa pitää olla ÄITI ja sitten taas minun pitää olla hänen kanssa ystävä. Laajat tehtävät.. Osaat leikkiä tämän pienen kanssa, että pitää olla äiti.. On todella haastavaa. Sitten pitää laittaa rajat, mutta joissakin kohdissa sun pitää osata olla ystävä.. Että se on näin, että pitää olla ystävä ja olla äiti." Äiti-d.

Lainaukset kuvaavat, että perinteisen vanhemman ja kaverivanhemman roolin yhdistäminen saattaa olla vaikeaa. Vahvan vanhemman ja neuvottelevuuteen perustuvan kaveriäidin roolitus vaatii äideiltä toiminnassaan harkintaa, koska välillä pitää toimia lapselleen kaverina ja välillä vanhempana, joka ei anna periksi lapsen tahdon mukaan.

Vanhempana joutuu myös yhdistämään kasvatuksessa kaksi eri kulttuuria eli kotimaan ja uuden maan kulttuurin, koska kasvatuserinteissä on usein eroja Suomen ja kotimaan välillä. Kahden eri kulttuuritaustan omaavien vanhempien perheissä sekä yleensäkin maahanmuuttaneiden perheissä kohdataan kasvatustapojen ja -perinteiden eroja. Vanhempien keskinäisen kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen avulla löydetään lapsen kasvatukseen kompromissi. Näin vanhemmat välttyvät kokemukselta, että suomalainen kasvatusta ja ajattelutapa olisi aina se oikein tapa lapsen tilanteessa.

Lasten kasvatuksessa korostuu vanhempien, sisarusten, isovanhempien, muiden sukulaisten sekä kanssaihmiesten kunnioitus. Tarkoituksena on välittää kaikille lapsille, ei vain omille lapsille, toisten ihmisten kunnioitusta ja arvostamista sekä yleensäkin yhteisöllistä me-henkistä ajattelua yksilökeskeisen minäkeskeisen ajattelun sijaan.

5.1.3 Perheiden saama tuki

Maahan muuttaneiden perheiden saamaa tukea voidaan tarkastella perheiden lapsille, vanhemmille sekä kotona pienten lasten kanssa oleville äideille suunnattujen palvelujen ja järjestelmien erottamisella toisistaan. Perheiden lasten osalta tuki tapahtuu neuvolan, päivähoiton ja koulujärjestelmän avulla tarjottavana huolenpitona ja tukena. Perheen vanhempien osalta apu vastaa eri viranomaisten (sosiaalitoimi, Kela, TE-toimisto, Poliisi ym.) tarjoamia etuuksia, palveluja ja tukitoimenpiteitä. Lisäksi on perheiden pienten lasten kotona oleville äideille lapsineen julkisen - tai kolmannen sektorin toteuttamia erilaisia kotoutumispalveluja (päiväkerhotoiminta, avoin päiväkotitoimi), joissa tuetaan päiväaikaisen toiminnan avulla äitien kielen ja kulttuurin oppimista sekä arjessa selviytymistä.

Lasten saama tuki eri palveluissa (neuvola, päivähoito, koulu, lapsiperheiden kotipalvelu)

Äitien haastatteluissa perheen pienimpien lasten palveluista neuvolajärjestelmä koetaan äitien keskuudessa toimivaksi, koska sieltä on saanut perheen lapsille hoitoon ja kasvatukseen liittyvää tukea. Neuvolatoiminnassa korostuu ajan saamisen helppous ja nopeus. Sieltä on aina saanut tarvittaessa lapselle ajan samalle päivälle. Perheen lapsen pitkäaikaisen neuvolatäidin kautta lapsen ja perheen tilanne on tunnettu kokonaisuudessaan ja neuvolasta on osattu tarjota lapselle tilanteeseen oikeita ja oikea-aikaisia palveluja ja tukitoimenpiteitä sekä osattu ohjata tai informoida oikeaan jatkohoitopaikkaan. Neuvolasta on annettu ohjeita vanhemmille lasten terveellisestä ruokavaliosta ja sieltä on saanut lapselle kaikki välttämättömät rokotusohjelmaan kuuluvat rokotukset. Äidit kokevatkin, että Suomessa lasten terveydestä huolehditaan hyvin. Neuvolatoiminnan saamasta hyvästä palautteesta huolimatta yksi haastatelluista äideistä antaa myös kriittistä palautetta siitä seuraavassa kommentissa:

"Joo, mä en uskalla kertoa, että hei pidättekö ihan, että mä oon huono tai oonko mä sellainen äiti, joka ei tiedä miten kasvattaa omaa lastaan. Sen takia mielellään mä oon vain hiljaa ja alkaan kattoon, mitä muut tekee..", Äiti-c.

Äidin kommentti kertoo siitä, että hän ei koe tullessa arvostetuksi lapsensa neuvolatapaamisessa nuorena pienen lapsen äitinä, vaan hänet ikään kuin asetetaan palveluissa kohteeksi. Silloin hän vaikenee ja siirtyy sivustaseuraajaksi aktiivisen äidin roolin sijaan. Hän myös kommentin mukaan tulkitsee tullessa siinä äitinä kritisoiduksi tai huonoksi äidiksi. Identiteettihän nähdään sosiaalisissa tilanteissa rakentuvana ja ihmisten kanssa neuvoteltavissa olevana kuten tässä neuvolassa tapahtuneessa kohtaamistilanteessa (Suoninen 2012, 89; Söderström 2017, 9). Siinä kohtaamisen voi tulkita järjestelmästä ja instituutiosta lähtöisenä tilan ja paikan määrittämisenä nuoren maahan muuttaneen äidin kohdalla (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11). Siinä voidaan jopa nähdä tapahtuneen erontekoon liittyvää ulossulkemista (marginalisointia) ja vaikutusmahdollisuuksista sivuun asettamista äidin kohdalla hänen oman lapsensa asioissa (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 10). Marginaaliin asettaminenhan tapahtuu yleensä hyvin hienovaraisissa institutionaalisissa tai arkipäiväisissä käytännöissä ja sosiaalisissa tilanteissa, joihin voi lukea myös lasten asioissa neuvola-asioinnin (emt., 10, Löytty 2005b, 89). Lisäksi äidin kommentti tuo esille neuvolatoimintaan liittyvänä toiveen neuvolahenkilökunnan avoimuudesta ja tilan antamisesta nuorille maahan muuttaneille äideille mielipiteen ilmaisemiseksi ja kuulluksi tulemiseksi lastensa asioissa. Näin toimittaessa nuorilta äideiltä vähenee epävarmuuden tunne siitä, että he eivät osaa kasvattaa lapsiaan ja heitä pidetään ammattikasvattajien keskuudessa osamattomina vanhempina.

Yksi äideistä selvittää, että maahantulon alkuvaiheessa äitejä tukisi myös lapsiperheiden kotipalvelu:

"Perheillä on kotipalveluoikeus, mutta ongelmana on se, että naiset eivät osaa maahan tultua suomen kieltä ja he eivät uskalla ottaa suomenkielistä hoitajaa kotiinsa. Olisiko mahdollista saada omankielistä hoitajaa kotiin, koska monet naiset täällä yksin – varsinkin yksinhuoltajat. Ja he tarvitsevat ehkä muihinkin asioihin apua, mutta jos ei ole kieltä, se on vaikeaa..", Äiti-f.

Äiti selvittää kommentissaan omankielisen lapsiperheiden kotipalvelun hoitajan tärkeyttä erityisesti yksinhuoltajaäideillä, koska omankielisen hoitajan kotiin ottamisen kynnyks on matalampi kuin suomen- tai ruotsinkielisen hoitajan.

Äitien mukaan päiväkotij- ja kouluikäisten lasten osalta päiväkodin, koulun ja iltapäiväkerhotoiminnan tuki ovat auttaneet vanhempia heidän lastensa elämässä, kasvussa ja kehityk-

sessä. Niiden toiminta lasten asioissa saa kiitosta molemminpuolisen luottamuksen muodossa. Päiväkodista ja koulusta on aina informoitu vanhempia lapsille tapahtuneista asioista. Siitä huolimatta erään äidin vastauksessa peräänkuulutetaan päiväkodin ja koulun osalta aina vanhemman mielipiteen selvittämistä, jotta turhilta väärinymmärryksiltä vältytään puolin ja toisin. Kiitosta äideiltä saa päiväkodin osalta sen mahdollistama lasten vanhempien työssäkäynti. Koulun osalta vastaavasti kiitosta saa päivittäinen ilmainen ateria, joka päiväiseen elämään liittyvien arjen perustaitojen kuten uimataidon opetus sekä lapsen kehittymistä rohkaiseva opettaja - oppilastyöskentely. Lisäksi kiitosta saa koulun käyttämä wilma-asiointijärjestelmä.

"Joo se wilma, että se on nykyaikaa ja että se on helppo keino ja koska vain voi laittaa viestin ja ihan sataprosenttisesti sinä saat vastauksen. Ja joskus, kun et saa opettajaa ja rehtoria puhelimessa kiinni, mutta wilman kautta saa aina kiinni.. Ja se on minusta tärkeää, kun mä lähetän opettajalle viestin, että opettaja vastaa mulle..", Äiti-d.

Haastateltava jakaa näkemyksen siitä, että koulujen käyttämä wilma-asiointijärjestelmä on toimiva myös vanhemman näkökulmasta, koska sen avulla on mahdollista tavoittaa lasta koskevilla tärkeillä asioilla hänen opettajansa tai koulun rehtori ja yhteydenottoon saa aina vastauksen. Yksi äideistä huomauttaa, että kaikki koulut eivät ole järjestäneet koulun käyttämän wilma-asiointijärjestelmän käyttöön opetusta maahan muuttaneiden vanhemmille heidän sitä tarvitessa. Äiti huomauttaa myös, että koulun olisi toivonut järjestävän perinteisen vanhempainillan sijaan maahan muuttaneiden perheen vanhemmille oman erillisen maahan muuttaneiden illan, johon olisi voinut hankkia eri kielen tulkkeja tulkkamaan vanhemmille lastensa kouluun liittyviä asioita.

Vanhempien saama tuki eri viranomaisilta

Vanhempien saama viranomaistuki keskittyy sosiaalitoimesta, Kelasta, TE-toimistosta sekä lupa-asioissa Poliisilta (rekisteröinti) ja Maahanmuuttovirastolta (Migristä) saatavaan apuun. Haastattelujen perusteella asiointi näiden eri viranomaisten kanssa koettiin yleisesti hyväksi, toimivaksi ja luotettavaksi äitien kotimaihin verrattuna. Tästä huolimatta vastauksista selviää, että äitien ja heidän perheidensä kotoutumisedellytyksissä ilmenee maahanmuuttotapaan perustuen eroavaisuuksia. Kiintiöpakolaiset saavat useamman vuoden (3–4 v.) kotouttamisohjausta, joka puuttuu turvapaikanhakijoina - sekä Suomen kansalaisen puolisona tulevilta maahan muuttaneilta.

Turvapaikanhakijoiden osalta kotoutumisedellytykset ovat haasteellisia, koska oleskelulupaprosessin käsittelyaika saattaa kestää jopa vuoden verran, jolloin prosessin aikana turvapaikanhakija elää epätietoisena siitä, saako perhe jäädä Suomeen vai ei. Käsittelyprosessin aikana ei ole helppoa kotoutua ja kiinnittyä uuteen kotimaahan oleskelulupapäätöstä odottaessa.

"Joo tarkoitin, että jos ois vähän nopeampi sitten.. Niin-in silloinkin kun ei saa kaikkia palveluita esimerkiksi.. Lapsi ei voinut mennä päiväkotiin, vaikka hän halusi kovasti mennä sinne.. Kun hän meni ulos, niin toiset lapset tulivat päiväkodista pois ja sitten hän oli ihan yksin ja katsoi..", Äiti-b.

Haastateltu äiti esitti kokemukseensa perustuen toivomuksen, että turvapaikanhakijoiden oleskelulupiin liittyviä käsittelyaikoja nopeutettaisiin vuoden mittaisesta odottamisesta lyhyempään ajanjaksoon Maahanmuuttovirastossa. Lisäksi hän toivoi, että oleskelulupaprosessin käsittelyaikana olisi turvapaikanhakijoiden sekä heidän perheenjäsentensä mahdollista osallistua ja käyttää erilaisia kunnan palveluja, vaikka heillä ei vielä olisikaan kuntapaikkaa tiedossa. Hänen lapsensa ei ollut aikanaan saanut käydä päiväkodissa perheen turvapaikanhakuprosessin aikana muiden lasten tavoin, vaikka lapsi oli sitä kovasti toivonut. Äidin mukaan tämä ei myöskään edistä perheiden kotoutumista ja heidän lastensa tilannetta uudessa maassa.

Suomen kansalaisen puolisona maahan tultaessa on hoidettavana nopeassa aikataulussa useita lupa-asioita kuten avioliitto- ja viisumiluvat tai muutoin luvanhakijan tulee palata turistiviisumin (3 vko) päätyttyä takaisin kotimaahansa. Suomen kansalaisen puolisona tulleella on lupaprosessissa apuna puoliso, joka on Suomen kansalainen ja tuntee maan järjestelmän. Lupa-asioiden jälkeen seuraa yleensä Kela-kortin hankinta eli Suomen sosiaalivakuutuksen piiriin liittymistä koskeva hakemus ja henkilötunnuksen hankkiminen kuten myös muilla maahanmuuttaneilla. Sosiaalivakuutuksen piiriin pääseminen oikeuttaa Suomessa oleskeluluvan saamisen myötä myös Suomen sosiaalietuuksien saamista. Suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää pidetään haastatteluissa monimutkaisena.

"Joo tää suomalainen järjestys – suomalainen systeemi, jota ei edes ymmärretä.", Äiti-c.

Suomalainen sosiaaliturva- ja vakuutusjärjestelmä on ulkomaalaistaustaisen henkilön vaikea ymmärtää. Myös muiden äitien keskuudessa vahvistui näkemys järjestelmän monimut-

kaisuudesta sekä sen hahmottamisen ja ymmärtämisen vaikeudesta. Järjestelmän ymmärtämiseen liittyvistä haasteista huolimatta äitien vastausten perusteella ilmeni tyytyväisyyttä siihen, että eri viranomaiset oli tavoitettu tarvittaessa riittävän sinnikkyuden jälkeen melko nopeasti.

Uudessa kotimaassa äidit ovat kokeneet saaneensa sosiaalitoimesta ja Kelasta riittävässä määrin tukea ja niissä on tarvittaessa neuvottu heitä eteenpäin, jos on ollut epätietoisuutta auttajatahosta. Seuraavassa kommentissa äiti tuo kuitenkin esille perheitä koskevana haasteena nykyisen sosiaalitoimen maahanmuuttajatyöskentelyn toimintatavan muutoksen. Perheillä ei ole enää tukenaan säännölliseen tapaamiseen perustuvaa järjestelmää, mikäli perhe ei ole kotouttamistiimin asiakas.

"Silloin kun me tulimme Suomeen perheellä oli sosiaalityöntekijä ja oli hänelle aika joka kuukausi. Ja jos sinulla oli papereita, ottaa mukaan ne ja paperit selvitettiin tulkin avulla ajalla. Tällä hetkellä perheellä ei ole omaa sosiaalityöntekijää kaikille perheille. Vain kotouttamistiimin perheille, mutta jos et kuulu kotouttamistiimiin, kysytään mitä sinä haluat. Normaalisti, jos perhe vaikka pyytää, niin ne sanoo ei, meillä ei ole sosiaalityöntekijää. Me haluamme, mutta pitää kertoa syy, miksi haluat. Voisi olla, että he eivät halua kertoa, koska tänään toinen sosiaalityöntekijä ja huomenna taas toinen ja.. Jos sinä aloitat tänään perheen sosiaalityöntekijänä, vasta huomenna tulee se luottamus", Äiti-f.

Haastateltavan henkilökohtaisen kokemuksen mukaan hänen tultua Suomeen oli kaikilla maahan muuttaneilla perheillä tukenaan oma sosiaalityöntekijä, jota perhe pääsi tapaamaan säännöllisesti kuukausittain tulkin avustamana ja tapaamisessa selvitettiin perheelle epäselvät asiat. Hänen näkemyksensä mukaan nykyisin on maahan tulleiden haastavaa saada aika sosiaalityöntekijän tapaamiseen ja myös jo ajan varaaminen tapaamista varten on työlästä, koska se edellyttää aina erillistä porrastetun järjestelmän kautta tapahtuvaa varausta. Lisäksi aikaa varattaessa on etukäteen ilmoitettava tapaamisen syy. Kyseisen äidin mukaan tuntuu, että nykyisin maahan muuttaneilta perheiltä puuttuu perheiden tukemiseen perustuva perussosiaalityön kaltainen tuki kuukausittain tapahtuvine säännöllisine tapaamisineen. Lisäksi sosiaalityön palveluissa korostuu sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus, koska joka tapaamisella asiakas kohtaa uuden työntekijän, jolle hänen tulee kertoa tilanteensa uudelleen. Perheen ja työntekijän välille ei näin ollen synny toimivan asiakastyöskentelyn edel-

lyttämää luottamusta. Kyseisen äidin mukaan sosiaalityössä korostuu nykyisin ainoastaan lastensuojelun asiakkuus, mikäli perheessä ilmenee lasten kanssa haasteita ja ongelmia.

Äitien haastatteluissa sivuttiin viranomaistukena myös Kelan toimintaa, jonka rooli maahan muuttaneiden perheiden elämässä ja arjessa on maahantulon alkuvuosina merkittävässä asemassa etuuskien maksajana. Myös Kelan toimintaa kommentoi seuraavassa yksi haastelluista äideistä seuraavasti:

"Ihan niinku tukiverkosto, jos sä jätät yksin/yksinhuoltajaksi. Oothan sä ittekin verkostoitunut eri lailla – ystävät tullut vahvaksi. Ja saat tukea Kelasta, työvoimatoimistosta.. Kelan porukka neuvo, mutta ei pidemmälle, kun tarvittaisiin tietoa.. Mulle kerrottiin joku tapas, miten ohjataan, mutta ei ymmärretä, että samanlaisessa tapauksessa toimitaan näin, mutta ei ymmärretä, että minä eri tilanteessa. Eri tarkoitus.. Ensimmäisenä sun pitää työntekijänä yrittää ymmärtää hei, minkä takia tälle ihmiselle/perheelle harkitaan tällaista apua..", Äiti-c.

Haastateltava on kokenut Kelan ja työvoimatoimiston auttaneen häntä eron yhteydessä. Tästä huolimatta hän oli pettynyt kokemuksensa perusteella Kelan toimintaan, koska siellä ei hänen ja hänen perheensä tilannetta oltu nähty kokonaisuutena, eikä myöskään tuettu heitä tilanteessa pitkäkestoiseen ratkaisuun. Hänen mielestään Kelan päätöksien tekemistä puuttuu ymmärrys ja tilannekohtainen harkinta. Kokemukseen perustuen hän peräänkuulluttikin Kelan työntekijöiltä kuuntelutaitoa, ymmärrystä sekä yksilöllistä asiakkaan tilanteen huomioimista.

Pienten lasten äitien kotoutumista koskevat palvelut

Kunnissa järjestetään kunnan koosta riippuen julkisen sektorin sekä kolmannen sektorin toteuttamina erikseen tai ylisektoriaalisesti yhteistyössä pienten lasten äideille suunnattuja kotoutumispalveluita. Lisäksi pienten lasten äideille suunnattuihin kotoutumispalveluihin voidaan katsoa kuuluvan myös kuntien järjestämä avoin päiväkotii- sekä seurakuntien järjestämä päiväkerhotoiminta. Haastatelluista äideistä suurin osa oli käyttänyt pienten lasten äideille suunnattuja palveluja heidän maahantuloaan seuranneina vuosina. Yksi äideistä oli maahantulon jälkeisinä vuosina asunut Helsingin seudulla, joten hänellä ei ole kokemusta sen ulkopuolella olevista kotoutumispalveluista. Hän oli siellä asuessaan kokenut pienen lapsen kanssa kotona ollessaan tuekseen asuinalueella järjestettävän päiväkerhotoiminnan.

Haastattelujen perusteella kotoutumista koskevilla palveluilla on ollut äideille ja heidän kotoutumiseensa suuri positiivinen merkitys, joka ilmenee seuraavista äitien vastauksista:

"Joo kyllä, ennen kun me saatiin oleskelulupa me käytiin toiminnassa mukana. Siellä oli keskustelua, meillä oli suomen kielen kurssi, käsitöitä ja tehtiin semmoista herkullista kakkua. Kyllä se oli kivaa ja joskus mä näin kaverini sielä..", Äiti-b.

"On todella hyvä käydä, koska kieli voi puuttua kokonaan, jos on yhden vuoden ajan kotona koko ajan. Todella tärkeä, mä suosittelen niin paljon, että äitien pitää käydä sielä. Sieltä sä opit uuden kulttuurin, saat tukeakin siihen, kuinka täällä eletään, kuinka asioita hoidetaan ja muuta..", Äiti-d.

"Meillä on monta opettajaa sielä ja ne katsoo, että millä tasolla tää ihminen menee. Autetaan, että se on kyllä niin hyvä, että meillä on aina jokaisella opettaja tai kaksi opettajaa/oppilas. Oltiin kyllä niin tyytyväisiä.", Äiti-e.

"Sieltä mentiin kirjastoon ja me saatiin kirjastokortit.", Äiti-e.

"Se on hyvä äideille. Sinulla on lapsia ja sinä, et pysty menemään normaalikouluun ja sinä saat opiskella. Joo, ja hoitajat on paikalla, saa hoitoa lapsille ja sinä opiskelet vähän suomea. Tärkeä ja ennen kouluun menoa saa tiedon, mitä suomen kieli on, saa puhua toisen kanssa, tutustua toiseen.. Siellä yritetään pieniä asioita..", Äiti-f.

Haastateltujen vastausten perusteella toiminta oli mahdollistanut lasten kanssa kotona olevien äitien suomen kielen opiskelun työntekijöiden samalla hoitaessa heidän lapsiaan. Toiminnan yhteydessä äidit olivat tutustuneet toisiinsa, saaneet seuraa ja sitä kautta vertaistukea. Lisäksi äidit viettivät siellä aikaa 4h/pvä opiskellen suomen kieltä sekä perehtyen arjen selviytymistaitoihin. Toiminnan yhteydessä tutustuttiin yleensä alueen palveluihin ja käytiin muun muassa kirpputoreilla ja kirjastossa. Kirjastossa äitejä avustettiin hankkimaan kirjastokortit. Vastausten mukaan äitien osallistuminen toimintaan tarjosi heille mahdollisuuden tutustua toisiin äiteihin lapsineen ja saada näin ollen seuraa, vertaistukea sekä suomen kielen opetusta. Toiminnassa tapasi myös saman kielisiä äitejä ja tehtiin kaikkea mukavaa yhdessä. Lisäksi sieltä sai aikuiskontakteja, pääsi harjaannuttamaan suomen kielen taitoa, oppimaan uutta kulttuuria sekä sai tukea arjessa selviytymiseen erityisesti asiointiin liittyvää tietoa. Äitien ja lasten osallistuminen kotoutumista tukeviin palveluihin vahvisti heidän arjen taitojaan ja itsetuntoaan, koska siellä käydessä he oppivat selviytymään uudessa ympäristössä.

5.1.4 Yhteenveto naisten kotoutumisesta osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta

Kotoutumisessa on keskeistä sopeutuminen uuteen asuinympäristöön yhteiskunnan tarjoamien tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien ja sen asukkailleen tarjoamien taloudellisten, poliittisten ja sosiaalisten hyvinvointiin liittyvien edellytysten avulla (Saukkonen 2013, 87; Hiitola ym. 2018, 14; Kokkonen 2010, 207). Tästä johtuen maahan muuttaneiden äitien sekä heidän perheidensä kohtaamat palvelut ja kokemukset niistä ovat tärkeässä asemassa. Tutkimuksessa perehdyttiin äitien kertomana heidän sekä heidän perheenjäsentensä kohtaamiin eri viranomaispalveluihin ja niiden toimivuuteen. Äitien vastausten perusteella keskeiseksi pienten lasten äitien työllistymisen mahdollistajaksi nousi heidän lastensa päivähoito. Olivathan kaikki äidit haastatteluajankohtaan työssä ja työskennelleet jo useita vuosia perhevapaidensa lomassa. Haastatteluissa korostui pienten lasten äitien kielen ja kulttuurin oppimisen kannalta heille merkityksellisimpänä toimintana erinäiset kotoutumista tukevat julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin tuottamat palvelut, jotka ovat edesauttaneet heitä uuteen yhteiskuntaan kotoutumisessa edistäen kielen oppimista.

Äitien kotoutumista koskeviin palveluihin perehtymisellä on merkitystä pohdittaessa ja peilattaessa niitä Matthiesin (2017, 153) hyvinvointiparadigmaan, jossa hyvinvointipalvelut nähdään osana laajempaa yhteiskunnallista demokratian kysymystä sekä samalla myös osana yksilötasolla kansalaisten osallisuutta. Järjestelmän näkökulmasta katsottaessa maahan muuttaneille äideille yhteiskunnan taholta tarjottujen kotoutumista ja osallisuutta tukevien palvelujen ja tukitoimien perimmäisenä päämääränä on yksilöiden työllistymistä koskevien edellytysten täyttyminen ja heidän työllistymisensä. Tämän näkökulman taakse jää usein yksilön osallisuutta ja toimijuutta koskeva näkemys kotoutumisesta. Kotoutumisessa päämääränä oleva äitien työllistyminen sekä perheiden kotoutuminen vaativat äitien kertomusten perusteella paljon työtä ja motivaatiota ensinnä heiltä itseltään, mutta myös paljon tukea ja tiedon välittämistä yhteiskunnan eri toimijoilta. Vasta tällöin yhteiskunnan tarjoamat edellytykset kohtaavat äidit ja konkretisoituvat heillä ja heidän perheillään toimijuuden ja osallisuuden mahdollisuuksiksi.

Hyvinvointipalveluita koskevaan hyvinvointiparadigmaan liittyy myös mahdollisuus kansalaisen osallisuudesta, joka pitää sisällään muun muassa osallisuutta koskevan lupauksen hyvinvointipalveluissa yksilön huomioiduksi tulemisesta, hänen asiantuntijuudestaan sekä kuulluksi tulemisen kokemuksestaan (Matthies 2017, 149). Äitien haastatteluilla ja erityisesti heidän hyvinvointipalveluita eli heidän, heidän lastensa sekä kotona olevien pienten lasten äitien palveluja selvitettäessä oli tarkoitus kriittisesti tarkastella yhteiskunnan kykyä tuottaa äideille osallisuuden edellytyksiä sekä selvittää heidän kokeman ja kertoman kautta niiden tarjoamien osallisuuden ja toimijuuden todentumista heidän kohdallaan. Äitien kriittiset kommentit ja palautteet heidän lapsiaan koskevista palveluista sekä heidän omista palveluistaan välittävät kuvaa yhteiskunnan tuottamien palveluiden haasteista kotoutuvien äitien ja heidän perheidensä kohdalla. Tästä kertoo nuoren äidin kokemus neuvolatapaamisesta, jossa hänet asemoitiin palvelutilanteessa sivustaseuraajan rooliin lapsensa asioissa hänen omaa lastansa koskevasta asiantuntemuksestaan huolimatta. Samoin näyttäytyi toisen äidin kokemus sosiaalityöntekijän tapaamiseen aikaa varattaessa.

Esimerkkitalanteissa toimittiin järjestelmän ehdoilla ja järjestelmän valta-asemasta käsin, johon maahan muuttaneen tulee sopeutua. Ajan saamisessa järjestelmä määrittelee ja arvottaa palvelunkäyttäjän tilanteen ja päättää siitä, onko tilanne sosiaalityöntekijän tapaamista edellyttävä. Myös haastatellun äidin kokemus Kelasta saamastaan palvelusta välittää kuvaa järjestelmän ehdoilla toimimisesta, jossa äiti ja hänen tilanteensa niputettiin samanlaisten tapausten sarjaan ja apu toteutettiin sen mukaan. Äiti koki, että hänen yksilöllistä tilannettaan ei toiminnassa huomioitu, vaan häntä autettiin niputtamalla hänet samanlaisten ongelmien kategoriaan. Näissä äitien palveluita koskevissa kriittisissä kommenteissa korostuu, että asianomainen on niissä tilanteissa toiminnan kohde ja sivustaseuraaja. Hän joko saa palvelua, mutta yhdenmukaista - ja ilman aktiivista osallisuutta tai hän ei saa palvelua lainkaan. Näissä äitien kertomissa esimerkeissä ei toteudu osallistumisparadigmassa peräänkuulutettu autonomisesti ajattelevan täysivaltainen palvelunkäyttäjän osallisuus yhteiskunnassamme (Närhi ym., 2014, 232–233; Matthies 2017, 155). Kriittisistä kommentista huolimatta äidit olivat pääosin tyytyväisiä heidän perheidensä elämässä ja arjessa välttämättömiin kotoutumista tukeviin palveluihin.

5.2 Äitinä elämä uudessa kotimaassa

Äitien tutkimushaastattelujen perusteella muodostui kuva äitinä elämisestä uudessa kotimaassa. Haastatteluissa tiedusteltiin äideiltä heidän äitiydestään ja heidän arjestaan äiteinä Suomessa. Lisäksi heiltä tiedusteltiin opiskelun ja työelämän yhteensovittamisesta perhe-elämän kanssa sekä siihen mahdollisesti liittyvistä haasteista. Näiden lisäksi selvitettiin perheiden ja heidän lastensa osalta perheille vakiintuneita elämäntapoja sekä lasten kasvatukseen liittyviä kulttuurisia kysymyksiä vanhempien kotimaan kulttuurin ja Suomen kulttuurin välillä.

5.2.1 Äitiys ja arki uudessa kotimaassa

Äideillä uudessa kotimaassa selviytymiseen liittyy uuden kielen, vieraan kulttuurin, uusien tapojen sekä ilmaston haasteet. Suuri muutos äitien aikaisempaan elämään on myös se, että täällä perheiden äidit käyvät töissä ja sovittavat sen perhe-elämäänsä.

"Se ei ole helppoa, kun sä muutat lapsien kanssa uuteen maahan, kieli on eri, sää on eri. Kaikki se on, se tulee uusi elämä.", Äiti-f.

Mitä äitinä tässä Suomessa, mä näen, että se on kuitenkin rennompaa kuin kotimaassa..", Äiti-d.

Haastateltujen äitiydessä ja elämässä uudessa kotimaassa korostuu perheen lasten merkitys heille ja lasten huolenpitoa koskeva vanhemman tehtävä. Lähes jokaisen äidin vastauksissa tulee esille lapsista huolehtimisen lisäksi lapsille rakkauden välittäminen, lasten kasvun seuraaminen sekä heidän elämässään eteenpäinmenon näkeminen.

"Mä nautin siitä, kun näen mun kaikki lapset iloisina. Siitä äitinä mä oon ylpeä. Mä olen onnistunut tekemään jotakin, että ne ovat iloisia. Se on sitä, että mä oon hyvä.", Äiti-e.

Haastateltava kokee onnistuneensa äitiydessään, kun näkee lastensa olevan onnellisia ja onnistuneen elämässään. Lasten onnellisuus ja onnistuminen vahvistavat lisäksi haastateltavalla turvallisuudentunnetta siitä, että lapset tulevat tulevaisuudessa selviytymään elämässään.

Äitiyttä ja vanhemmuutta haastaa uudessa kotimaassa maahantulon alkuvaiheessa vanhempien ja heidän lastensa kotoutumisen eriaikaisuus, koska lapset oppivat päiväkodissa ja

koulussa pääsääntöisesti ennen vanhempiaan uuden maan kielen, kulttuurin ja toimintatavat.

Joo, täällä Suomessa lapset aina opiskelee ennen vanhempiaan. Se ei ole aina hyvä asia, koska he uskovat, että osaavat paremmin ja tietävät enemmän, vaikka se ei kaikki oo totta. Sitten lapset sanovat, että se on näin ja näin..", Äiti-f.

Haastateltava kertoo vanhempien ja lasten kotoutumisen eriaikaisuuden haasteellisuudesta, josta kirjoittaa myös Marja Peltola (2014, 152) Kunnollisia perheitä koskevassa tutkimuksessaan. Haastateltavan mukaan tämä johtaa usein siihen, että maahanmuuton alkuvaiheessa lapsia käytetään perheiden tulkkeina asioita hoidettaessa. Lisäksi eriaikainen kotoutuminen saattaa johtaa perheissä vanhempien ja lasten välisiin ristiriitoihin, koska lapset uskovat näin ollen osaavansa ja tietävänsä vanhempiaan paremmin uuden maan tavat ja kulttuurin.

Lisäksi äitiyttä haastaa uudessa kotimaassa kasvatukseen liittyvät eroavaisuudet oman kulttuurin ja uuden kotimaan kulttuurin välillä, sillä äitiyshän on aina myös kontekstuaalista ja siihen vaikuttaa ympäröivä kulttuuri (Berghner 2016, 9). Huolta uudessa kotimaassa tuottaa lasten itsenäistymiseen liittyvä selviytyminen, koska omassa kulttuuriperinteessä lapset elävät opiskeluun ja avioitumiseen saakka vanhempiensa kanssa perhepiirissä. Maahanmuuttaneiden äitien keskuudessa huoli ja varautuneisuus lasten tulevaisuudesta on yleistä, koska he kohtaavat uudessa kotimaassaan länsimaiset arvot vapauksineen, jotka ovat vanhempien perinteisten lapsen rajoihin perustuvien kasvatuserinteiden vastaisia (emt., 17–18).

"Meidän pitää pystyä äitinä luottamaan omaan lapseen. Ja tukea vaikka, mitä vaan tapahtuu. Huono tai hyvä. Silti sun pitää se todellisuus osata hyväksyä.", Äiti-c.

Haastateltava tunnistaa, että täällä lasten kasvattaminen vaatii äitinä ja vanhempana luottamusta lapsen omaan toimintaan ja tekemiseen sekä lapsen rohkaisemista toimimaan omillaan ilman liiallista holhoamista. Lisäksi se edellyttää äitinä sitä, että oppii hyväksymään lapsensa kasvaessa hänen terveen suuntautumisen ystävien ja harrastusten pariin. Kyseinen ajattelutavan muutos vaatii paljon vanhemmalta, jonka oma kasvuympäristö on perustunut perhe- ja kotikeskeiseen lasten kasvatukseen.

Perheen ja lasten hyvinvoinnin ensisijaisuudesta ja omien tarpeiden toissijaisuudesta kerroo haastateltujen äitien osalta se, että tiedusteltaessa heiltä mielekkästä tekemisestä lasten ja perheen lisäksi koki osa äideistä kysymykseen vastaamisen vaikeaksi. Vastaavasta toimintatavasta viestii myös Bergnehrin (2016, 17) tutkimus, jonka mukaan maahan muuttaneet äidit käyttävät hyvin paljon aikaa ja energiaa lapsiinsa mahdollistaakseen heidän harrastamisensa ja menestymisensä. Tutkimuksessani kuitenkin muutama äideistä osasi nimeätä itselleen merkittävaksi toiminnaksi lasten ja perheen lisäksi omien intressien mukaan ruuanlaiton, treenaamisen sekä yhdistystoiminnan. Tämä osoittaa äideillä haastatteluissaakin esiin tullutta lisääntyvää oman mielipiteen ja itsensä toteuttamisen mahdollisuutta perheen äitinä uudessa kotimaassa. Useimmat heistä kuitenkin vastasivat harrastetoimintaan lastensa elämän ja heidän harrastustensa mahdollistamisen.

"Yrittää vain tukea lastaan kaikessa.. Eli lapsen harrastukset ja kaikki, mutta se vain on huono, kun mulla on se vuorotyö.. Ja aikaa, kun pystyy viemään lastaan jalkapalloon ja hakeen sit pois", Äiti-c.

"Mulla on todella tärkeätä, että lapsella pitää olla jokin harrastus ja että vapaa-ajalla löytää ystäviä, että ei ole vain koulussa koko ajan. Eli hänelläkin on se toinen puoli eli ei vain koulu, vaan että se toinen puoli voi olla esimerkiksi jalkapalloharrastus..". Äiti-e.

Äitien vastauksissa korostuu lapsen hyvinvoinnissa harrastustoiminta sekä ystävien merkitys koulun käymisen ohessa. Lisäksi eräs äideistä kokee vuorotyön tekemisen haasteelliseksi lapsen harrastukseen viennin vaikeutuessa sen vuoksi. Äitien vastaukset kertovat siitä, että heille on äiteinä tärkeätä pystyä luomaan lapsilleen osallisuuden ja hyvän elämän mahdollisuuksia. Nämä mahdollisuudet antavat lapsille myös eväitä tulevaisuuden selviytymiseen.

Äitinä olemista haastaa niin ikään Suomessa se, että täällä ei ole perhettä ja sukua (ylirajainen suku) eli omaa äitiä, mummuja ja sisaruksia eikä myöskään muuta perhettä ja sukua tukemassa ja auttamassa perheiden elämää kuten heillä olisi kotimaissaan. Suomessa äitien tulee selviytyä työpäivien jälkeen puolison kanssa keskenään kodinhoitoon liittyvistä tehtävistä kuten lastenhoidosta, ruoanlaitosta, vaatehuollosta ja siivouksesta, joista vastaavat heidän kotimaissaan perinteisesti koko perheen ja suvun naiset.

"Yks vaikeimmista asioista on se, että mä oon täällä yksin. Mä oon täällä yksin, mulla ei oo mitään turvaverkosta – perhettä ja sukua missään läheisyydessä.", Äiti-c.

Haastateltava kertoo perheen ja suvun puuttumisesta täällä asuttaessa. Erityisen haastava tilanne on yksinhuoltajavanhemmilla, joilla ei ole perheen arjessa tukena myöskään puolisoa, mutta ei myöskään perhettä ja sukua.

Huolimatta työssäkäynnistä ja lasten- ja kodinhoitoon liittyvästä tuen puutteesta haastatellut äidit kokevat äitiyden Suomessa helpommaksi ja rennommaksi kuin kotimaissaan. Siihen vaikuttaa yhteiskunnan lapsiperheitä tukevat päivähoitopalvelut ja koulujärjestelmä. Lisäksi perheitä auttavat Suomen sosiaaliturvaan kuuluvat etuudet, joita ovat äitiysloma ja pienten lasten vanhemmille kuuluvat perhe- ja vanhempainvapaat. Näiden avulla molempien vanhempien on mahdollista olla kotona lasten ollessa pieniä.

Haastatteluissa käsiteltiin myös maahan muuttaneiden perheissä vanhempien tehtävien jakautumista.

"Me hoidetaan, niin että tän äiti, se osaa hoitaa sen enemmän. Me voidaan tehdä niin, että toinen hoitaa tämän asian ja mä hoidan tämän asian. Ja toiset taas tehdään yhdessä.", Äiti-e.

Maahan tultaessa isät hoitavat miehinä perinteiseen oman maan kulttuuriin perustuen suuressa määrin perheen asioita kuten viranomaisasioita, kun ajan myötä asioita aletaan hoitamaan yhdessä puolisoitten kesken tasa-arvoisesti sekä vuorotellen kunkin vanhemman vahvuuksien mukaan, kuten selviää haastatellun vastauksesta. Muutosta vanhempien toiminnassa ja tehtäväjaossa vahvistaa muun muassa molempien vanhempien työssäkäynti.

Tutkimushaastattelun yhteydessä äideiltä tiedusteltiin myös naisten ja miesten kotoutumiserosta. Jotkut haastatelluista äideistä vahvistivat käsityksen, jonka mukaan kotoutuminen olisi naisille helpompaa kuin miehille, vaikka miehet tekevät sen eteen paljon töitä. Tästä huolimatta äidit olivat sitä mieltä, että kotoutumisprosessissa tulisi molemmat sukupuolet huomioida ja saada tukea kotoutumiseen tasa-arvoisesti.

"Mä toivon, että koulun kohdalla tulee ihan harjoittelupaikka ja aina pääsisi johonkin harjoitteluun. Saisi puhuakin kieltä. Kunnon työhön, koska sieltä saa oppia ja siellä ihmiset puhuvat ja sä kuuntelet, kuinka he puhuvat.", Äiti-d.

Yllä vastauksessa äiti täsmentää näkemystään siitä, että kotoutumisprosessin alkuvaiheessa pitäisi yhteiskunnan taholta huomioida paremmin myös miesten tilanne esimerkiksi niin, että perinteisten kielikurssien lisäksi he pääsisivät osallistumaan muuhun yhteiskuntaan integroivaan toimintaan kuten työharjoitteluihin eri ammattialoille. Tällä tavoin käytännön työssä he oppisivat suomalaisen työelämän tapoja ja löytäisivät samalla mahdollisesti myös oman ammattialansa. Harjoittelujaksojen ja siihen sisältyvien työelämänjaksojen nähdään vahvistavan työelämän taitoja, suomalaisen kulttuurin tuntemusta sekä suomalaisiin tutustumista. Suomalaisten kanssa työskentely koettiin erityisesti kotoutumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä tukevana toimintana. Miesten/isien kotoutumisen tukemista pidettiin tasa-arvon nimessä tärkeänä siitä syystä, koska myös kotona olevia pienten lasten äitejä tuetaan julkisen ja kolmannen sektorin järjestämien kielen oppimiseen ja yhteiskuntaan integroitumiseen suunnattujen kotoutumispalvelujen avulla.

Äitien haastattelut vahvistavat käsitystä siitä, että täällä äitien on hyvä elää perheidensä ja lastensa kanssa työssä käyden, vapaasti liikkuen ja harrastaen sekä äitien omista periaatteista riippuen myös naisina vapaammin pukeutuen. Myös Necmiye Cömertlerin (2007, 17) tutkimus Suomessa elävistä turkkilaisista naisista kertoo, että Suomeen muutto oli myötävaikuttanut osaan tutkimukseen osallistuneista naisista vahvistaen heidän aktiivisuuttaan ja lisäten heidän itsenäisyyttään ja itsevarmuuttaan.

Mun mies kyllä on hyvä, koska mä menen kouluun ja hän jää hoitamaan meidän pieni vauva. Sitten mä menen, mä juoksen ja mä olen niin iloinen siitä. Ja minun ei tarvitse miettiä. Se on kyllä ihan ok.", Äiti-e.

"Mä arvostan, että meillä on täällä kaikki ihan arvossa, meillä on oikeutta ja me saadaan tehdä. Että täällä on, sä voit tehdä, mitä vaan, jos vain itse jaksat.", Äiti-e.

"Niin siinä on hyvä puoli, että muutti Suomeen. Kaikki yhtä samaa – mies vai nainen. Ei niillä mitään eroa, vaan tasa-arvoisia kaikki. Se riippuu susta itsestä, miten sä pystyt olla rohkea.", Äiti-c.

"Täällä on turvallista.", Äiti-b.

Täällä elettäessä perheiden taloudellinen selviytyminen edellyttää molemman vanhemman työssä käymistä. Näin ollen perheiden itsenäinen taloudellinen selviytyminen vahvistaa puolisoiden välistä taloudellista riippuvaisuutta, joka osaltaan vauhdittaa kulttuurista mu-

kautumista. Näkemykseni mukaan tämä kulttuurinen mukautuminen uuteen kulttuuriin ja sen elämäntapoihin voi omalta osaltaan edesauttaa äitien/naisten tasa-arvoistumista yhdessä puolison kanssa jaettujen lasten- ja kodinhoidon tehtävien kanssa.

5.2.2 Äitien työssä käyminen ja puolisoiden tuki

Kaikki äidit kävivät haastattelujen aikaan työssä tai palkkatukityössä. Näin ollen heidän arkeensa kuuluu työssä käyminen kodin ulkopuolella. Tämän on mahdollistanut yhteiskunnan toimiva päivähoito- ja koulujärjestelmä sekä puolisoiden tuki. Haastattelemieni äitien useat raskaudet ja lastenhoitoon liittyvät kotonaoloajat sekä yksinhuoltajuus luovat omat haasteensa heidän osallistumiselleen kursseille, opiskeluun sekä työelämään. Näin monilapsisten perheiden äitien työpaikan sijainnilla on myös merkitystä heidän työllistymisensä. Monilapsisen perheen äitinä on haastavaa käydä töissä liian kaukana kotoa ja lasten hoitopaikkaa sijaitsevassa työpaikassa.

Perheellisillä äideillä puolison olemassaolo mahdollistaa lasten- ja kodinhoitoon liittyvien tehtävien jakamisen ja sovittamisen vanhempien kanssa keskenään, kun taas yksinhuoltaja-äitien on selviydyttävä kaikesta yksin. Yksinhuoltajaäidin tulee vastata työpäivän jälkeen vanhempana kaikista perheen kotitöistä, auttaa lapsia heidän koulutehtävissään sekä kuljettaa harrastuksiin. Perheellisen äidin näkökulmasta heidän työssäkäyntiään tukee vanhempien keskenään sopimat ja järjestämät työvuorot.

"Onneksi työnantaja on antanut mulle lapsiperheen äitinä luvan, että mä teen vain arkaamuja.", Äiti-b.

"Täällä Suomessa on tosi hyvää ja joustavaa, että pystyy keskustella työnantajan kanssa lasten asioissa.", Äiti-b.

Äidin kommenteista selviää, että sekä perheellisten - että yksinhuoltajaäitien työssä käyntiä tukevat erityisesti työnantajan kanssa käydyt työssäkäyntiin liittyvät keskustelut lyhyemmän työajan tekemisestä sekä sovitusta lapsiystävällisistä työvuoroista. Tämä tarkoittaa äideillä lyhennettyä viikkotyöaika ja heille erityisjärjestelyin sovittuja arkaamujen työvuoroja kaksi- ja kolmivuoroja sisältävillä aloilla kuten hoito- ja ravintola-aloilla. Niin ikään äidit voivat vaikuttaa työssäkäyntiinsä työvuorojen valikoinnin lisäksi tekemällä koikaikaisen työn sijaista lyhempää työaika ja jatkuvan työskentelyn sijaan sijaisuuksia. Viikkotuntimäärää lyhentämällä ja työvuoroja koskevin järjestelyin on mahdollista vaikuttaa perheiden yhteiseen ajankäyttöön sekä äitien ja lasten hyvinvointiin. Tämä tarkoittaa

käytännössä sitä, että työvuorojen joustavilla järjestelyillä äideille jää enemmän aikaa perheilleen ja kodinhoidolle.

Äitien työssä käyminen on mahdollistunut oman motivaation ja joustavuuden sekä puolisoitten avulla. Perheelliset äidit kertovat saaneensa puolisoiltaan tukea ja apua lastensa kasvatukseen, vanhemmuuteen sekä kodinhoitoon. Äideillä puolison tuki korostuu siinä, että heidän kanssaan saa jakaa arjessa ajatuksia sekä vaihtaa keskenään vanhemmuuteen liittyviä mielipiteitä.

"Koska mä menen kouluun, jää mies hoitamaan meidän pientä vauvaa. Mä yritin tehdä niin, että mä menen kouluun ja sitten hetkeksi, jos meillä tauko.. Asuttiin lähellä. Mä juoksin kotiin sinne syöttämään lapsen ja sitten mulla on polkupyörä sielä. Mä kiiruhdin takaisin kouluun. Sitten mä koulusta valmis, mulla vielä hetki ennen mä aloitan työt. Sitten mä käyn kotona nopeasti. Sitten polkupyörällä töihin.", Äiti-e.

Äiti vahvistaa, että puolison apu on mahdollistanut hänellä ammatillisen tutkinnon hankkimisen sekä työssä käymisen. Tutkimushaastattelujen perusteella selvisi, että lähes kaikilla haastatelluilla äideillä puolison tuki on mahdollistanut heidän kouluttautumisen, työssä käynnin ja näin ollen myös yhteiskuntaan kotoutumisen.

"Joo, puoliso on niin ku tukihenkilö, joka yrittää koko ajan push, push.. Älä pelkää, älä odota täällä mitään, kaikki niinku puolison ansioo eli ensimmäinen koulutus, ammattikoulutus, autokoulu.. Joo, puoliso tavallaan hyvä silleen, et näkee ja kattoo ihan pitkälle tulevaisuuteen mulle. Et hei tää asia on sulle tulevaisuudessa niin hyvä..", Äiti-c.

Yllä olevassa otteessa Suomen kansalaisen puolisona tullut äiti vahvistaa puolison tuen merkityksen hänen kotoutumiseensa, sillä puoliso on ohjannut ja tukenut häntä koulutukseen, ammattiin ja työelämään liittyvissä pitkántähtäimen suunnitelmissa ja tavoitteissa. Puolison tuki on myös ollut edellytys äitien/naisten ja perheiden kotoutumiseen uuteen yhteiskuntaan.

Äitien haastatteluista ilmenee, että Suomessa asuessa ja äitien työssä käydessä on kaikkien perheenjäsenten mukaan lukien puolisoitten huolehdittava kodin- ja lastenhoidosta, koska perheillä ei ole täällä muun perheen ja suvun tukea käytettävissä. Lastenhoidon sujumiseksi äitien tilannetta tukee se, että vanhemmat ovat keskenään sopineet ja järjestäneet työvuoro-

ronsa perheen tilanteeseen soveltuviksi. Lisäksi vanhemmat ovat oppineet jakamaan täällä asuessaan lasten- ja kodinhoitoon liittyviä tehtäviä kummankin vanhemman vahvuuksien mukaan. Täällä eletessä perheen arki on yhdessä jakamista. Useamman äidin haastattelusta ilmenee myös se, että Suomeen muuton myötä puoliso on alkanut osallistumaan perheen kotitöihin, koska perheen äidillä ei ole muuta tukea Suomessa asuessa.

"Kun meillä ei ole kuin minä, mies ja lapset, kuinka siinä pitää pärjätä. Meillä kulttuuriin kuuluu, että äitiä pitää auttaa. Opetetaan lapselle, että alussa se on pieni asia, vaikka astianpesukone, että se pitää tyhjentää, vaatteet pitää viedä kuivaan huoneeseen ja että pieniä asioita, mitä he tekevät se helpottaa mua. Mies on myös muuttunut Suomessa, kun hän näkee, että mä olen yksin tässä, ei ketään auta.", Äiti-d.

"Minä äiti olen laittanut ruokaa ja sinä olet syönyt (lapsi), niin sinun tulee tiskata lautasesi.. Tämä on koti.", Äiti-f.

Äidit kuvaavat edellä kommentissaan, kuinka kaikkien perheenjäsenten eli myös perheen lasten on hoidettava vanhempiensa ohella ikänsä mukaisia kotitöitä kuten roskien viemistä, pyykin kuivumaan laittamista ja astiapesukoneen tyhjäystä. Tämä auttaa perheen arjessa vanhempia ja samalla lapset oppivat pienestä pitäen tekemään ikänsä mukaisia kotitöitä perheissä ja ottamaan vastuuta.

5.2.3 Perheiden ja heidän lastensa elämäntavat ja kulttuuri

Tutkimushaastattelussa selvitettiin äideiltä heidän perheidensä osalta aiemman kotimaan kulttuurin ja nykyisen Suomen kulttuurin osalta perheiden vakiintuneita elämäntapoja sekä lasten kasvatukseen liittyviä kulttuurisia kysymyksiä. Lasten toivottiin omaksuvan sekä äitien kotimaasta että Suomen kulttuurista kaikkia hyviä asioita ja tekijöitä, jotka vievät heitä elämässään eteenpäin. Äitien omaan kulttuuriin liittyviä merkityksellisiä tekijöitä ovat muun muassa vanhempien ja kanssaihminen kunnioittaminen sekä yhteisöllinen ajattelu. Näitä aiheita käsitellään tässä luvussa myöhemmin. Kun taas suomalaisesta kulttuurista haluttiin lapselle välittää rehellisyyttä, luottamuksellisuutta sekä opiskelun ja työssä käymisen tärkeyttä.

"Lapsilla on ensimmäisenä kulttuurina Suomen kulttuuri, koska he ovat syntyneet ja eläneet Suomessa.", Äiti-d.

Yllä olevassa kommentissa äiti toteaa, että perheen Suomessa syntyneillä lapsilla on ensisijaisena synnyinmaansa eli Suomen kulttuuri, koska lapset ovat syntyneet ja eläneet täällä. Täällä syntyneillä lapsilla ei ole suoranaista kokemusta vanhempiensa kotimaasta ja sen kulttuurista kuin ainoastaan vanhempiensa kertomana, joten lapsilla on ymmärrettävää synnyinmaan kulttuurin ensisijaisuus.

Haastattelujen perusteella käy ilmi, että lähes kaikki äidit haluavat siirtää lapsilleen omaan taustaansa kuuluvan perheen, suvun sekä suurperheen merkityksen. Äitien mukaan perheen ja suvun merkityksen ymmärtämisen kautta lapset oppivat huolehtimaan sisaruksina toinen toisistaan, mutta samalla myös ikääntyessään vanhemmistaan ja isovanhemmistaan. Maahan muuttaneilla yhteisöllisiä ja perhekeskeisiä arvoja korostavan ajattelun ei katsota olevan vain kulttuuriperusteista, vaan siihen nähdään vaikuttavan heillä myös maahanmuuton sekä uudelleen asettumisen prosessien seuraukset (Bergnehr 2016, 25). Näin ollen yhteisöllisyyden ja toisesta välittämisen taitoa halutaan välittää ja siirtää lapsille.

"Vanhempien kunnioittaminen on ykkösenä. Koska jos lapsi osaa kunnioittaa vanhempiansa, niin ennen kun hän tekee jotain, hän aina miettii, mitä mun äiti tuntee.. Miltä mun äidistä tuntuu, jos mä teen näin. Miltä mun iskästä tuntuu, mummusta, paapasta tuntuu..", Äiti-c.

"Äitiä pitää aina kunnioittaa. Todella tärkeää, koska se on ihminen, joka antaa sulle kaikki eikä odota sulta.. Joka antaa kaiken ja ei odota sinulta mitään.", Äiti-d.

Edellä äitien vastauksissa korostuu järjestään näkemys, jonka mukaan lasten tulee oppia kunnioittamaan vanhempiaan eli äitiänsä ja isäänsä. Lasten odotetaan myös kuuntelevan vanhempiaan eli äidin ja isän näkemyksiä asioista, koska vanhemmat ajattelevat aina lastensa parasta. Perheen lasta koskevan toiminnan tarkoitus on aina lapsen etu. Ruotsalaisen Bergnehrin (2016, 17, 19) tutkimuksen mukaan huolenpito yhdistettynä rajoihin ja järjestykseen yhdistetään myös lasten tulevaisuuden menestykseen. Lasta koskevien rajojen ja järjestyksen nähdään kuuluvan vanhempien huolenpitoon sekä suojelemaan äitiyteen (emt., 19). Vanhemmat toimivat lapsilleen esimerkkeinä ja haluavat opettaa lapsiaan ajattelemaan kaikessa toiminnassaan myös muita ihmisiä. Toisten ihmisten kunnioitus ja arvostus on tärkeässä asemassa äitien kulttuuriperinteissä. Äitien mukaan juuri vanhempien tuella ja heidän oppiensä avulla lapset oppivat pärjäämään elämässään.

Äideiltä tiedusteltiin myös suomalaisista tavoista, joita he eivät mielellään toivoisi siirtävän lapsilleen. Yksi tällainen on täällä vaikuttava vapaa kasvatusta, jonka mukaan lapsi saa tehdä, mitä itse haluaa.

"Vapaa kasvatusta.. nou, nou, mä sanoin, että ei, ei ei – ei tule mun lapselle, vaan perinteinen kasvatustapa.. Mutta kun tulee tänne Suomeen ja nään kello yksitoista (23.00) ja kello kaksitoista (24.00) illalla lapsi juoksee pihalla, ei, ei, ei meillä..", Äiti-c.

Äidin vastauksessa ei nähdä hänen lapsilleen sopivana vapaata kasvatusta, joka ilmenee muun muassa myöhäisenä ulkona liikkumisena. Äidin mukaan lapsen kasvatuksessa korostuu perinteinen vanhemmuuteen perustuva kasvatusta- ja kulttuuriperinne. Perheiden lasten myöhäistä ulkona liikkumista, alkoholin käyttöä sekä nuorten seurustelua ei myöskään sallita Suomessa elävien turkkilaisten naisten perhepiirissä (Necmiye Cömertler 2007, 19).

"Meidän kulttuurissa lapset ei saa asua erikseen, vaikka he olisivat kahdeksantoista tai yhdeksäntoista, vaan aina pitää olla äidin ja isän kanssa. Vasta sitten kun sitoutuu tai menee naimisiin tai ehkä opiskelemaan toiseen kaupunkiin.", Äiti-a.

Toisen äidin vastauksessa vahvistetaan muidenkin maahan muuttaneiden äitien kohdalla todentunut näkemys, jonka mukaan lasten tulee elää perhepiirissä koulunkäyntiinsä keskittyen. Lisäksi lasten ei myöskään toivota muuttavan omilleen alaikäisenä eli 15–16-vuotiaina kuten täällä on mahdollista. Maahan muuttaneiden äitien huolesta teini-ikäisten lastensa omilleen muuttamisesta kertoo myös Bergnehrin (2016, 19) tutkimus Ruotsista. Perheiden kasvatustavojen mukaan lasten toivotaan asuvan äitinsä ja isänsä kanssa siihen saakka, kunnes he avioituvat tai muuttavat toiselle paikkakunnalle opiskelemaan. Äitien mukaan lasten perhepiirissä eläessä heistä pystytään riittävässä määrin huolehtimaan.

Suomalaisesta kulttuurista ei haluta siirtää lapsille myöskään itsekkyyteen perustuvaa yksilökeskeistä ajattelutapaa, vaan halutaan vaalia ja säilyttää perheillä ja heidän lapsillaan yhteisöllinen ajattelutapa. Nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavaa yksilöllisyyteen perustuvaa minäkeskeistä ajattelumallia ei haluta välittää perheiden lapsille, koska sen ei katsota kuuluvan maahan muuttaneiden perheiden omaan kulttuuriperinteeseen.

"Täällä kaikki sanoo minä, minä, minä. Että se on meillä hyvin tärkeää, että sanotaan ME.. Itsekäs ei saa olla, vaan pitää katsoa ja huomioida toinen ihminen..", Äiti-d.

Perheen ja suvun lapset ja vanhuksat hoidetaan itse ja me tehdään niin, että me hoidetaan ne vuorotellen. Samalla me hoidetaan vaikka naapuritkin. Sen takia mä toivon mun lasten toimivan sisarusten kanssa keskenään yhteistyössä..", Äiti-e.

Edellä haastateltujen äitien vastauksissa korostuu yhteisöllisyyteen perustuva me-ajattelu. Heidän kulttuurissaan vaalitaan toisesta ihmisestä välittämiseen liittyvää ajattelutapaa. Näin ollen vanhempien tavoitteena on opettaa lapsensa huomioimaan ja pitämään huolta toisista ihmisistä.

5.2.4 Yhteenveto äitinä elämisestä uudessa kotimaassa

Äidit vahvistavat kertomuksissaan kuvan kotiin lapsiinsa ja perheisiinsä vahvasti sitoutuneista äideistä juuri korostamalla lastensa merkitystä heidän elämässään sekä vahvasti lastensa huolenpitoon sitoutuneina vanhempina. Heille on myös tärkeätä ja ensisijaista heidän lastensa hyvinvointi sekä lasten tarpeet heidän omiin tarpeisiinsa nähden verrattuna. Onhan heille tärkeätä tarjota lapsilleen osallisuuden ja hyvän elämän mahdollisuuksia. Äitien kertomusten mukaan he elävät kuten muutkin äidit Suomessa työhön ja kotiin sitoutuen. Haastatteluajankohtana kaikki äidit olivat kodin ulkopuolella työssä tai palkkatukityössä. Näin ollen he elävät ja kamppailevat kuten muutkin äidit työn tuomien haasteiden kuten perheen, lasten, lasten harrastusten sekä kodinhoidon sovittamisen kanssa.

Tutkimuskirjallisuudessa nähdään uusinnettavan näkemystä kotiin jääneistä monilapsisista maahan muuttaneista äideistä. Vallitsevaa näkemystä täydentää tutkimuksessani esille tullut näkemys siitä, että nämä äidit ovat perheineen kotoutuneet Suomeen hyvin. Kotoutumisen kriteerinä on yhteiskunnassa yleisesti pidetty työllistymistä. Tämän ehdon haastatellut äidit täyttävät. Hehän ovat työssäkäyviä ja omaavat pitkän (5–10 vuotta) työkokemuksen Suomesta. Haastattelemieni äitien kertomuksissa korostuu ennakkokäsitysten vastaisesti halu selviytyä itsenäisesti ja perheenä. Heidän kielen ja kulttuurin oppimisen päämääränä on perheen jokapäiväisestä elämästä selviytyminen. Lisäksi heillä suoriutumisen ja selviytymisen motivaattorina toimii heidän itsensä, puolisoitensa sekä lastensa hyvinvointi.

Tarkasteltaessa äitien kertomana heidän elämää ja arkea uudessa kotimaassa perehdyttiin siinä maahanmuuton myötä kehittyneeseen identiteettiin sekä peilattiin sitä valtakirjassa välitettyyn ryhmäidentiteetin mukaiseen kuvaan kotiin sitoutuneista superheiden äideistä. Kirjallisuudessa heidät nähdään usein kasvottomina ryhmänsä edustajina, jolloin

heille samalla määritellään toimijuuden kehykset ja puitteet ulkoapäin annettuna (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 17; Brunila & Isopahkala-Bouret 2014, 24; Suoninen 2012, 89, 93–92, 98). Äitejä luokiteltaessa on kyse heille ryhmäidentiteetin rakentamisesta ja tulkitsemisesta, jolloin siinä pohditaan, millainen toinen on (Suoninen 2012, 89, 93–92, 98).

Äidit ovat joutuneet maahanmuuton myötä suurten muutossaasteiden eteen heidän tilanteisen - ja ryhmäidentiteetin muutoksessa. Äitien ryhmäidentiteetin muodostumiseen ovat vaikuttaneet heidän kasvu- ja elinympäristönsä arvoineen ja kulttuureineen. Tämä on johtanut heillä taannoin identiteetin kehittymiseen kiinnittymisen ja sosiaalistumisen kautta omaan kansakuntaan ja sen yhteisön jäseneksi (Suoninen 2012, 89, 96–98). Muutto uuteen kotimaahan, jossa vaikuttavat uudet länsimaiset arvot kuten naisten työssäkäynti, yksilöllisyys, lasten osalta vapaa kasvatus, kaveriäitiys ovat varmasti tuoneet heille haasteita sovitaa heidän identiteettinsä ja äitiytensä vallitsevaan elämäntapaan ja sen arvoihin. Äitiyden nähdään olevan kontekstisidonnaista eli tilanteista ja siihen vaikuttaa ympäröivä kulttuuri ja sen arvot. Äitiyden katsotaan olevan eletyn ympäristön muokkaamaa ja siinä korostuu kyseisessä ympäristössä vaikuttavat ajatukset äitiydestä.

Äidit ovat joutuneet maahanmuuton myötä rakentamaan äitiyttään uudelleen ja sopeuttamaan toimintatapojaan uuteen kotimaahan sen sosiaalisen rakenteen mukaisesti (Bergnehr 2016, 9). Tällöin he ovat saattaneet määrittää mielessään myös sen, mitä äitiys pitää sisällään heillä ja mitä sen pitäisi olla uudessa kotimaassa. Lisäksi Bergnehrin tutkimuksessa (2016, 9) esitetään, että maahan muuttaneilla yhteisöllisiä ja perhekeskeisiä arvoja korostavan ajattelun ei katsota olevan vain kulttuuriperusteista, vaan siihen nähdään vaikuttavan heillä myös maahanmuuton sekä uudelleen asettumisen prosessien seuraukset. Seuraahan muutosta täällä aivan uusi elämä. Tämä saattaa tarkoittaa elinympäristön muutosten myötä kokemusta ulkopuolisuudesta ja vieraudesta, jotka kuitenkin vahvistavat heidän perheisään yhteisöllisyyden tunnetta, heille tuttuja ja turvallisia arvoja. Tutkimukseeni osallistuneet äidit olivat asuneet jo pitkään Suomessa, joten maahantulon alkuaikojen kokemukset jäivät haastatteluissa vähemmälle huomiolle ja heillä korostui puheissaan onnistunut kotoutuminen Suomeen työn ja perhe-elämän kautta yhteen sovittaen. Lähes kaikki haastatellut äidit peräänkuuluttivat edelleen heidän perinteisiä arvojaan kuten vanhempien kunnioittamista sekä perheen ja suvun merkitystä. Lisäksi he toivat haastatteluissa haasteena esille perheen ja suvun puuttumisen heidän elämästään. (Bergnehr 2016, 9.)

Uudessa kotimaassaan äidit kokevat äitinä olemisen helpommaksi ja rennommaksi, vaikka heillä ei ole täällä muuta perhettä ja sukua arjessa tukena. Täällä äitiyttä ja perhettä tukevat yhteiskunnan tarjoamat päivähoitopalvelut sekä koulujärjestelmä. Lisäksi vanhempien ja perheiden elämää auttavat Suomen sosiaaliturvaan kuuluvat etuudet. Ne mahdollistavat äideillä kotona olemisen lasten ollessa pieniä ja lisäksi ne myös mahdollistavat yksinhuoltajaäitien selviytymisen lastensa kanssa. Molempien vanhempien perheissä/ydinperheissä puolisoiden tuen ja roolin muutokset vastuuta jakaviksi ja kantaviksi vanhemmiksi äitien rinnalle on varmasti yhteydessä äitien kokemuksiin siitä, että äitinä oleminen on täällä helpompaa ja heidän on hyvä elää täällä äiteinä. Uskoisin äitien työssäkäynnin sekä perheitä tukevan suvun puuttumisen vaikuttaneen miesten/isien kulttuuriseen mukautumiseen uuden maan tasa-arvoisempiin elämäntapoihin, joihin kuuluu lasten- ja kodinhoidon jakaminen vanhempien kesken.

Tiedusteltaessa äideiltä sukupuoleen liittyvistä kotoutumiseroista oli merkittävää, että puolet äideistä kertoi kotoutumisen olleen heille helpompaa kuin perheen miehille/isille. Selkeitä perusteita äitien näkemyksille kotoutumisesta ei noussut esille kuin se, että äidit pääsääntöisesti vastaavat lastensa päiväkotij- ja kouluasioista. Onko tämä se mahdollinen tekijä, joka edesauttaa heidän kotoutumistaan. Vai onko se äitien/naisten rooli perheitä koosapitävänä, hoivaavina huolehtivina vanhempina, josta kirjoittaa Merja Peltola tutkimuksessaan (2014, 128). Selkeitä syitä haastatteluissa ei tullut ilmi sukupuoleen perustuvista kotoutumiseroista. Äidit myös peräänkuuluttivat kotouttamisessa molempien sukupuolten huomioimista ja tasa-arvoisuutta. Niin ikään kotouttamiseen toivottiin kielikurssien lisäksi työharjoitteluita eri ammattialoille.

Tarkasteltaessa äitien elämää uudessa kotimaassaan, haastavat heitä erityisesti perheiden ja lasten kasvatuksen ja elämäntapojen eroavaisuudet aiemman ja nykyisen kulttuurin välillä. Lisäksi kasvatukseen tuo haasteita lasten ja vanhempien kotoutumisen eriaikaisuus. Uudessa kotimaassaan äidit vanhempina kohtaavat lastensa kasvatuksessa perinteisen rajoihin perustuvan kasvatuserinteen rinnalla vapaamman kasvatustavan. Tämä edellyttää vanhempana uudessa ympäristössä lapsen kasvatuksessa luottamusta lapseen sekä lapsen rohkaisemista itsenäisempään toimintaan perhe- ja kotikeskeisen ajattelutavan sijaan. Tällainen ajattelutavan muutos vaatii äitinä ja vanhempana omien aikaisempien kasvatus- ja elämäntapojen reflektointia sekä niiden sovittamista ja yhdistämistä uudelleen rakentuvaan vanhemman kasvatus- ja toimintatapaan uudessa ympäristössä. Äidit pyrkivät yhdistämään

heidän perheidensä sekä valtakulttuurin perhearvot toisiinsa tavalla, joka parhaiten edistää heidän sekä heidän lastensa hyvinvointia.

5.3 Maahan muuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta

Äitien haastattelujen perusteella muodostui kuva maahan muuttaneiden äitien/-naisten kotoutumisesta osana heidän toimijuuttaan ja osallisuuttaan. Haastattelujen yhteydessä äideiltä selvitettiin heidän kokemuksiaan suorittamistaan suomen kielen kursseista sekä niihin läheisesti liittyvistä työllistämistä tukevista toimenpiteistä, niiden tuomasta kielitaidosta ja muista selviytymistaidoista. Lisäksi perehdyttiin heidän monipuolisiin kokemuksiinsa kielen oppimisen mahdollisuuksista ja niiden kautta vahvistuvista arjen taidoista. Niin ikään keskityttiin äitien työllistymiseen ja siihen läheisesti liittyviin tekijöihin kuten ammatillisen koulutuksen hankintaan sekä heidän työhistoriaansa. Äitien kotoutumiseen liittyen tiedusteltiin myös heidän kokemuksiaan yhteiskunnan taholta järjestetyistä kotoutumistoimenpiteistä, niiden toimivuudesta ja mahdollisista haasteista sekä kehitysideoista heidän kokemuksiinsa perustuen. Näiden lisäksi heiltä kysyttiin heidän kokemuksiaan tähänastisista viranomaiskohtaamisista kotoutumisasioissa.

5.3.1 Suomen kielen oppiminen ja arjessa selviytyminen

Haastatteluissa perehdyttiin äitien käymiin suomen kielen kursseihin sekä muihin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin kielitaidon sekä arjen selviytymistaitojen kartoittamiseksi. Haastatteluista ilmenee, että äidit ovat käyneet saapumisajankohtansa perusteella eri pituisia (2 kk, 4 kk & 6 kk, 10 kk ja 1,5 h/vko) ja sisällöltään erilaisia (A-, B- & C-) suomen kielen kursseja. Myös valmistavan koulutuksen (10 kk) käyminen tulee yhden äidin haastattelussa esille ja toisen äidin osalta ammatillisiin opintoihin tähtäävän hoitoalan (4 kk) kurssin suorittaminen. Suomen kansalaisen puolisona tullut äiti kertoo, että suomen kielen kursseille oli Helsingin seudulla mahdollista päästä noin kuukauden sisällä maahan-tulosta. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella eläneiden äitien mukaan suomen kielen kursseille osallistuminen oli haastavaa lasten ollessa pieniä ja myös heidän useat raskaudet jaksottivat heidän osallistumistaan niihin. Tästä johtuen pienten lasten äitien lapsineen on tärkeitä osallistua kielitaitonsa vahvistamiseksi heille ja heidän lapsilleen suunnattuihin julkisen ja

kolmannen sektorin järjestämiin kotoutumispalveluihin (avoin päiväkotitoiminta, päiväkerhotoiminta).

Pääsääntöisesti kielikurssit järjestetään ulkomaalaisten suuren määrän vuoksi jaksoissa, jotta mahdollisimman moni pääsee niihin osallistumaan. Niitä ei äitien mukaan koeta olevan riittävässä määrin suhteutettuna alueella asuviin maahanmuuttajiin. Tästä seuraa, että kielikursseille ei pääse välttämättä heti maahan tultua, kun olisi into ja halu oppia suomen kieltä.

Ei oo riittävästi, että aina jotain puuttui. Joo, koska täällä on paljon ulkomaalaisia. Se on pitkä jono, että tän toisen ryhmän pitää odottaa kotona, kun toinen ryhmä opiskelee.. Sinä menet nopeasti eteenpäin, mutta jos sinä ensin kuusi tai neljä kuukautta opiskelet ja sitten sinä menet kotiin istumaan tai odottamaan toista kurssia, sinä unohdat, mitä sinä olet ennemmin oppinut.", Äiti-a.

Haastateltava todentaa edellä, että jaksoissa järjestettyjen kurssien vuoksi pitää osan maahan muuttaneista jäädä kotiin odottamaan kahdeksi tai kolmeksi kuukaudeksi seuraavaa kurssia, kun toiset opiskelevat. Äitien mukaan tämä koettiin haasteellisena, koska kieltä neljä tai kuusi kuukautta opiskeltua tulee kurssien jälkeen jäädä kotiin odottamaan seuraavaa kurssia, jolloin väistämättä unohtaa osan oppimastaan. Kielikursseja toivottiinkin lisättävän ja kehitettävän niin, että kielen oppimisen näkökulmasta niihin pääsisi osallistumaan yhtäjaksoisesti ilman kotona tapahtuvaa odottamista ja jonottamista. Tähän ilmeni haastateluissa myös vastakkainen näkemys, jonka mukaan jonottaminen ja muutaman kuukauden tauko koettiin hyväksi, koska tauon koettiin vahvistavan kielen oppimiseen liittyvää motivaatiota. Lisäksi kotonaolo mahdollisti itsenäisen opiskelun kehittämisen ja ylläpitämisen suomen kielen taitoa.

Äitien mukaan kielten kursseilla käytiin järjestäjän taholta suunnitelmallisesti määrättyä kielen oppimiseen liittyvää sisältöä läpi sekä arjen tilanteisiin ja asiointiin liittyvät asiakokonaisuudet, joiden tarkoituksena on helpottaa osallistujien arkea. Näin ollen osallistujien ei ole mahdollista vaikuttaa ennakolta suunniteltujen kurssien sisältöön. Äidit ymmärsivät tämän, koska osallistujilla saattaa olla hyvin erilaisia toiveita eli ruuanlaittosanastosta hoidotalan sanastoon. Motivaation näkökulmasta kielen oppimiseen toivottiin kuitenkin, että osallistujien olisi mahdollista vaikuttaa jatkossa kurssien sisältöön. Lisäksi niiden sisältöön toivottiin kielen oppimisen lisäksi vielä enemmän arjen ja päivittäisen elämän taitojen

opettamista sekä päivittäisliikkeiden ja viranomaisten aikatauluihin perehtymistä. Sen sijaan kurssien alkamisajankohdat (klo 8.00) ennen lasten koulun alkua saivat yhdeltä äidiltä kritiikkiä.

"Vielä mieltii ihan, mitä tapahtuu kotona nyt, koska oot täällä (kurssilla). On huoli ja opettaja haluaa, että kaikki luokassa kuuntelevat ja sitten kirjoittavat, mitä hän haluaa, mutta sä ajattele, mitä kotona tapahtuu..", Äiti-f.

"Ja vaikka sä olet laittanut kaikki lasten vaatteet, mutta lapset ei halua niitä villasukkia, villapaitoja.. Lapset ottaa vain ne, mitä ne haluaa ja kerran opettaja soitti minulle ja sanoi sinun poika tuli viime viikolla ja hänellä ei ollut villasukkia. Oli kylmä talvi. Kysymys tulee vanhemmille, mutta vanhemmat ei pysty olemaan paikalla ", Äiti-f.

Äidin vastauksissa vahvistuu huoli lastensa kouluun lähtemisen onnistumisesta, koska heidän kurssin aikaisen alkamisajankohdan vuoksi vanhemmat eivät voi olla kotona laittamassa lapsiaan kouluun. Äidin mukaan huoli lapsista vaikuttaa heidän keskittymiskykyynsä ja heikentää heidän oppimisedellytyksiään. Kielikurssien toivottiin alkavan myöhemmin.

Suomen kielen opiskelusta ja oppimisesta tulee kaikkien äitien haastatteluissa esille oppimisen haastavuus vaikean kielen vuoksi. Tästä huolimatta muutama äideistä oli siirtynyt nopeasti eli kahden tai kolmen kuukauden sisällä suomen kielen kurssin aloitusajankohdasta suoraan ammatillisiin opintoihin (oppisopimuskoulutus) ja työelämään. Äidit suosittelivatkin kielen oppimiseksi nopeaa siirtymistä työelämään, koska työtä tekemällä käytännön tilanteissa oppii kielen nopeasti.

"Työelämässä sä opit paljon eri muotoisia sanoja, eri ammattien sanoja. Sitten sä opit joka päivä lisää. Se on tavallaan elinikäinen oppiminen – tää suomen kieli", Äiti-c.

Äiti täsmentää vastauksessaan, että erityisesti ammattiin liittyvä sanavarasto karttuu juuri työtä tekemällä. Lisäksi kieltä käyttämällä oppii huomaamatta uusia sanoja sekä niiden sijamuotoja. Äitien vastausten perusteella työskentely auttaa juuri kielen oppimisessa ja kotoutumisessa, mutta erityisesti se vahvistaa kokemusta suomalaisesta työelämästä.

Kaikilla äideillä on ollut kova motivaatio ja halu oppia suomen kieli ja he ovat ymmärtäneet, että kielen oppiminen edellyttää laajaa sanavarastoa. Äidit ovat oppineet kielen melko

nopeasti vuodesta kahteen tai kahteen ja puoleen vuoteen. Äitien suomen kielen kehittymisen myötä on heidän ja heidän perheidensä arjessa selviytyminen ja viranomaisasiointi (sosiaalitoimi, Kela ym.) helpottunut, kun ei ole enää tarvinnut tulkkia avukseen. Lisäksi heidän kielen oppimisen myötä jokapäiväiseen elämään liittyvä asiointi, kaupungilla paikasta toiseen liikkuminen ja eri palveluiden käyttäminen helpottuivat ja pelko siitä, että ei selviytyisi omien ja lasten asioiden hoidossa vähenivät äideillä.

Äitien motivaation ja oppimishalun lisäksi heitä on yhdistänyt rohkeus puhua suomea, vaikka he eivät ole sitä alkujaan hyvin osanneet. He ovat tulkin käytön sijaan asioineet suomen kielellä kaupassa ja viranomaistapaamisissa haasteista huolimatta. Lisäksi heitä on yhdistänyt monipuolinen kielen oppimiskeinojen luova käyttö. Tällaisia kielen oppimiskeinoja ovat olleet muun muassa suomenkielisten ohjelmien ja lastenohjelmien kuten Pikukukkosen katseleminen sekä kirjastosta lasten kirjojen (Muumipeikon sadut) sekä videoiden lainaaminen. Lastenkirjoja lainanneiden ja lastenohjelmia kasteleiden äitien mukaan lastenkirjoissa, videoissa ja tv-ohjelmissä on teksti ja puhe sen verran yksinkertaista, jotta ne sopivat erinomaisesti kieltä ja sen perusteita harjoitteleville. Lisäksi muutama äideistä mainitsee kannustavan ja hyvän kielen opettajan merkityksen suomen kielen oppimisessa.

"Kiitos, ja täällä opettajat niin hyviä ja kannustavia ja kun mä tulen tänne, niin mä olen niinku `sokea` elikä en näe mitään, mutta opettajat ovat mun `keppi`.. Koska ei tiedä yhtään mitään kulttuurista, kielestä ja mä olen kuin sokea silloin, mutta ne ovat mun keppi, ja keppi menee pois, kun mä en enää tarvitse niitä.", Äiti-b.

"Se on tärkeä asia hyvä opettaja, joka tukee, jos sinä opiskelet. Jos opettajan suhde ei mene hyvin, ei sitten opi mitään. Melkein kuusi kuukautta opiskelin ja lopetin kesken, koska ei mene hyvin. Ei saanut riittävästi tukea ja opettajasuhde oli heikko. Jos aloitat kurssin/koulutuksen on tärkeä saada opettaja mukaan.", Äiti-f.

"Hyvä opettaja oli sellainen henkilö, joka tietää ja vaikka minä en pysty tekemään kaikkea, mutta opettaja aina kannustaa minua ja sanoo, tiedän, että sinulla on iso perhe, mutta sinä olet tehnyt hyvin. Lapsellakin on sama.. Ja opettajan pitää olla kaikkien mukana.", Äiti-f.

Äidit vahvistavat vastauksissaan maahan muuttaneilla aikuisilla ja - lapsilla opettajan merkityksen heidän kielen ja eri oppiaineiden opiskelussa sekä aikuisilla ammattiin opiskelemissä. Tämä tarkoittaa, että opettajan merkitystä oppimisessa ei koskaan tule väheksyä,

vaan sillä on erittäin suuri merkitys oppimisessa ja opiskelijalle avoimen ja vastaanottavan tunnelman luomisessa. Oppimista tukevassa ympäristössä korostuu positiivinen ja kannustava vuorovaikutus oppilaan ja opettajan välillä.

Keskeiseksi kielen oppimisen keinoksi äidit nimeävät työelämän. Suomalaisten kanssa työskentely koettiin niin ikään kotoutumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä tukevana. Haastatteluissa esitettiin toive, että kielen oppimisen yhteyteen lisättäisiin entisestään oikeata työtä sekä työharjoittelujaksoja, joissa oppisi työelämästä ja suomalaisesta kulttuurista enemmän sekä siitä, minkälaisia suomalaiset ihmiset käytännössä ovat.

"Työkokemus on se parhaimmillaan, opiskelukin, kun tavallaan avautuu sulle uusi maailma.", Äiti-c.

"Joo, joo työelämä on niin tärkeä mun puolesta, koska sitten kun sä.. Sulla on paljon työelämää ja kokemusta, paljon ihmisten kanssa, paljon eri kulttuurien kanssa ja sä opit paljon..", Äiti-c.

"Tää on Suomessa hyvä siinä ja erityisesti, kun sä pääset työelämään. Koska kun sä oot työelämässä jokaisella ihmisellä on omaa kokemusta ja sä saat tietoa siitä sun elämälle.. Ja se tuo paljon itsevarmuutta työelämän kautta, että hei kun sä kerran pystyt tehdä kuin muut suomalaisetkin. Sä et jää kenenkään varjoon ja sä oot justiin yhtä niiden tasolla", Äiti-c.

Äiti todentaa vastauksissaan hänelle työkokemuksen sekä työelämän kokonaisvaltaisen merkityksen oppimisen näkökulmasta. Näin ollen työelämä ja työssä pärjääminen vahvistavat hänen itseluottamustaan ja osoittavat hänelle hänen merkityksensä yhteiskunnassa sekä tasa-arvoisuuden muiden kansalaisten ja erityisesti kantasuomalaisten kanssa.

5.3.2 Äitien työllistyminen ja sitä koskevat tekijät

Kaikki haastattelemiä äidit ovat olleet kielen opittuaan suuren osan Suomessa oloajastaan joko kurssilla, työharjoitteluissa tai työssä. Kuitenkin ennen ammatin ja vakituisen työpaikan saamista he ovat olleet riippuvaisia tuetuista töistä eli työharjoittelu- sekä palkkatuki-paikoista, joiden saaminen tapahtuu pääsääntöisesti pätkissä. Lisäksi kaikilla äideillä on ollut halu opiskella itselleen ammatti, jossa viihtyy ja joka soveltuu heidän perhe-elämäänsä. Kaikilla äideillä on yhtä lukuun ottamatta ammatillinen tutkinto. Myös äidillä, jolta ammatti puuttuu (terveydellisistä syistä), on ollut tavoitteena hankkia itselleen ammatti ja hän on suorittanut osan ammatillisia opintoja (20 kk) ennen sairauten liittyvien

oireiden pahentumista. Yksi äideistä oli käynyt koulutuspaikan varmistamiseksi heti maahantulonsa jälkeen nopeasti testaamassa ammatillisten opintojen pääsykokeita, jotta myöhempi sisäänpääsy ammattiopintoihin varmistuisi.

Äitien työllistymistä koskevasta aktiivisuudesta kertoo se, että he ovat työskennelleet jo opintojensa aikana oman alansa palkkatöissä. Lisäksi äiti jolla oli fyysinen este ammatin hankintaan kotimaansa ajoilta, on hänkin näistä lähtökohdista huolimatta onnistunut työllistämään itsensä. Yhdellä äideistä on ollut yhtäjaksoinen työhistoria lukuun ottamatta välissä tapahtunutta lapsen syntymää sekä siihen kuuluvaa äitiys- ja hoitovapaata (1v 2kk.). Lisäksi kahdella äidillä on oman ammattitutkinnon lisäksi takana muita opintoja. Toisella heistä on kaksi ammattitutkintoa ja toisella vastaavasti on oman ammattitutkinnon lisäksi vuoden verran omaan ammattitutkintoon liittyviä erikoistumisopintoja. Yksi äideistä oli hankkinut oppisopimuksella ammattinsa alle kahdessa vuodessa. Myös yhdellä äidillä on tulevaisuuden suunnitelmissa opiskella lisää hänen lastensa kasvetta.

Haastatteluista selviää, että äitien ammatin hankintaa vahvistaa heidän kotimaansa ajoilta aiempi koulutus ja kielitaito. Äitien haastattelujen perusteella heille sopivan ammatin löytymiseen on vaikuttanut alaa koskeva työllisyystilanne sekä työpaikan saannin mahdollisuus. Näiden lisäksi ammatin valintaan on vaikuttanut heidän valitsemansa ala ja siihen sisältyvien työaikojen yhteensovittamisen mahdollisuus perhe-elämän kanssa. Haastateltujen äitien vastauksista ilmeni, että ammatin hankintaa saattaa erityisesti monilapsisissa perheissä vaikeuttaa ammatillisten opintojen liian suuret vaatimukset, koska perheen äidin tulee sovittaa opinnot sekä niihin kuuluvat koulutehtävät perheen lasten- ja kodinhoidon yhteyteen. Äitien kotitehtävien suorittaminen tapahtuukin lasten- ja kodinhoidon ehdoilla eli pääsääntöisesti yöaikaan. Äitien ammatillisten opintojen suorittamiseen vaikuttaa myös opettaja - oppilas suhde. Kannustava opettaja - oppilas suhde vahvistaa oppimisedellytyksiä, kun taas vaativa ja arvioiva suhde heikentää sitä. Sama äiti esittikin toivomuksensa maahan muuttaneiden äitien opetuksesta. Hän toivoo ymmärtävää ja kannustavaa opettajaa monilapsisille maahan muuttaneille äideille heidän suoriutumisen tueksi.

Äitien työllistymistä koskevana haasteena tuli kaksikielisissä kaupungeissa ja kunnissa esille se, kun maahan muuttaneilta edellytetään työpaikan saannin ehtona vaatimus toisen kotimaisen kielen eli ruotsin (kielitodistus) hyvästä taidosta ja hallinnasta.

"Joo, mä olen mennyt melkein kolme kertaa haastatteluun, mutta en ole päässyt. Mun mies sanoi, että mun kohdalla se on ruotsin kieli. Se on totta, mulla ei ole ruotsin kielitodistusta, mulla vain se suomen kielen todistus. Että se on vaikeaa, kun nyt vaaditaan minulta toinen kieli, kun mulla nykyisin viisi lasta. Se on todella, todella haastavaa..", Äiti-d.

Maahan muuttanut äiti kokee epäoikeudenmukaiseksi ja kohtuuttomaksi sen, että suomen kielen taidon lisäksi häneltä vaaditaan ruotsin kielen osaamista työpaikan saannin ehtona. Hän selvittää kommentissaan oppineen jo lyhyessä ajassa suomen kielen ja todentaneen suomen kielen taidon kielikokeessa. Toisen kotimaisen kielen vaatimus vaikeuttaa maahan muuttaneiden mahdollisuutta saada omaa koulutusta vastaavaa työtä ja vakituisen työpaikan.

Kaikki haastatellut äidit olivat haastatteluajankohtana töissä tai palkkatukityössä. Suurin osa äideistä työskenteli haastatteluajankohtaan ammatillista koulutustaan vastaavassa työssä ja he olivat työllistyneet pääosin yksityisen tai julkisen sektorin palvelu- ja hoitoalan sekä muihin palvelualan tehtäviin. Työllistyminen on perustunut ennen kaikkea heidän omaan motivaatioon ja sinnikkyuteen, mutta siinä on saattanut olla apuna ystävä, opettaja, puoliso tai työkaveri. Lisäksi haastattelujen yhteydessä tuli ilmi, että suurimmalla osalla äideistä on myös ajokortti, joka parantaa heidän työllistymisedellytyksiään.

Usealla äidillä on jo takanaan pitkä työhistoria, koska he ovat työskennelleet opintojensa alkuajankohdista alkaen. Äitien pitkästä työhistoriasta viestii yhden äidin yhtäjaksoinen työhistoria lukuun ottamatta välissä tapahtunutta lapsen syntymää sekä siihen kuuluvaa äitiys- ja hoitovapaata ja toisen äidin työskentely jo ammatillisen koulutuksen yhteydessä 3 pvä/vko oppisopimuskoulutuksessa ollessaan. Nämä ovat vain esimerkkejä äitien työhistoriasta, mutta järjestään kaikki äidit ovat työskennelleet maahantuloajasta riippuen alle kymmenestä vuodesta yli kymmeneen vuoteen.

5.3.3 Äitien kotoutumismahdollisuudet sekä siihen liittyvät haasteet

Hyvä - vai ennakoasenteellinen kohtaaminen viranomaisissa

Äitien kotoutumiseen katsotaan keskeisesti vaikuttavan heitä ja heidän perheitänsä koskeva viranomaisasiointi. Haastattelujen perusteella äidit ovat tyytyväisiä viranomaiskohtamiinsa. Pääsääntöisesti ennakoasenteellista kohtaamista ei ole tapaamisissa esiintynyt.

Äidit perustelevat tätä itse sillä, että he ovat työssä käyviä äitejä. Myös Cömertlerin (2007, 39) tutkimuksessa Suomessa elävistä turkkilaisista naisista vahvistuu siinä sama näkemys itsenäisesti selviytyvien maahan muuttaneiden arvostamisesta ihmisten keskuudessa. Äidit luottavat täällä oleviin viranomaisiin ja heidän kanssaan tapahtuvaan asiointiin verrattaessa sitä heidän kotimaansa viranomaisiin. Parannettavaa äitien mukaan maamme viranomaiskohtaamisissa on yhteyden saamisessa sekä asian käsittelyn kestossa. Kuitenkin yhteyden saamisen ja odottamisen jälkeen lopputuloksena palvelu ja viranomaistyöskentely koettiin hyväksi. Käsittelyn käynnistyminen vaatii kuitenkin palvelun käyttäjältä kärsivällisyyttä. Tähän oli myös vastakkainen näkemys äitien keskuudessa. Kyseinen äiti oli saanut viranomaisiin hyvin yhteyden ja asia oli hoitunut hyvin sitä käsiteltäessä. Yksi äideistä haluaa korostaa, että hänen mukaansa huonoa syrjivää kohtaamista ei ole esiintynyt kotikaupungissa asioidessaan, mutta muista kaupungeista hänellä ei ole kokemusta. Vastakkainen näkökulma on Helsingissä asuneella äidillä, jonka mukaan pääkaupungin julkisissa laitoksissa maahan muuttaneisiin suhtaudutaan vielä avoimemmin ja suopeammin kuin hänen nykyisessä kotikaupungissaan. Hänen mukaansa tämä johtuu varmasti siitä, kun Helsingin seudulla on asunut kauemmin eri maiden kansalaisia ja heihin on siellä jo paremmin totuttu.

Yksi äideistä nostaa kuitenkin tähän liittyen esille näkemyksensä, jonka mukaan syrjintään perustavaa ennakoasenteellista eli rasistista kohtaamista on kahdenlaista. On olemassa kadulla esiintyvää kanssaihminen syrjintään perustuvaa kohtaamista eli rasismia, josta hän ei ole niinkään huolissaan. Sen sijaan yhteiskunnan viranomaisissa ja järjestelmissä ajoittain esiintyvistä piilorasismista hän on huolissaan.

"Toimistossa piti viedä yksi paperi. Sitten ne sanoivat, että yksi vielä puuttuu. Menen takaisin. Seuraavana päivänä tulen ja toin ne ja ne sanoi okay.. Heillä kaikki kopiot. Sitten ne sanoivat ei me kopioida täällä, mene kopioimaan. Sain hetken, että eilen et kertonut, että ei ole kopiokoneita täällä.. Mutta jos on virkailija, se on vaikea. Se ei oo helppoo tunnistaa, kuka tekee näin. Ei mitään lakia ja mitä tehdä..", Äiti-f.

Haastateltava tunnistaa viranomaiskohtaamisessa kohdanneensa virkailijan taholta piilorasistista kohtelua tapahtuneessa luukuttamisessa ja häneltä toistuvasti papereita pyydettyä. Tällainen piilorasistinen kohtelu saattaa tulla esille esimerkiksi viranomaisasioinnin yhteydessä turhana asiakkaan edestakaisin juoksuttamisena yksittäisiä papereita yksi kerrallaan pyydettyä sekä asiakkaan luukuttamisena eri viranomaiselta toiselle ilman pää-

määrää. Toinen hänen esittämänsä esimerkki järjestelmän sisällä ilmenevästä ennakkosenteellisestä toiminnasta on, kun ammattitutkinnon omaava maahan muuttanut nuori tai -aikuinen hakee työtä tai sijaisuutta, mutta hänelle ei sitä tarjota. Seuraavana päivänä samaa työtä hakeva kantasuomalainen hakija saa paikan. Tällaista piilorasistista ja syrjivää kohtelua on vaikea tunnistaa ja todentaa tapahtuneeksi.

Kotoutuminen ja kotoutumismahdollisuudet uudessa kotimaassa

Kaikkien äitien lähtökohtana on ollut vahva halu oppia uuden kotimaan kieli, kulttuuri ja arjessa selviytymisen taito.

”Se auttaa vain, että sä oot rohkea ja sä olet ahkera. Kyllä, että sinä yrität itte askel eteenpäin, että jos et pysty siihen, ei tule mitään. Ei kukaan voi auttaa, jos sä vain makaat tai istut, mutta jos sä oot ovesta asti lähdössä, sä kysyt, kyllä sä löydät, mihin sä menet.”, Äiti-e.

Haastateltava kertoo siitä, kuinka rohkea yrittäminen ja ahkeruus palkitaan uudessa kotimaassa arjesta selviytymisenä. Äitejä on yhdistänyt vahva kiinnostus asioihin, motivaatio ja kunnianhimo pärjätä uudessa kotimaassa. Onnistunut kotoutuminen on ollut kiinni heistä itsestään ja heidän vahvasta motivaatiostaan, halusta oppia ja päästä elämässä eteenpäin. Uudessa kotimaassa kotoutuminen ja arjessa selviytyminen ovat kysyneet heiltä selviytymiskeinoja ja toimintaan liittyvää luovuutta, rohkeutta ja itsensä alttiiksi laittamista sekä heittäytymistä. Hyvistä ja luovista selviytymiskeinoista esimerkkinä yksi äideistä kertoi, kuinka hän alkuaikoina jäi linja-autossa istumaan aina lähelle linja-autokuskia, jotta hän pystyi kysymään neuvoa oikeasta pysäkestä. Seuraavana myös esimerkki yhdestä äitien käyttämästä luovasta selviytymistavasta:

”Alussa kielen kanssa mä teen niin, että mä kirjoitan, mitä mä haluan sanoa iltapäivällä. Koska mun tyttö on sairas, että hänellä on näin ja näin. Se pitää kirjoittaa suomeksi. Mä osaan, kuinka mun pitää sanoa, että mitä mun työllä on. Ja sitten mä odotan, kun he puhuvat mun kanssa, että mä olen niin tarkka, mitkä sanat, mitä oli sanottu. Kun mä tulen takaisin taas mietin, mitä he sanoivat ja että kuinka se meni..”, Äiti-d.

Äiti havainnollistaa esimerkissään, kuinka hän selviytyi maahan tultua kirjoittamalla paperille etukäteen suomeksi asian, mitä ei olisi vielä osannut puutteellisen kielitaidon vuoksi sanoa spontaanisti asioinnin yhteydessä. Äidin kertoma tilanne havainnollistaa sen, kuinka vieraassa maassa elettäessä on kaikkien asioiden hoitaminen opeteltava alusta alkaen ja

kuinka vaativaa kaikkien asioiden hoitaminen on vieraassa maassa ja vieraalla kielellä, myös yksinkertaisten käytännön asioiden. Silloin tulee kaikki asiat miettiä ja suunnitella etukäteen kaikkia yksityiskohtia myöten. Näin tulee varmistetuksi se, että tulee ymmärretyksi ja vältetään väärinymmärryksen mahdollisuus niinkin tärkeässä asiassa kuin lapsen voinnissa lääkärikäynnillä. Äitien käyttämisestä erilaisista luovista keinoista on ollut heillä suuri apu maahantulon alkuaikoina.

Maahan muuttaneiden äitien sekä heidän perheidensä kotoutuminen maahantulon alkuaikoina on pääsääntöisesti vaativaa. Alku uudessa kotimaassa kulttuurierojen ja puuttuvan suomen kielen vuoksi koetaan haastavaksi. Lisäksi haastatteluissa nousi kotoutumiseen liittyvänä haastavana tekijänä esille myös tottuminen Suomen ilmastoon.

"Kotimaa se on kuuma maa ja ei tarvitse montaa takkia, sade-takkia, talvitakkia. Sen takia on erilainen ja jos sinulla on seitsemän lasta tulee 21 takkia ja 21 sateenvarjoa.. Se on vähän vaikeaa.. Siellä kun voi mennä vain t-paidalla ulos..", Äiti-f.

"Se on todella vaikeaa meille, että on todella kylmä, kun mä olen koko ikäni asunut maassa, jossa on neljäkymmentä tai kaksikymmentäviisi alhaisin aste. Sitten me tultiin Suomeen ihan shokissa, että millai eletään tässä Suomessa. Ja mä muistan, että se oli todella vaikeaa, mutta mä ajattelin ensin, että ei selvitä tässä Suomessa ollenkaan. Mutta pikku hiljaa, että se tasaantu.", Äiti-d.

Äitien kommentteissa vahvistuu todeksi Suomen ilmastoon tottumisen vaikeus. Täällä on talvisin kylmä sää, kun taas he ovat kotimaissaan tottuneet lämpimään ilmastoon. Aiemmassa kommentissa äiti osoittaa todeksi myös vuodenaikoihimme sekä sitä koskeviin säihin liittyvän pukeutumisen haasteen monilapsisissa perheissä. Niin ikään vuodenaajoista johtuva vaatteiden määrä on suurille maahan muuttaneille perheille myös taloudellinen, mutta myös asumis- ja tilakysymys. Toisessa kommentissa toinen äideistä vahvistaa, että ajan myötä suomalaiseen kulttuuriin ja ilmastoon tottuu. Suomessa asumisen, kielen oppimisen, opiskelun, työssäkäynnin sekä kansalaisuuden myötä elämä alkaa pikkuhiljaa helpottua. Myös Marja Peltola (2014, 156) kirjoittaa tutkimuksessaan, että perheissä uuden kulttuurin oppiminen tapahtuu ajan myötä perheiden käytännöissä ja sen arkisessa elämässä huomaamatta.

Äidit kokevat kotoutuneensa Suomeen hyvin. Heidän kotoutumistaan on edistänyt koulutus ja ammatin hankinta sekä työssä käyminen. Tekemällä oppimisen lisäksi ympäristön havainnointi, kysyminen sekä lukeminen ovat auttaneet kotoutumaan. Näiden lisäksi kotoutumista on edistänyt ystävyystyminen kantaväestön kanssa ja heidän kanssaan vapaa-ajalla toimiminen. Suomalaisilta ystävilä on saanut tukea, mutta myös neuvoja jokapäiväiseen asioiden hoitoon kuten asunnon hankintaan. Vuorovaikutus ja toiminta erilaisten ihmisten kanssa on lisännyt äitien ja heidän perheidensä kotoutumista ja myös kantaväestön tietoisuutta toistensa elämäntavoista ja kulttuurista sekä samalla vähentänyt tietämättömyyteen perustuvia ennakkoluuloja. Myös Necmiye Cömertler (2007, 1–2) kirjoittaa tutkimuksessaan, että ihmisten pitäisi tietää toisistaan ymmärtääkseen heitä sekä kyetäkseen elämään samassa yhteiskunnassa keskenään toistensa kanssa.

"Joka tunti voin eteenpäin kertoa kaikille ja molemmat puolet, että minulla on kavereina suomalaisia ja kun heillä ilmenee kysymys meistä. Mä kerron, mitä olemme ja ihan. Ja jos somalialaiselta äitiltä puuttuu, mitä on eläminen täällä Suomessa. Mä kerron, mitä mä tiedän, että tämä on näin ja näin. Mutta molemmat, mä sanon, että kotouttaminen pitäisi olla molemmin puolta.. Joo kaksisuuntaista..", Äiti-f.

Haastateltava oli huomannut oman ja kantaväestön keskuudessa tapahtuvan vuorovaikutuksen vähentäneen molemminpuolisia ennakkoluuloja ja lisänneen positiivista tietoisuutta. Hän peräänkuuluttaa haastattelussaan kaksisuuntaista kotouttamista suomalaisten ja maahan muuttaneiden kesken molemmin puolisen tietouden lisäämiseksi sekä ennakkoluulojen vähentämiseksi.

Yhden äidin mukaan vaikeaksi kotoutumisen tekevät kasvatus- ja elämäntapojen erot oman ja Suomen kulttuurin välillä.

"Täällä Suomessa erilainen kulttuuri. Mun kotimaassa tykätään elää, puhua, laulaa, huutaa ja leikkiä. Niin sosiaalista, mutta täällä suomalaiset he ovat ihan hiljaa ja kun he eivät tunne, niin eivät mene keskustelemaan ja juttelemaan ihan helposti.", Äiti-a.

Äidin mukaan oman maan kulttuurissa ja ihmisten temperamentissa korostuu iloisuus, sosiaalisuus ja ihmisten vahva vuorovaikutus, kun taas suomalainen tapa on vähemmän sosiaalinen ja enemmänkin vetäytyvä sekä vaikenava.

Lisäksi äitien mukaan kahden kulttuurin välissä eläminen herättää myös perheissä ja vanhemmissa huolta siitä, kiinnittyvätkö heidän lapsensa kunnolla kumpaankaan kulttuuriin. Vai kiinnittyvätkö he kumpaankin tai vain toiseen. Lapsethan ovat kohdanneet uudessa kotimaassa uuden kulttuurin uudenlaisine vapauksineen, jolloin heidän ajatuksensa elämästä ja sen sisältämisestä tulevaisuuden suunnitelmista ovat lähtökohdiltaan hyvin erilaiset kuin heidän vanhempiensa (Bergnehr 2016, 18). Kiinnittymättömyydessä on riski, että lapsista kasvaa irrallisia, juurettomia ja identiteettittömiä aikuisia.

Nykyiset kotoutumisedellytykset ja -mahdollisuudet

Yhteiskunnan tarjoamat hyvät kotouttamistoimet edellyttävät maahan muuttaneille riittävästi tietoa uuden kotimaan arjen peruspalveluista eli kaupassakäynnistä, bussilla liikkumisesta, asiointista sekä viranomaisasiointista (Kela, Poliisi, sosiaalitoimi, TE-toimisto, päivähoito) ja käytännöistä. Yhteiskunnan tarjoamat kotoutumisedellytykset konkretisoituvat äideillä perheineen vasta heidän arjessaan heitä koskeviksi kotoutumismahdollisuuksiksi. Tämä tarkoittaa käsi kädessä tapahtuvaa ohjausta, tukemista ja näyttämistä sekä perheen eri palvelujärjestelmiin perehdyttämistä. Haasteelliseksi perheelliset maahan muuttaneet kokevat maahantulon alussa lasten koulu- ja päiväkotii-ilmoitusten täyttämisen, joihin he yleensä tarvitsevatkin apua. Kotoutumiseen toivottiinkin enemmän arjen - sekä yhteiskuntataitojen opettamista. Arjen ja päivittäisen elämän asiointiin liittyviä taitoja ovat viranomaisasiointiin ja kaupassa käyntiin perehdyttäminen sekä roskien viennin ja niiden lajittelun opettaminen. Tärkeäksi koettiin päivittäiskauppojen ja viranomaisten aikatauluihin perehdyttäminen.

Kotoutumiseen liittyen yksi äideistä nostaa uuden kotimaan käytännöistä esille sen, että perheen tullessa Suomeen on tärkeää heille kertoa oikeuksien lisäksi perheitä ja sen jäseniä koskevista velvollisuuksista. Rauhaisa elämä edellyttää elinympäristönsä virallisten ja sosiaalisten sääntöjen noudattamista, josta kirjoittaa myös Necmiye Cömertler tutkimuksessaan (2007, 39) Suomessa elävistä turkkilaisista naisista.

"Kun perhe tulee Suomeen heti pitää kertoa, mitkä on oikeudet ja velvollisuudet. Jos ei kerrota, mistä perhe tietäisi, että tämä on laki. Kotoutumisaikaan pitäisi kertoa kaikki ja sanoa tätä ei pidä tehdä ja tämä pitää tehdä. Että ihmiset tietävät, mitä voi tehdä ja mitä ei voi. Se on tärkeää ja hyvä perheelle.", Äiti-f.

"Sama juttu lapsille kertoa, mitä heillä on oikeus, mutta ketään ei kerro, mitä heillä on velvollisuus. He tulevat kotiin ja sanovat, että meillä on oikeus näin. Vaikka se ei ole totta, mutta lapset sanovat, että meillä on oikeus, vapaa maa. Mä sanoin, että ei kellään oo vapaa. Maailmassa ei ole mitään vapaata.", Äiti-f.

Äidin mukaan oikeuksista ja velvollisuuksista kertominen on tärkeätä, jotta perheet saavat konkreettisesti tietää, mitä saa lain puitteissa tehdä ja mitä ei saa tehdä. Näin ehkäistään mahdollisia ylilyöntejä ja väärin toimimista. Äidin mukaan sama koskee myös maahan muuttaneiden perheiden lapsia eli heille on kerrottava heitä koskevista oikeuksista kuten oikeudesta kannustavaan ja rohkaisevaan kasvatukseen, mutta myös velvollisuuksista kuten koulussa käynnistä. Maahan muuttaneiden vanhempien mukaan lasten oikeuksien ja vapauksien korostaminen aiheuttaa myös ristiriitoja perheissä, joissa lasten huolenpidossa rajojen ja järjestyksen tarkoituksena on suojella lapsia haitalliselta käytökseltä ja tulevaisuuden ongelmilta (Bergnehr 2016, 19).

Äidit nostivat vielä työllisyyteen liittyen esille sen, että maahan muuttaneita on tärkeätä informoida osa-aikaisen tuntipalkkatyön taloudellisista haasteista ja byrokraattisuudesta (palkkatiedot palkkatodistuksineen Kelaan tai liittoon) perheille.

"Jos äiti ei osaa suomea, ei voi mennä tuntitöihin. Menet töihin, palkka tulee 30. päivä. Sitten haet paperin mukaan (palkkatodistuksen), haet liitosta tai Kelasta. Sitten joudut hakea vielä toimeentulotukea. Raha voi tulla 20. päivä. Vaikka on työtä, se on hankalaa elämää, jos et osaa paperityötä.", Äiti-f.

Äiti selvittää kommentissaan, että suomalaista järjestelmää tuntemattomalle osa-aikainen työ saattaa aiheuttaa pahimmassa tapauksessa ensisijaiseen etuuteen karenssin, pitkittää kuukausittaisen etuuden saantia ja pakottaa perheet hakemaan usein myös muiden tulojen rinnalla toimeentulotukea.

Lisäksi haastatteluissa toivottiin, että kursseilla voitaisiin opettaa yhteiskunnalliseen selviytymiseen liittyviä tietoja ja taitoja.

"Haluan korostaa, että laskut pitää aina maksaa. Joo ja ajoissa, että ei tule mitään ongelmaa tai sun nimi menee perintätöimistöön. Se on tärkeää suomalaiselle, mutta ulkomaalaiset vähän he, joo voi odottaa, että..", Äiti-a.

Haastateltu äiti esittää toiveen, että maahan muuttaneiden kursseilla opetettaisiin myös laskujen ajallaan maksamista. Suomessa laskut pitää maksaa ajallaan tai ne menevät perintään ja asianomaiselle tulee siitä ongelmia maksuhäiriörekisteriin joutumisen vuoksi. Lisäksi olisi tärkeätä selvittää, mitä tämä tarkoittaa käytännössä asianomaiselle ja hänen perheelleen, kun vuokra-asunnon, puhelinliittymän ja kotivakuutuksen hankinta vaikeutuu.

5.3.4 Yhteenveto maahan muuttaneiden äitien kotoutumisesta osana toimijuutta ja osallisuutta

Maahan muuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta alaluku kertoo vahvasti äitien kotoutumiskokemuksista kielen oppimisen, perheiden arjessa selviytymisen sekä äitien työllistymisen näkökulmista. Alaluvussa kerrotaan myös äitien kertomana heidän kotoutumisensa mahdollisuuksista sekä siihen sisältyvistä haasteista. Tutkimustehtävänä oli tutkia kriittisesti yhteiskunnan kykyä tuottaa äideille osallisuuden edellytyksiä. Niiden avulla he pystyvät yhdistämään arjessaan työssäkäynnin ja perhelämän heidän perheiden hyvinvointia tukien. Osallisuuden edellytyksiä tarkasteltaessa merkittävässä asemassa ovat yhteiskunnan tarjoamat tämänhetkiset kotoutumistoimenpiteet ja osallisuuden edellytyksiä tukevat tekijät äitien näkökulmasta katsottuna. Äidit ovat keroneet siinä kielikurssien, koulutuksen sekä työelämän vaikutuksista heidän elämäänsä perheidensä äiteinä ja selvittäneet, miten nämä eri tekijät tukevat heidän kotoutumistaan.

Äidit ovat tuoneet esille sen, että yhteiskunta tarjoaa heille sekä heidän perheilleen palveluineen ja etuisuuksineen tietyt edellytykset ja puitteet heidän kotoutumiseensa. Nämä yhteiskunnan tarjoamat kotouttamisedellytykset konkretisoituvat äideillä heitä koskeviksi kotoutumismahdollisuuksiksi vasta heidän arjessaan. Useissa haastatteluissa tuli esille heiltä kiitos heidän perheidensä saamasta tuesta ja mahdollisuuksista. Tästä huolimatta haastatteluissa nousi esille myös kotouttamistoimintaan liittyviä haasteita ja parannettavaa sekä niihin esitettyjä kehittämissuhteita. Viestihän Matthiesin hyvinvointipalvelujen osallistumisparadigma juuri kansalaisen toimijuuden ja osallisuuden näkökulmasta mahdollisuuden yhteiskunnan tarjoamasta rakentavasta (lupaus) - sekä kriittisestä (petos) toiminnasta. Äitien kokemusten perusteella vahvistui kielen oppimisen tärkeys heidän arjen selviytymisen edellytyksenä. Äidit olivat maahan tultuaan osallistuneet eri pituisille ja sisällöltään erilaisille suomen kielen kursseille. Heillä lasten saaminen ja raskausajat haastoivat kursseille osallistumisen. Kielikurssien osalta äidit esittivät parannettavaa sen suhteen, että niitä

ei enää jatkossa järjestettäisi jaksoissa ja lapsiperheiden kannalta liian aikaisin aamuisin. Lisäksi niitä ei koettu olevan riittävästi suhteessa alueella asuviin maahan muuttaneisiin nähden. Seuraavaa kurssia odottaessa unohti osan jo oppimastaan. Pienten lasten äitien osalta tilannetta parantaa heille tarjotut julkisen ja kolmannen sektorin järjestämät kotoutumispalvelut. Kurssien sisältö arjen taitojen opettamisena koettiin tärkeäksi, mutta siitä huolimatta niihin toivottiin vielä enemmän arjen sekä päivittäisen elämän taitojen opettamista kuten tietoa työn ja etuisuuksien yhteensovittamisesta sekä laskujen maksamisesta ja niiden laiminlyönnistä seuranneista ongelmista. Lisäksi toivottiin sitä, että kurssilaiset saisivat vaikuttaa niiden sisältöön.

Äidit peräänkuuluttivat haastatteluissa kielikurssien yhteyteen kielen oppimiseksi työpaikoilla tapahtuvaa oikeata työtä sekä työharjoittelupaikkoja, joissa pääsisi tutustumaan eri työtehtäviin sekä oppisi suomalaisen työelämän taitoja. Eri ammattialojen työharjoittelupaikkoja äidit peräänkuuluttivat myös aviomiestensä tasa-arvoista kotoutumista tähdentäessään. Oikea työskentely vahvistaa henkilön itseluottamusta ja osoittaa yksilön merkityksen yhteiskunnassa. Haastatteluissa äidit ovat esittäneet kielen oppimisen sekä työelämän ja siellä toimimisen heille keskeisiksi kotoutumisen keinoikseen sekä vahvistaneet näkemyksissään niiden kokonaisvaltaisen merkityksen heidän kotoutumisessaan. Painottihan osa äideistä juuri nopeaa siirtymistä kielikursseilta työelämään, sillä käytännön tilanteissa kielen oppii parhaiten. Suomalaisten kanssa työskentely koettiin myös kotoutumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä tukevaksi toiminnaksi.

Työelämää ja työllistymistä koskien nousi haasteena esille toisen kotimaisen kielen eli ruotsin kielen vaatimus maahan muuttaneilla työpaikan saannin ehtona ja työllistymisen edellytyksenä. Tämä koettiin kohtuuttomana heidän kohdallaan, koska ovathan he maahan tultaessa ensin opetelleet suomen kielen ja todentaneet sitä koskevan osaamisen virallisissa kielikokeissa. Näin ollen heiltä edellytettävää toisen kotimaisen kielen eli ruotsin kielen osaamisen vaatimusta olisi syytä pohtia ja harkita yleensäkin yhteiskuntamme työllisyyden, mutta myös maahan muuttaneiden keskuudessa heidän työllistymistä koskevan näkökulman perusteella uudelleen.

Maahan muuttaneiden äitien kielen ja ammattiin opiskelu edellyttävät heitä opettavilta tahoilta huomion kiinnittämistä opinnoissa ja opettamisessa siihen, että niissä tarjotaan vaihtoehtoisia tapoja opiskella ja joustavuutta, jotta monilapsisten perheiden äitien opiske-

luedellytykset toteutuvat. Heidänhän on kyettävä sovittamaan opinnot ja siihen sisältyvät kotitehtävät heidän perheidensä lasten- ja kodinhoidon yhteyteen. Näin vältetään turhilta opintojen ja kurssien keskeytymisiltä ja äitien kielen opinnot sekä ammatinhankinta toteutuvat. Äidithän peräänkuuluttivat ymmärtävää ja kannustavaa opettajaa. Opettajalla todettiin olevan suuri merkitys heidän oppimisessaan juuri avoimen ja vastaanottavan tunnelman luomisessa. Kannustavan opettaja - oppilas suhteen todettiin haastatteluissa vahvistavan äitien ja samoin myös maahan muuttaneiden lasten oppimisedellytyksiä.

Perheet ovat maahantulon alkuvaiheessa paljolti riippuvaisia viranomaisistamme ja heidän kautta he saavatkin ensikohtaamisissa kokemuksen suomalaisista ihmisistä ja järjestelmästämme sekä sen toimivuudesta. Tästä syystä viranomaisina työskentelevät henkilöt ja heidän kohtaamistaitonsa ja -tapansa ovat ensiarvoisessa asemassa maahan muuttaneiden kotoutumisessa. Äidithän antoivat pääsääntöisesti hyvää palautetta niistä, joskin kritiikkiä sai yhteyden saaminen ja asioiden käsittelyn hitaus. Kuitenkin lopputuloksena kohtaaminen ja palvelu koettiin hyväksi.

Hyvästä palautteesta huolimatta haastatteluista nousi esille myös järjestelmässämme ja viranomaiskohtaamisissa koettu piilorasistinen ja syrjintään perustuva kohtelu. Erittäin ongelmallista on todentaa ja näyttää toteen viranomaisissa tällaiseen kohteluun syyllistyminen. Asiakkaan asemaa ja oikeuksia tulisikin viranomaistyöskentelyssä vahvistaa, jotta heillä olisi rohkeutta ilmoittaa tällaisesta kohtelusta sellaista kohdatessaan. Näin todentuisi myös Matthiesin hyvinvointipalveluiden paradigmassaan (2017, 149, 151) kaipaama yksilön kuulluksi tuleminen ja vaikutus- sekä kehittämismahdollisuuksien parantuminen kohtaamiensa palveluiden osalta. Niin ikään molemminpuolinen vuorovaikutus sekä ihmisten keskenään toimiminen lisäävät entisestään ihmisten tietoisuutta toisistaan ja vähentävät samalla mahdollisia ennakoasenteita. Lisäksi jokaisen viranomaisessa työskentelevän tulisi jatkuvasti arvioida omaa toimintaansa ja arvomaailmaansa toteuttamiensa palveluiden parantamiseksi.

Maahantulon alkuvaiheessa hyvät kotouttamispalvelut/-toimet edellyttävät äitien mukaan maahan muuttaneiden perheiden arkeen liittyvien käytännön yhteiskunta- ja selviytymistaitojen opettamista, jotta perheet pärjäävät uudessa kotimaassaan. Tämä tarkoittaa heillä riittävää tietoa uuden kotimaan arjen palveluista sekä eri viranomaisasioinnista. Tämä mahdollistuu heillä käsi kädessä tapahtuvan koto-ohjauksen sekä perheen eri palvelujärjestel-

miin perehdyttämisen avulla. Lisäksi uudessa maassa toimimisen ja selviytymisen näkökulmasta olisi tärkeätä selvittää heille myös heidän oikeutensa ja velvollisuutena, jotta he tietävät mitä saa ja mitä ei saa tehdä.

Haastatellut äidit kertovat kotoutuneensa Suomeen hyvin ja perustelevat sitä työllistymislään. He ovat todenneet, että yhteiskunta on tarjonnut heille kotouttamistoimenpiteissä edellytykset siihen mahdollistaen heidän kotoutumisensa. Heidän kotoutumisensa yhteiskuntaamme on kuitenkin tarjotuista edellytyksistä huolimatta suuresti kiinni heistä itsestään. Kaikki haastattelemani äidit ovat olleet uuden kotimaan kielen ja kulttuurin oppimisessa sinnikkäitä ja motivoituneita. Heitä on yhdistänyt myös rohkeus puhua suomen kieltä sekä vahva pyrkimys selviytyä uudessa kotimaassaan itsenäisesti. Kaikilla äideillähän on ollut järjestään halu opiskella itselleen ammatti pärjätäkseen omillaan. Myös ammattiin opiskelu ja työllistyminen ovat perustuneet heidän omaan motivaatioonsa, heittäytymiskykyensä sekä rohkeuteen ja haluun selviytyä.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkimukseni kohdistui maahan muuttaneiden äitien kotoutumiskokemusten selvittämiseen heidän osallisuutensa ja toimijuutensa näkökulmista sekä heidän arjestaan perheen äiteinä, vanhempina sekä puolisoina. Selvitin siinä, äitien kertomasta tuotettua vastapuhetta yhteiskunnan tarjoamalle kotoutuvan naisen identiteetille äitien kokemuksiin perustuen. Tutkimuskirjallisuudessamme ylläpidetään ja uusinnetaan edelleen kuvaa maahan muuttaneista äideistä kategorisoituna ryhmänä monilapsisista pienten lasten kanssa kotiin jäävistä äideistä. Itselläni oli myös ennako-oletus, että äitien osallistumisen este perheen ulkopuoliseen elämään johtui heidän aviomiehistään ja heidän perinteistään. Naisten tulee vastata kodista, lastenhoidosta ja kasvatuksesta. Halusin selvittää tutkimuksessani maahan muuttaneiden äitien haastattelujen perusteella näkemysten paikkansapitävyyttä. Tutkimustehtäväni sisälsi äitien kokemusten ja sitä kautta tuotetun vastapuheen tarkastelua. Tarkastelin siinä kriittisesti yhteiskunnan kykyä tuottaa heille osallistumisen edellytyksiä. Tämä toteutui tutkimuksessa kiinnittämällä siihen viitekehukseksi Aila-Leena Matthiesin (2017) hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigmaan liittyvät keskustelut osallistumisen mahdollisuuksista (lupauksista) ja sen haasteista (petoksista).

Maahan muuttaneita äitejä ja heidän kotoutumistaan koskevat ennako-oletukset heidän kotiin jäämisestään ja kodin ulkopuoliseen toimintaan osallistumattomuudesta eivät vastanneet tutkimukseen osallistuneiden äitien tilannetta. Äideiltä saatujen kotoutumiskokemusten perusteella tutkimuskirjallisuudessa esitetty ennako-oletus monilapsisten maahan muuttaneiden äitien kotiin jäämisestä, heillä esiintyvistä kotoutumisen haasteista ja tavallisten töiden sijaan työllistymistoimenpiteisiin osallistumisesta osoittautuivat virheelliseksi näiden äitien kohdalla. Heidän kertomana vahvistui näkemys heidän onnistuneesta kotoutumisesta Suomeen, joka todentui heidän työllistymisen ja pitkän työkokemuksen perusteella. Heidän työllistymisensä palkkatyöhön osoittaa vääräksi ennako-oletukseni heidän kotiin jäämisestään ja sen johtumisesta heidän aviopuolisoistaan ja heidän kulttuurisesta perinteestään. Oletukseni vastaisesti äideillä oli puolisoiden tuki mahdollistanut heidän kouluttautumisen, ammatinhankinnan sekä työssä käymisen. Lisäksi Suomeen muuton myötä olivat puolisoiden toimintatavat muuttuneet ja he olivat jakaneet lasten- ja kodinhoitoon liittyviä tehtäviä keskenään uudella tavalla. Maahan muuttaneisiin äiteihin liitetty kategorinen näkemys passiivisesta ryhmästä lastensa kanssa kotona olevista ja kieltä osallistumisesta äideistä ei sekään pitänyt paikkaansa heidän kohdallaan. He kertoivat elämäs-

tään ja arjestaan vastapuheena toisenlaisesta todellisuudesta aktiivisina ja työssäkäyvinä perheenäiteinä.

Äidit toivat kertomuksissaan esille, että heille kotoutuminen on ollut helpompaa kuin perheen miehille/isille. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa maahan muuttaneiden naisten kielitaito, työllistyminen ja kotoutuminen on usein nähty maahan muuttaneita miehiä heikompana. Myös lähteenä käyttämässäni Necmiye Cömertlerin tutkimuksessa (2007) todettiin täällä asuvien turkkilaisten maahan muuttaneiden naisten kotoutuneen kielitaidon ja työllistymisen suhteen aviomiehiä heikommin. Aiemmissa maahan muuttaneita naisia koskevissa tutkimuksissa kuvataan heidät enemmän passiivisina kuin aktiivisina ja työllistyvinä kansalaisina. Tärkeätä olisikin nähdä maahan muuttaneet äidit toimivina yksilöinä eikä yhtenäisenä kategorisena ryhmänä. Vallitsevan näkemyksen rinnalle kotiin jäävistä monilapsista äideistä tulisi nostaa myös kuva maahan muuttaneista äideistä aktiivisina elämässään eteenpäin pyrkivinä, ammatin hankkivina ja työmarkkinoille pyrkivinä äiteinä, joiden elämässä lapsilla sekä heidän hyvinvoinnillaan on suuri merkitys.

Nämä äidit ovat heistä luotujen oletusten vastaisesti osoittautuneet hyvin motivoituneiksi ja määrätietoisiksi kieleen ja kulttuuriin sopeutumisessa. Päämääränä heillä on ollut ammatin hankinnan myötä pääsy työmarkkinoille. Nämä tavoitteet ovat toteutuneet haastattelemiä äitien kohdalla. Heillä on ollut halu ja kiinnostus oppia uuden kotimaan elintapoja yhdistäen niitä omaan kulttuuriin ja arvoihin. Ammatin hankkimisessa he ovat miettineet sellaista työtä, jonka he pystyvät sovittamaan perhe-elämäänsä. Yhteiskunnan tarjoaman tuen, tiedon ja palveluiden avulla he ja heidän perheensä ovat kotoutuneet Suomeen hyvin. Näiden äitien sekä heidän perheidensä kotoutumisen onnistumista tarkasteltaessa nousee keskeiseen asemaan heidän motivoituneisuutensa, aktiivinen toiminta sekä erityisesti heidän sopeutumiskykynsä uuteen kulttuuriin ja elinympäristöön äiteinä, vanhempina ja puolisoina. Heidän perheidensä sopeutumista ja selviytymistä vahvistavana tekijänä on toiminut lasten hyvinvointi ja siitä huolehtiminen.

Äitien kohdalla hyvä kotoutuminen kertoo sopeutumiskyvystä, jolla täytyy olla yhteys heidän persoonaansa ja sitä kautta identiteettiin. Tutkimuksessa tarkastelin äitien identiteettiä heidän kokemuksistaan tuotetun vastapuheen kautta ja konstruktionistisen menetelmän avulla perehtyen heidän tuottamiin kielen merkityksiin. Olinhan valinnut toiseksi tutkimuskysymykseksi, kuinka tutkia äitien kertomaa vastapuheena yhteiskunnan tarjoamalle

kotoutuvan naisen identiteetille. Uudessa ympäristössä elettäessä näen äitiyden ja sen uudelleen muokkaamisen ympäristöön mukautuen heillä osaksi identiteetin sopeutumisprosessia. He ovat joutuneet muuton myötä rakentamaan äitiytensä uudelleen sekä sopeuttamaan toimintatapansa uuden kotimaan sosiaalisen rakenteen mukaisesti, josta kirjoittaa myös Bergnehr (2016, 9) tutkimuksessaan. Äitien kyky sopeutua uuteen ja vieraaseen kulttuuriin ja ympäristöön edellyttää mahdollisuutta kaksisuuntaiseen kotoutumiseen, joka mahdollistaa oman kielen, kulttuurin, arvomaailman säilyttämisen sekä samalla uuden yhteiskunnan sääntöjen ja toimintatapojen oppimisen (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 14). Asiaa pohdittaessa heidän selviytymisensä näkökulmasta, on ymmärrettävää oman kulttuurin, elämän- ja kasvatustapojen sekä arvomaailman vahvistuminen lähes kaiken muun elämän ympärillä muuttuessa. Bergnehr (2016, 9) kirjoittaa tutkimuksessaan siitä, että maahan muuttaneilla yhteisöllisiä ja kulttuurisia arvoja korostavan ajattelun vahvistuminen uudessa kotimaassa nähdään olevan seurausta maahanmuuton ja uudelleen asettumisen prosessien seurauksista.

Kokemuksistaan kertoessa äidit toivat esille sen, että äitinä oleminen koetaan täällä helpommaksi kuin heidän kotimaassaan. Siitä huolimatta, että täällä äitiyteen yhdistetään työssäkäynti, lasten- ja kodinhoidosta huolehtiminen ilman perheen ja suvun tukea. Tähän voi nähdä vaikuttavan yhteiskunnan taholta tarjotut lapsiperheitä koskevat päivähoitopalvelut, toimiva koulujärjestelmä sekä Suomen sosiaaliturvan tarjoamat perhe- ja vanhempainvapaat äideille ja pienten lasten vanhemmille. Heidän äitinä olemista pohdittaessa herää mielenkiinto saada tietoa siitä, miksi äitiys koetaan täällä helpommaksi. Lisäksi kiinnostava tutkimusaihe olisi myös se, miksi naiset/äidit kotoutuvat miehiä paremmin. Tässä olisi aiheita seuraavia maahan muuttaneita äitejä koskevia tutkimuksia varten.

Itse voin vain olettaa ja tulkita syitä äitien elämän helpottumiseen sekä heidän kotoutumisensa onnistumiseen maassamme. Näkisin sen olevan seurausta siitä, että perheen miesten/isien rooli lasten- ja kodinhoidon osalta muuttuu perheissä tasa-arvoisemmaksi. Äidit kertoivat kokemastaan muutoksesta haastatteluissaan. Uskoakseni tätä kulttuurista muutosta lisää perheissä taloudellinen riippuvaisuus puolisoitten välillä. Se edellyttää molempien puolisoitten työssäkäyntiä perheiden jokapäiväisestä arjesta selviytymiseksi. Tästä seuraa, että äitien ja heidän perheidensä maahanmuuton ja kotoutumisen haasteiden lisäksi voidaan sen nähdä olevan heidän osaltaan myös positiivinen asia. Se tuo ja avaa heille naisina aivan uusia mahdollisuuksia yhteiskuntaan osallistumisena opiskelun ja työssäkäynnin sekä omi-

en harrastusten avulla. Heidän kotoutumisensa onnistumiseen perheen miehiä/isiä paremmin voidaan nähdä perustuvan heillä juuri äitiyteen, jolloin he äiteinä ottavat lastensa asiat hoitaakseen ja asioivat niistä johtuen päiväkodissa ja koulussa sekä muissa lasten elämää koskevissa paikoissa. Työssäkäynti ja siihen yhdistetty lasten- ja kodinhoito tuovat heille mahdollisesti eri tavalla merkitystä elämään kuin perheen miehille, jotka ovat aiemmin tottuneet kantamaan päävastuun perheen taloudellisesta selviytymisestä työssäkäynnin ja sen tuoman elannon kautta.

Äitien kanssa vuorovaikutuksessa kokemuksista syntyneet kertomukset heidän kotoutumisestaan välittävät kuvan heistä työssäkäyvinä perheen äiteinä, jotka ovat onnistuneet yhdistämään työssäkäynnin perhe-elämäänsä. Tämä tieto vahvistaa kirjallisuudessa äideistä esitetyn yksipuolisen kuvan ryhmästä kotiin jäävinä monilapsisina äiteinä kapea-alaisuutta ja ennakoasenteellisuutta. Nämä yksittäiset maahan muuttaneiden äitien kohtaamiset kertovat yleistyksen mahdottomuudesta. Yleisesti ottaen laadullisessa tutkimuksessa saatuja tuloksia voidaan pitää vain ehdollisina tiettyyn paikkaan ja aikaan liittyvinä selityksinä (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Sen perusteella ei ole mahdollista tehdä yleistyksiä, mutta sen avulla voidaan nähdä mahdollisuus laajempaan näkökulmaan. Näiden tutkimukseen osallistuneiden äitien yksittäisillä onnistuneilla kotoutumiskertomuksilla on tarkoitus saada näkyviin se, mikä niissä on ollut merkityksellistä onnistuneen kotoutumisen kannalta ja mitkä kotoutumisen onnistumiseen liittyvät merkitykselliset tekijät toistuvat näiden äitien kotoutumista koskevissa kertomuksissa. Äitien onnistuneeseen kotoutumiseen liittyvien yhtenäisten tekijöiden myötä voidaan tarkastella ilmiötä yleisemmällä tasolla ja nähdä siinä ajatus siitä, että yksittäisessä toistuu yleinen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 182.)

Maahan muuttaneiden äitien kotoutumiskokemusten tavoittamiseksi tutkimustehtäväkseni valikoitui tarkastella kriittisesti yhteiskunnan kykyä tuottaa kotoutuville äideille osallistumisen edellytyksiä heidän kokemuksiinsa perustuen. Äitien kotoutumiseen liittyvien osallistumisedellytysten ja niitä koskevien kokemusten tavoittamiseksi valitsin metodiksi fenomenologis-hermeneuttisen menetelmän. Tutkimustehtävästä johtuen valitsin sen selvittämiseksi ensimmäiseksi tutkimuskysymykseksi, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita yhdistyy kotoutumiseen äitien kertomana. Äidit ovat osanneet rakentaa itselleen sekä perheilleen yhteiskunnan tarjoamista kotouttamispalveluista parhaimmat ja toimivimmat edellytykset arjestaan ja jokapäiväisestä elämästään selviytymiseensä. Heillä nämä yhteiskunnan tarjoamat kotouttamisedellytykset ovat jalostuneet heidän kykyjen ja motivaation avul-

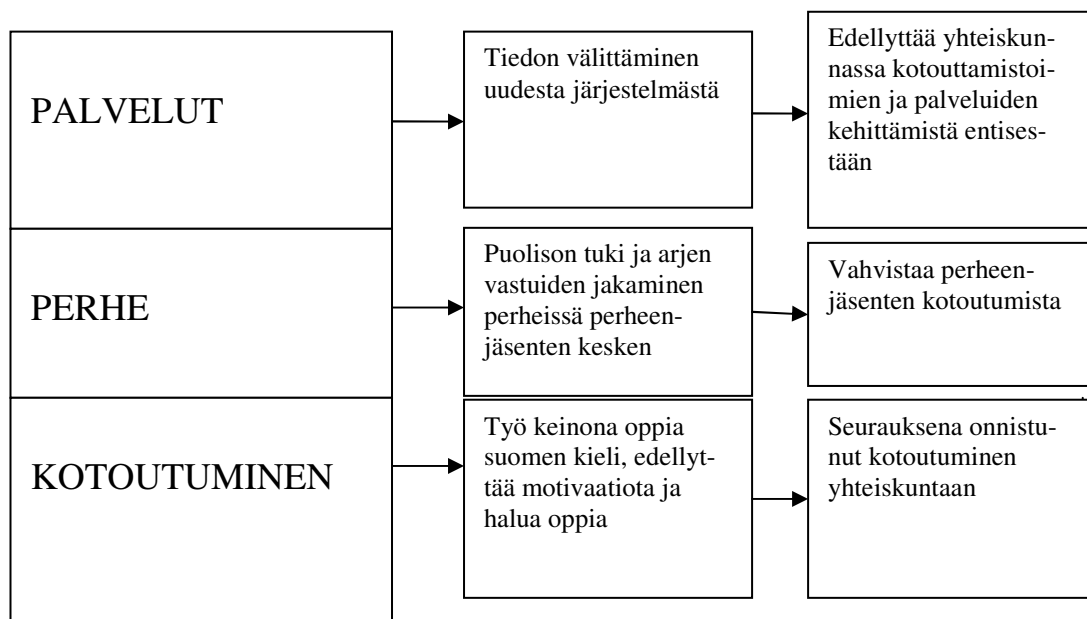
la konkreettisiksi heidän elämää koskeviksi kotoutumismahdollisuuksiksi. Matthiesin (2017) hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigmassa viitataan sekä yhteiskunnan tarjoamiin kriittisiin sudenkuoppiin ja haasteisiin eli petoksiin sekä rakentaviin mahdollisuuksiin eli lupauksiin osallisuuden ja toimijuuden näkökulmista. Näin ollen nämä äidit ovat erinomaisen sopeutumisen ja oppimiskykynsä sekä motivaationsa avulla osanneet valjastaa käyttöönsä kyseiset edellytykset ja välttämään tai ajan saatossa selviytymään niihin liittyvistä sudenkuopista ja haasteista. Heidän kotoutumisessaan on ollut merkittävänä tekijänä halu selviytyä ja pärjätä uudessa kotimaassaan

Tarkasteltaessa lapsiperheitä koskevia ja myös haastatteluissa esiin tulleita hyvinvointipalveluja kuten lastenneuvoloita, päiväkoteja, kouluja, sosiaalitoimea sekä Kelaa, osallistuvat ne palveluineen ja etuuksineen keskeisesti lapsiperheidemme arkeen (Matthies 2017, 152). Meidän palvelu- ja etuusjärjestelmämme on kuitenkin monimutkainen jo Suomessa syntyneelle nuorelle aikuiselle saati kieltä osaamattomalle maahan muuttaneelle henkilölle (emt., 160). Lisäksi itselle tai perheenjäsenelle oikean palvelun löytäminen ja palvelujärjestelmän käyttäminen edellyttävät yhteiskunnan tuntemusta ja palvelujärjestelmän hallintaa sekä täysimääräisiä valmiuksia palvelunkäyttäjän osallisuuteen (emt. 160). Näiden äitien onnistunut kotoutuminen Suomen yhteiskuntaan sekä palveluissa ja yhteiskunnan palvelujärjestelmissä pärjääminen perustuvat heidän kohdallaan vahvaan selviytymistaitoon, hyvään oppimiskykyyn ja motivaatioon. Tämä ei tarkoita, että kaikki maahan muuttaneet selviytyisivät yhtä hyvin palvelujärjestelmässämme kuin he.

Tarkasteltaessa edellä esitettyjä palveluja hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigman (Matthies 2017) ja näiden äitien haastatteluiden valossa, tulee selkeästi esille, että palvelujen käyttäjiltä odotetaan palvelujärjestelmän riittävää tuntemusta ja siinä sukkuloinnin taitoa. Tällaista ei kuitenkaan voida edellyttää kaikilta maahan muuttaneilta henkilöiltä kuten luku- ja kielitaidottomilta. He tarvitsevat palvelujärjestelmissä itsensä ja perheensä selviytymisen tueksi paljon enemmän kädestä pitäen tapahtuvaa koto-ohjausta, johon ei välttämättä edes 3–4 vuoden kotouttamisaikakaan riitä. Pohdittaessa maahan muuttaneiden kotoutumista sekä vertaamalla sitä Matthiesin (2017) osallistumisparadigmaan liittyviin hyvinvointipalvelujen ja järjestelmien osallisuutta korostaviin kriittisiin haasteisiin eli petoksiin ja rakentaviin edellytyksiin eli lupauksiin, tulee todeta, että näillä palveluresursseilla ja -valmiuksilla kotoutumisessa ilmenee edelleen haasteita (petosta). Nykyisellään lupaukset onnistuneesta kotoutumisesta jäävät lunastamatta. Niiden lunastaminen edellyttää palvelu-

järjestelmien ja niitä koskevien palvelujen kehittämistä asiakaslähtöisemmiksi, vähemmän toimintakykyä omaavien palvelunkäyttäjien osallisuutta vahvistaviksi ja palvelutarpeita huomioiviksi. Vasta tällöin lähestytään osallistumisparadigman hyvinvointipalveluita koskevien lupauksen lunastamista yhteiskunnassamme.

Tutkimuksen tuloksina vahvistui keskeisiksi kotouttamiseen liittyviksi tekijöiksi maahan muuttaneiden kohdalla yksilöllinen kotoutumisprosessi, perheen merkitys siinä sekä heille tarjotut palvelut. Kotoutumisessa on keskeistä kielen oppiminen, joka äitien mukaan tapahtuu vahvasti toiminnan eli työnteon kautta. Tärkeässä asemassa siinä on yksilön motivaatio, halu selviytyä ja oppia uuden maan kieli, kulttuuri sekä tavat. Toisena merkittävänä tekijänä on maahan muuttaneille tarjotut erinäiset palvelut perheen vanhemmille, lapsille ja myös pienten lasten kanssa kotona oleville äideille. Arvioitaessa kotoutumista palvelujen ja järjestelmän osalta on äitien saatava riittävästi tietoa näistä, jotta perhe kykenee selviytymään arjesta. Selviytymistä edesauttaa yksilön selviytymiskyky ja vahva motivaatio, mutta sitä heikentää vastaavasti näiden puute. Heikomman motivaation ja tiedon varassa yksilö ei kykene käyttämään yhteiskunnan tarjoamia edellytyksiä hyväkseen hänelle tarkoitettuina kotoutumismahdollisuuksina. Äitien kotoutumisessa on lisäksi ensiarvoisessa asemassa perheen rooli. Siinä korostuu puolison tuki ja perheen arjen vastuiden jakaminen perheenjäsenten kesken. Tämä vahvistaa kaikkien perheenjäsenten kotoutumista uuteen kotimaahan. Seuraava kuva selventää keskeisiä kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Kuvio 4. Keskeiset kotoutumiseen vaikuttavat tekijät

Äitien kotoutumiskokemuksia ja vastapuhetta koskeva tutkimus tuotti tietoa erityisesti maahan muuttaneiden ja heidän perheidensä kotoutumiseen liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista hyvinvointipalveluiden osallistumisparadigmaan (2017) liitetyn yhteiskunnallisen osallisuuden ja toimijuuden näkökulmasta. Sen avulla saatiin tietoa äitien ja heidän perheiden kotoutumiseen vaikuttavista keskeisistä tekijöistä (kts. Kuvio 4, s. 89). Näiden lisäksi se tuotti tietoa kotoutumisessa ilmenneistä yksilöidyistä haasteista kuten alkuvaiheessa tarvittavasta käsi kädessä tapahtuvasta koto-ohjaustyypin tuen tarpeesta, konkreettisesta tiedontarpeesta arkeen ja jokapäiväiseen elämään sekä viranomaisasiointiin. Tähän liittyen se tuotti tietoa myös viranomaisasioinnissa mahdollisesta ennakoasenteellisesta toiminnasta ja siitä eteenpäin informoinnin välttämättömyydestä sen korjaamiseksi. Niin ikään heidän tarvitsemaansa tietoa oikeasta ja väärästä toiminnasta arjessa. Siinä nousi kotoutumiseen liittyvinä epäkohtina ja kehitysideoina esille suomen kielen kurssien lisääminen osallistujamäärien mukaan sekä niiden sisältöön vaikuttaminen. Lisäksi siinä tuli esille toive kielikurssien yhteyteen liitettävistä työharjoittelupaikoista ja oikeista töistä sekä miesten kotoutumiseen panostamisesta juuri miehille suunnattujen työharjoittelupaikkojen ja työtehtävien lisäämisellä pienten lasten äitien kotoutumispalveluiden rinnalle. Tutkimuksessa tuli esille myös Suomeen kotoutumisen myötä eteen tulleena haasteena toisen kotimaisen kielen eli ruotsin kielen vaatimus, joka toimii maahan muuttaneilla usein työllistymisen haasteena ja mahdollisena esteenä.

Tutkimuksen merkitys sosiaalityön näkökulmasta katsottaessa korostuu siinä, että se toteutettiin maahan muuttaneiden naisten kanssa vuorovaikutuksessa menemällä lähelle heitä ja kuulemalla heidän tarinaansa arjesta ja elämästä perheen äiteinä uudessa kotimaassaan. Siinä vahvistui näkemys äitien kohtaamisten kautta heistä työssäkäyvinä perheenäiteinä. Tämän näkökulman myötä tutkimukseni tuloksena syntynyt kuva työssäkävivistä maahan muuttaneista äideistä täydentää ja laajentaa heistä aiemmin kirjallisuudessa esitettyä kotona "loukussa" olevien äitien kategorisoitua kuvaa. Tutkimuksen yhteiskunnallinen anti tulee esille siinä, kun tutkimuksesta saadun tiedon ja kehittämisehdotusten avulla vastataan kotoutumiseen liittyviin haasteisiin. Näin parannetaan ja kehitetään samalla maahan muuttaneiden naisten ja heidän perheidensä kotoutumista yhteiskunnassa. Lisäksi tutkimuksessa esille tulleet äitien onnistuneita kotoutumistarinoita ja heidän kertomia selviytymiskeinoja ja -kokemuksia hyväksi käyttäen ja niitä kopioimalla voidaan parantaa muiden maahan muuttaneiden kotoutumista uuteen kotimaahan ja sen yhteiskuntaan. Myös tutkimuksesta saatujen hyvien kotoutumisedellytysten avulla voidaan parantaa kotouttamispalveluiden

toimivuutta kunnissa kokonaisuutena, koska maahan muuttaneiden kotouttamispalvelut ollaan tällä tietoa siirtämässä osaksi kuntien peruspalveluita. Kotoutuminen toimintana kuitenkin säilyy osana sosiaalityötä ja sosiaalipalveluja.

LÄHTEET

Ahrne, Göran: Intersektionalitet. Teoksessa Edling, Christofer ja Fredrik Liljeros (toim.): Ett delat samhälle – makt, intersektionalitet och social skikning. Liber AB, Malmö 2010, 146–164.

Alasuutari, Pertti (2001): Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Yliopistopaino. Helsinki.

Atkinson, Paul ja Amanda Coffey: Revisiting the relationship between participant observation and interviewing. Teoksessa Toim. Gubrium, Jaber F. ja James A. Holstein (toim.): Handbook of interview research, Context & Method. Sage Publications, USA California 2001, 801–814.

Berg, Bruce L. (2009): Qualitative research methods for the social sciences. 7th ed. Pearson Allyn and Bacon cop. 2009. Boston.

Burr, Vivien (1995): An Introduction to social constructionism. Routledge. London.

Brunila, Kristiina ja Ulpukka Isopahkala-Bouret: Marginaali säätelevänä ja tuottavana voimana. Teoksessa Brunila, Kristiina ja Ulpukka Isopahkala-Bouret (toim.): Marginaalin voima. Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja. Hansaprint Oy, Vantaa 2014, 23–37.

Cömertler, Necmiye (2007): Integration of Turkish Immigrant Women in Finland into Finnish Society. Työraportteja 79/2007. Tampereen yliopisto. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Oy. Tampere.

Davydova, Olga: Venäjän lännestä Suomen itään. Sukupuolittunut maahanmuutto ja haurastuneet työmarkkinat. Teoksessa Keskinen Suvi, Anu Hirsiaho ja Jaana Vuori (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere 2012, 72–100.

Edling, Christofer ja Fredrik Liljeros: Social skiktning. Teoksessa Edling, Christofer ja Fredrik Liljeros (toim.): Ett delat samhälle – makt, intersektionalitet och social skikning. Liber AB, Malmö 2010, 8–30.

Eskola, Jari & Juha Suoranta (2005): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Gould, Jeremy: Refleksiivisyyden poluilla. Epistemologisesti radikaalin yhteiskuntatieteen puolustus. Teoksessa Gould Jeremy ja Katja Uusihakala (toim.): Tutkija peilin edessä – Refleksiivisyys ja etnografinen tieto. Gaudeamus, Tallinna 2016, 9–37.

Hautaniemi, Petri: Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Forsander Annika, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi, Abdullahi Ali, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kyntäjä Eve ja Nguyen Quoc Cuong Nguyen (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Palmenia-kustannus, Helsinki 2001, 11–30.

Heikkilä, Elli ja Maria Pikkarainen: Maahanmuuttajien työllisyys. Teoksessa: Martikainen, Tuomas (toim.): Ylirajainen kulttuuri. Hakapaino Oy, Helsinki 2006, 257–277.

Hiitola, Johanna, Merja Anis ja Kati Turtiainen: Johdanto. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis ja Kati Turtiainen (toim.): Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Vastapaino Oy, Tampere 2018, 6–29.

Hiitola, Johanna ja Marja Peltola: Tuotettu ja koettu toiseus viranomaisten ja maahanmuuttototaustaisten vanhempien kohtaamisissa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis ja Kati Turtiainen (toim.): Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Vastapaino Oy, Tampere, 2018, 124–145.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (1995): Teemahaastattelu, 7. painos. Yliopistopaino. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2008): Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Yliopistopaino. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (2009): Tutki ja kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Huttunen, Laura: "Enää ei käy se mustalaisten vanha elämä": mustalaisten etnisen identiteetin rakentuminen nyky-Suomessa. Teoksessa Marjo Kylmänen (toim.): Me ja muut. Vastapaino. Tampere 1994, 35–53.

Isopahkala-Bouret, Ulpukka & Kristiina Brunila: Johdanto. Teoksessa Brunila, Kristiina ja Ulpukka Isopahkala-Bouret (toim.): Marginaalin voima. Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja. Hansaprint Oy, Vantaa 2014, 11–19.

Jokinen, Arja, Laura Huttunen ja Anna Kulmala: Johdanto: Neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, Arja, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki 2004, 9–19.

Juhila, Kirsi: Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, Arja, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki 2004, 20–32.

Keskinen, Suvi ja Jaana Vuori: Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen Suvi, Anu Hirsiaho ja Jaana Vuori (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere 2012, 7–38.

Keskitalo-Foley, Seija: Lappilaisnaiset marginaalia haastamassa. Teoksessa Brunila, Kristiina ja Ulpukka Isopahkala-Bouret (toim.): Marginaalin voima. Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja. Hansaprint Oy, Vantaa 2014, 150–168.

Korvela, Pirjo ja Anna Rönkä: Arkielämä näkökulmana perheeseen. Teoksessa Jallinoja Riitta, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen (toim.): Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus, Tallinna 2014, 192–214.

Kuusela, Pekka: Sosiaalisen konstruktionismin liike sosiaalitieteessä. Teoksessa Kuusela, Pekka ja Mikko Saastamoinen (toim.): Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopion yliopiston selvityksiä. E. Yhteiskuntatieteet 21. Kuopion yliopiston painatuskeskus, Kuopio 2003, 17–44.

Kuusela, Pekka ja Mikko Saastamoinen: Johdannoksi. Teoksessa Kuusela, Pekka ja Mikko Saastamoinen (toim.): Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopion yliopiston selvityksiä. E. Yhteiskuntatieteet 21. Kuopion yliopiston painatuskeskus, Kuopio 2003, 9–16.

Laine, Timo: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani ja Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2001, 26–43.

Latomaa, Timo: Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa Perttula Juha ja Timo Latomaa (toim.): Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogia Oy, Helsinki 2005, 17–88.

Liebkind, Karmela: Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind Karmela (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tammer-Paino, Tampere 2001, 13–27.

Löytty, Olli: Johdanto: Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa Olli Löytty (toim.) Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden toiselle puolelle. Tammer-Paino Oy, Tampere 2005a, 7–24.

Löytty, Olli: Kuka pelkää mustavalkoista miestä? Toiseuttavan katseen rajat. Teoksessa Olli Löytty (toim.): Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden toiselle puolelle. Tammer-Paino Oy, Tampere 2005b, 86–102.

Löytty, Olli: Toiseus. Teoksessa Rastas Anna, Laura Huttunen ja Olli Löytty (toim.): Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino, Jyväskylä 2005c, 161–189.

Nikander, Pirjo: Kenneth Gergen. Konstruktionistinen ja postmoderni sosiaalipsykologia. Teoksessa Hänninen, Vilma, Jukka Partanen ja Oili-Helena Ylijoki (toim.): Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Vastapaino, Tampere 2001, 275–298.

Pekkarinen, Elina: Positiomalli rakenteellisen sosiaalityön tukena. Teoksessa Pohjola Anneli, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen (toim.): Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIpress, 2014, 214–233.

Peltola, Marja (2014): Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Nuorisotutkimusverokosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 147. Unigrafia. Helsinki.

Perttula, Juha: Kokemus ja kokemuksen tutkimus. Fenomenologisen erityistieteen tieteen-teoria. Teoksessa Perttula Juha ja Timo Latomaa (toim.): Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogia, Helsinki 2005, 115–162.

Procter, James (2004): Stuart Hall. Routledge. London.

Reinharz, Shulamit ja Susan E. Chase: Interviewing women. Teoksessa Gubrium, Jaber F. ja James A. Holstein (toim.): Handbook of interview research, Context & Method. Sage Publications USA, California 2001, 221–238.

Salasuo, Mikko: Tutkijat vastentahtoisten informanttien jäljillä. Teoksessa Häkkinen, Antti ja Mikko Salasuo (toim.): Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä. Vastapaino Oy, Tampere 2015, 163–194.

Saukkonen, Pasi (2013): Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Seikkula, Minna ja Minna Rantalaiho: Naiskansalaisuus romaniuden ja suomalaisuuden risteyksissä. Teoksessa Keskinen Suvi, Anu Hirsiaho ja Jaana Vuori (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere 2012, 39–71.

Sernhede, Ove: Etnicitet. Teoksessa Edling, Christofer ja Fredrik Liljeros (toim.): Ett delat samhälle – makt, intersektionalitet och social skikning. Liber AB, Malmö 2010, 74–96.

Sihvola, Juha (2000): Yksilönä yhteisössä. Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.

Suoninen, Eero: Identiteettien rakentuminen. Teoksessa Jokinen Arja, Kirsi Juhila Kirsi ja Eero Suoninen (toim.): Kategoria, kulttuuri ja moraali. Vastapaino, Riika 2012, 89–130.

Söderström, Inka (2017): Te ette tiedä, mistä minä tulen. Identiteettityö, toimijuus ja vastapuhe romanialaisten ja bulgarialaisten katutyöläisten kertomana. Turun yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

Tiilikainen, Marja: Somalinaiset ja maahanmuuton kokemukset. Teoksessa Liebkind Karmela (toim.): Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. TammerPaino Oy, Tampere 2001, 93–111.

Tiilikainen, Marja: Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. Teoksessa: Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki 2008, 266–284.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2013): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hansaprint Oy. Vantaa.

Tuori, Salla: Kuunteleminen monikulttuurisuuden mahdollistajana. Teoksessa Keskinen Suvi, Anu Hirsiaho Anu ja Jaana Vuori (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere 2012, 101–120.

Vuori, Jaana: Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen Suvi, Anu Hirsiaho Anu ja Jaana Vuori (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere 2012, 235–262.

Välimaa, Outi: Oikeutetusti työtön? Neuvottelu pitkäaikaistyöttömien ryhmän leimatusta jäsenyydestä. Teoksessa Roivainen, Irene, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki ja Suvi

Raitakari (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? PS-Kustannus, Juva 2008, 245–260.

Artikkelit:

Bergnehr, Disa (2016): Mothering for discipline and educational success: Welfare-reliant immigrant women talk about motherhood in Sweden. *Women`s Studios international Forum* 54:29-37. February 2016. [verkkajulkaisu]. [viitattu: 25.5.2019]. Saantitapa: https://www.researchgate.net/publication/285759721_Mothhering_for_discipline_and_educational_success_Welfre-reliant_immigrant_women_talk_about_motherhood_in_Sweden

Forsander, Annika: Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmenen Suomeen muuton jälkeen. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Marja Tiilikainen (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. 2. muuttumaton painos. Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki 2008, 312–334.

Elonen, Noora, Jukka Niemelä & Antti Saloniemi (2017): Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. *Janus* vol 25/2017. 280–296. [verkkajulkaisu]. [viitattu: 1.1.2018]. Saantitapa: <https://journal.fi/janus/article/view/60756/27928>

Närhi Kati, Tuomo Kokkonen & Aila-Leena Matthies (2014): Asiakkaiden osallisuus ja yöntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus* vol 22 (3) 2014, 227–244. [verkkajulkaisu]. [viitattu: 13.4.2018]. Saantitapa: <https://journal.fi/janus/article/view/51212/15670>

Elektroniset lähteet:

Busk, Helena, Signe Jauhiainen Antti Kekäläinen, Satu Nivalainen & Tuuli Tähtinen (2016): Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista. *Eläketurvakeskuksen tutkimuksia* 6/2016. [verkkajulkaisu]. [viitattu: 8.1.2018]. Saantitapa: http://www.etk.fi/wp-content/uploads/Maahanmuuttajat_tyomarkkinoilla.pdf

Hiitola, Johanna & Kati Turtiainen (2015): Varhaisen tuen palvelut maahanmuuttajataus-
taisille perheille – Ammattilaisten ja perheiden kokemuksia. Työ- ja elinkeinoministeriön
julkaisuja, Konserni 68/2015. Työ- ja elinkeinoministeriö. [verkkojulkaisu]. [viitattu:
8.1.2018]. Saantitapa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74942/TEMjul_68_2015_web_17112_015.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kokkonen, Lotta (2010): Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden
pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen
ympäristöön. [verkkojulkaisu]. [viitattu: 31.3.2019]. Saantitapa:

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25577/9789513940683.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Matthies, Aila-Leena (2017): Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa. Sosio-
logia 2/2017, 149–162. [verkkojulkaisu]. [viitattu: 21.5.2018]. Saantitapa:

https://www.uef.fi/documents/364780/1847612/Matthies_Osallistumisen_lupaus_ja_petos.pdf/1b66bd1b-e017-4f75-af69-846345a35698

Peltola, Ulla & Laura Metso (2008): Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen
tukeminen Helsingissä. Koulutussäätiön tutkimuksia – tutkimusraportti 79/2008. Helsinki.
Yliopistopaino. [verkkojulkaisu]. [viitattu: 31.12.2017]. Saantitapa:

https://kuntoutussaatio.fi/files/174/Maahanmuuttajien_tyollistymisen_tukeminen_ja_kuntoutusluotsaus.pdf

LIITTEET

LIITE 1. Teeman 2-4 analyysiin liittyvät asiat

Teeman 2 sisältämät yksityiskohtaiset asiat

Haastattelun teemasta 2) Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta nousivat seuraavat asiat/tekijät sisällönanalyysin avulla.

2) Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta (arjen kansalaisuus):

- Perhe-elämä ja lasten tilanne
- Vanhemmuus
- Kasvatus
- Perheen lapsille saatu tuki lasten eri palveluista
- Perheen lasten palveluita (neuvola, päiväkotiki ja koulu) koskeva vuorovaikutus sekä vanhempain mielipiteen ilmaiseminen lasten kasvatusasioissa
- Perheen vanhempien tuki eri viranomaisilta
- Pienten lasten äitien kotoutumista koskevat palvelut
- Ylirajainen perhe ja suku

Teeman 3 sisältämät yksityiskohtaiset asiat

Haastattelun teemasta 3) Äitinä elämä uudessa kotimaassa nousivat seuraavat asiat/tekijät sisällönanalyysin avulla esille.

3) Äitinä elämä uudessa kotimaassa

- Äitiys
- Äitinä/naisena Suomessa selviytyminen ja arki
- Sukupuoleen liittyvät kotoutumiserot
- Äitien työn ja opiskelun yhteensovittaminen perhe-elämän kanssa: (arjesta selviytyminen)
- Puolison avun ja tuen merkitys
- Äideille tärkeitä perheen ja lasten lisäksi
- Lapsille toivottavat oman kulttuurin kasvatusperinteet:/ Omaan kulttuuriin liittyviä tekijöitä/ joita halutaan siirtää omille lapsille
- Suomalaiseen kulttuuriin liittyviä tapoja, joita ei halua siirtää omille lapsille

Teeman 4 sisältämät yksityiskohtaiset asiat

Tutkimushaastattelun teemasta 4) Maahanmuuttaneiden äitien elämä uudessa kotimaassa nousivat seuraavat asiat/tekijät sisällönanalyysin avulla esille.

4) Maahanmuuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta

- Suomen kielen kurssit sekä työllistymistä edistävät toimenpiteet ja niiden sisältö/merkitys
- Suomen kielen taito, oppiminen sekä sen avulla arjesta selviytyminen
- Äitien terveydelliset esteet opiskeluun ja työhön
- Äitien ammatin hankinta
- Äitien työhistoria
- Äitien työskentely ja tämänhetkinen työtilanne
- Hyvä - vai ennakkoasenteellinen kohtaaminen viranomaisessa
- Kotoutuminen- ja kotoutumismahdollisuudet sekä edellytykset uudessa kotimassa
- Nykyiseen kotouttamiseen liittyviä kehitysideoita ja korjattavaa

LIITE 2. INFOKIRJE PRO GRADU-TUTKIELMASTA

Pro gradu -tutkielmani käsittelee maahanmuuttaneiden äitien kotoutumiskokemuksia. Tarkoituksena on haastatella tutkimustani varten viittä maahanmuuttajaäitiä. Olen kiinnostunut haastattelemaan naisia heidän arjestaan ja kokemuksistaan työelämässä. Minua kiinnostaa myös hyvät ja huonot kotouttamiskokemukset. Haastattelujen perusteella on tarkoitus tuottaa tietoa, jonka avulla voidaan parantaa kotouttamistoimenpiteitä sekä palveluita paremmin heidän tarpeitaan vastaaviksi.

Toteutan haastattelut siten, että haastattelujen alussa katsomme yhdessä lyhyen videon maahanmuuttaneiden kertomista onnistumistarinoista "Tarinoita kotoutumisen tueksi". Video on Keski-Pohjanmaan alueelta, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen tekemä. Käymme yhdessä haastateltavien kanssa rauhallisessa ilmapiirissä keskustellen läpi seuraavia aiheita:

- Naisten kotoutuminen, arki, perhe-elämä ja vanhemmuus
- Äitinä oleminen uudessa ympäristössä/uudessa kotimaassa

Haastattelut tallennetaan nauhurille. Haastattelu kestää ajallisesti noin tunnin. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Pyydän haastattelun aluksi kirjallisen suostumuksen haastateltavilta siihen osallistumisesta. Tutkijana suojelen haastateltavien yksityisyyttä, jotta heitä ei tunnusteta ja varmistan ettei heitä koskevia tunnistetietoja esiinny tutkimuksessa. Tuhoan haastattelut tutkimuksen päätyttyä asianmukaisella tavalla. Valmis tutkimus on mahdollista lukea Jyväskylän yliopiston JYK-tietokannasta.

Kunnioittavasti

Sanna Alho

puh. 040-5218394
sannaalh2@gmail.com

LIITE 3. TUTKIMUSHAASTATTELURUNKO: Maahan muuttaneiden äitien kotoutumiskokemusten tavoittamisesta

1. Taustatiedot

- Kuka olet
- Minkä ikäinen/minä vuonna syntynyt?
- Mistä olet kotoisin? Milloin olet saapunut Suomeen? (Suomessa oloaika, oleskeluluvan pituus+odotus/maahantulotapa/Suomen kansalaisuus)
- Millainen suomen kielen taitosi mielestäsi on? Saitko maahan tultuasi riittävästi suomen kielen opetusta? Oliko ajankohta silloin sopiva suomen kielen kurssille osallistumiseen?
- Oletko työelämässä? Äitiyslomalla? Muu tämänhetkinen tilanne?
- Onko sinulla ammatti/koulutus?

2. Naisten kotoutuminen osana arkea, perhe-elämää ja vanhemmuutta

- Millainen perhe sinulla on? Ketä siihen kuuluu?
- Minkälainen vanhempi olet?
- Oletko saanut lastesi vanhempana tukea arkeesi? (riittävät perhepalvelut + yhteistyö neuvolan, päivähoidon ja koulun kanssa)
- Saatko riittävästi tukea lasten kasvatukseen, hoitoon ja vanhemmuuteen? Oletko saanut tukea Suomeen tultuasi? Millaista tukea olet tarvinnut/tarvitsisit?
- Oletko saanut lastesi palveluissa sopivaa, oikea-aikaista ja hyvää apua ja tukea?
- Oletko osallistunut lastesi kanssa avoimen päiväkodin, Perhekeskus Helmen, Settlementin Arkipajan ym. toimintaan, joissa voit tavata muita äitejä lapsineen? Onko se ollut sinulle ja lapsillesi hyödyllistä/tärkeää?
- Oletko saanut riittävästi tukea ja tietoa lastesi neuvolasta, päiväkodista ja koulusta?
- Oletko saanut puolisoitasi/perheeltäsi/suvultasi riittävästi tukea lasten kasvatukseen/hoitoon/vanhemmuuteen Suomessa asuessasi?
- Millainen merkitys perheellä ja suvulla on elämässäsi/perheessäsi? Asuuko sukuasi Suomessa?

3. Äitinä oleminen uudessa ympäristössä/uudessa kotimaassa

- Oletko monilapsisen perheen äiti? Lasten lukumäärä? Minkä ikäisiä lapsesi ovat?
- Minkälaista on olla äiti Suomessa? Tai verrattuna kotimaahasi? Onko siinä mielestäsi eroja?
- Oletko saanut olla äitinä oma itsesi? Oletko saanut äitinä kertoa avoimesti ajatuksiasi esim. lasten hoidosta ja kasvatuksesta?
- Minkälaista on sinun elämäsi äitinä? Mistä päiväsi koostuvat (herätät aamulla lapset jne)?
- Mihin asioihin lapsesi tarvitsevat sinua äitinä?
- Millainen äiti mielestäsi olet?

- Onko sinulla äitiyteen/lasten kasvatukseen tärkeitä perinteitä, joita haluat siirtää lapsillesi?
- Onko Suomessa joitakin tapoja, joista et pidä ja joita et haluaisi siirtyvän lapsillesi?
- Mikä on parasta äitinä olemisessä? Mikä on vaikeinta? Mistä nautit äitinä olemisessä?
- Mitkä muut asiat koet tärkeäksi äityden, perheen ja lasten lisäksi elämässäsi?
- Mitä arvostat naisena/lasten äitinä olemisessä?
- Onko äideillä/naisilla mielestäsi kotoutuminen helpompaa kuin perheen isillä/miehillä? Olisiko kotouttamistoimenpiteissä hyvä huomioida sukupuoli?

4. Maahanmuuttaneiden äitien/-naisten kotoutuminen osana toimijuutta ja osallisuutta

- Oletko tällä hetkellä työelämässä/kurssilla/opiskelemissa? Jos olet, missä olet ja mitä teet?
Ja jos et ole, miksi et ole?
- Onko elämäntilanteesi äitinä tällä hetkellä työhön/ kurssille/koulutukseen osallistumiseen sopiva? Tai sopimaton? Jos koet sopimattomaksi, miksi koet näin? Entä Suomeen tullessa?
- Onko sinulla esteitä (terveydentila ym.), jotka vaikeuttavat/estävät osallistumiseesi työhön/kurssille/koulutukseen/työharjoitteluun?
- Millaista työkokemusta/kursseja/koulutusta sinulle on kertynyt? (työelämään valmistavat kurssit/työharjoittelut/kuntouttava työtoiminta/ koulutukset, työ ym. kokemukset)
- Millaisiksi olet kokenut työn teon/kurssit/työharjoittelut/koulutukset? Mikä on ollut hyvää? Mikä huonoa? Mitä muuttaisit?
- Mitä olet oppinut työssä/kursseilla/työharjoittelussa/koulutuksissa? Mitä haluaisit oppia?
- Onko kursseille/koulutuksiin/työharjoitteluihin/työhön osallistuminen parantanut sinun taitojasi (esim. kielitaitoa)? Auttoiko osallistuminen sinun selviytymistäsi arjessa?
- Oletko saanut vaikuttaa kursseihin/harjoitteluun/työhön osallistumiseen? Vai ovatko toiset päättäneet siitä?
- Minkälaista osallistuminen työllistämisen- ja aktivointitoimenpiteisiin on ollut? Minkälaista asiointi on ollut TE-toimistossa, Kelassa, sosiaalitoimistossa, lasten osalta päiväkodissa ja koulussa?
- Oletko tuntenut ennakoasenteista vapaata ja kulttuurisensitiivistä kohtaamista omissasi ja lastesi palveluissa? Onko kohtaaminen ollut ennakoasenteista omissasi ja lastesi palveluissa?
- Oletko mielestäsi kotoutunut hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan? Ovatko kotouttamispalvelut olleet riittäviä? Olisitko tarvinnut lisää tietoa kotoutumiseesi?
- Millainen toiminta auttaa kotoutumiseesi? Haluaisitko nostaa jotain erityistä esille?
- Onko sinulla ehdotuksia kotoutumiseen? Haluaisitko muuttaa niitä?

- Onko kotoutuminen mielestäsi tällä hetkellä toimivaa/hyvää? Miksi? Haluaisitko parantaa jotain?